

Skaraborg och Kunskapsekonomi

En utredning av regionens utvecklingsförutsättningar

Skaraborg och Kunskapsekonomin

En utredning av regionens utvecklingsförutsättningar

Innehållsförteckning

Förord.....	5
Sammanfattning.....	7
1. Regioner och kunskapsekonomi.....	9
Bakgrund.....	9
Regioner och kunskapsekonomi – väsentliga strukturer och processer.....	10
Underlag.....	13
Regioner och regionala indelningar.....	14
2. Skaraborgs förutsättningar i kunskapsekonomin.....	16
Strukturer.....	16
Processer.....	28
Organisation och ledarskap.....	37
Särklid analys av styrkor, svagheter hot och möjligheter.....	38
Sammanfattning.....	39
3. Hela bilden – slutsatser och reflektioner.....	41
Fem kärnfrågor för Skaraborgs framtid.....	41
Intryck och reflektioner.....	44

Figurer

Figur 1 Grundläggande strukturer och processer för en kunskapsregion.....	11
Figur 2 Grundläggande strukturer och processer för en kunskapsregion.....	12
Figur 3 Lokala arbetsmarknader i Västra Götaland (LA2003)	14
Figur 4 Lokala arbetsmarknader avgränsade efter utbildningsnivå LA2003	15
Figur 5 Andel med högre utbildning i åldern 17-74, kön, år 1996 och 2005.....	16
Figur 6 Högskolestuderande 1995-2004, andel av befolkning	18
Figur 7 Arbetsmarknadens struktur i aggregat, andel i jobb, 2005	21
Figur 8 Total tillgänglighet arbetsplatser 2000 – Kommuner i Västra Götaland.....	23
Figur 9 Ekonomisk tillväxt och lönesumma/sysselsatt, 1993-2004 resp. 2003	24
Figur 10 Utveckling av socialbidrag, antal samt bidrag i kr/invånare, 1998-2004.....	24
Figur 11 Nöjd med livet? Andelar, 2005.....	25
Figur 12 Trafikintensitet och olycksrisker, Hastighetskameror, 2006	27
Figur 13 Kollektivtrafik – Markandsandel samt resandeutveckling	27
Figur 14 Total potentiell tillgänglighet till Europa (EU27=100)	28
Figur 15 Utveckling av samlad produktion, BRP/Cap 1000 SEK samt Index 1993	30
Figur 16 Utveckling av produktivitet, BRP/Syss 1000 SEK samt Index 1993=100.....	31
Figur 17 Priser på småhus 2005 samt prisförändring 1995-2005 i kommuner.....	32
Figur 18 Befolkningsutveckling i kommunerna i Västra Götaland 1981-2006, %	33
Figur 19 Nettoflyttning i ettårsklasser 1997-2005 respektive 2005, antal	33
Figur 20 Andel i jobb respektive högre utbildning 2005	35
Figur 21 Utveckling av andel i jobb och med högre utbildning, 1995-2005	36
Figur 22 Förutsättningar för nyskapande i Västsverige (RIS 2006)	36
Figur 23 SWOT-analys av synen på Skaraborgs förutsättningar i kunskapsekonomin.....	38

Tabeller

Tabell 1 Utbildningsnivåer på arbetsmarknaden i Skaraborg 2005	17
Tabell 2 Antal branscher i olika typer av marknader år 2000	19
Tabell 3 Regional specialisering – sektorer med stark koppling till kunskapsekonomin	20
Tabell 4 Utveckling av befolkning, jobb, ekonomi i lokala arbetsmarknadsregioner, %	21
Tabell 5 Lokala arbetsmarknadsregioner, LA2003	22
Tabell 6 Täthet i lokala arbetsmarknadsregioner (LA2000), rangordnad	22
Tabell 7 Nyföretagande, antals samt andel av 1000 invånare, 2003-2006	29
Tabell 8 Tillväxt i lönesumma i LA-regioner i ett tioårsperspektiv.....	30
Tabell 9 In-, ut- och nettoflyttningar 2001-2005 för Skövde LA och Lidköpings LA	34

Förord

Tanken på att genomföra denna studie väcktes i samband med ett uppdrag att recensera boken ”European Cities in the Knowledge Economy” för Nordregios tidskrift Journal of Nordregio.¹ Rubriken på den artikel som blev resultatet - Västgötaklimax - klingar välkänd för varje Västgöte. Berättelsen startar lovande, men slutar utan poäng. En väl genomförd teoretisk genomgång av kunskapsläget då det gäller städer/regioner och förutsättningarna att konkurrera i kunskapsekonomin följs av darriga data och mer eller mindre spretiga fallstudier från åtta större städer i Europa.

Denna rapport vilar i huvudsak på samma beskrivning av kunskapsläget – av väsentliga faktorer och sambandet mellan dessa. Ramverket har anpassats något till nordiska förhållanden men huvudtanken har varit att utveckla en mer stringent analysmetod. Det har gällt såväl statistiska data, som intervjuer och arbetsmöten.

Syftet är dock vidare än så. Skaraborgs långsiktiga utvecklingsförutsättningar står i centrum för analysen. Hur ska Skaraborg klara att leva upp till de allt mer tydliga krav som ställs på en region som vill vara konkurrenskraftig i kunskapsekonomin? Initiativtagare har varit Tillväxt Skaraborg och arbetet har stöttats av Skaraborgs Kommunalförbund och Västra Götalandsregionen. Ambitionen är att bidra till ett framgångsrikt gemensamt utvecklings- och förändringsarbete i Skaraborg i framtiden.

Rapportens första kapitel ställer upp studiens frågor och startar med ett kondenserat försök att sammanfatta aktuella kunskaper om kunskapsekonomin och regioners utveckling. En modell för den fortsatta analysen redovisas. I kapitel två presenteras resultaten utifrån denna modell. En SWOTanalys baserad på de särskilda arbetsseminarier som genomförts bidrar med en väsentlig del av bilden. I det avslutande kapitel analyseras materialet i slutsatser och reflektioner. Fem kärnfrågor för Skaraborgs framtid diskuteras.

Ett stort engagemang bland de ansvariga för näringslivsfrågor i kommunerna i Skaraborg och från Kristina Anderback vid f.d. Tillväxt Skaraborg har varit en förutsättning för studiens tillkomst. En referensgrupp bestående av Kristina Anderback, Patrik Ericsson Gothia Science Park, Kristina Eklöf Skövde, Christer Johansson Skara samt Per-Eric Ullberg-Ornell Lidköping har bidragit till studiens upplägg och resultat. Särskilt viktigt var det bestämda kravet att entreprenörer i Skaraborg skulle ges en egen röst i analysen. Arbetet har i huvudsak finansierats av Västra Götalandsregionen.

Vi önskar gemensamt rikta ett stort tack till alla som öppenjärtigt medverkat vid intervjuer och arbetsmöten. Resultat och slutsatser har bl.a. diskuterats med ledande politiker och tjänstemän i Skaraborg och med Tillväxt Skaraborg. Författaren ansvarar för innehåll och slutsatser.

Stockholm 2007-07-10

Tomas Ekberg
Chefanalytiker
Regionutvecklingssekretariatet
Västra Götalandsregionen

¹ Van den Berg Leo m.fl. (Euricur), European Cities in the Knowledge Economy, Ashgate, 2005. Recensionen kan studeras i Journal of Nordregio nr 4 2005 (www.nordregio.se)

Sammanfattning

Bakgrund

Förutsättningarna för utveckling i Skaraborg har ändrats radikalt de senaste decennierna. Konkurrensen om invånare och företag har hårdnat. Storstaden och de stora marknaderna ger mer variation och lockar när kunskapsekonomin tränger in i och tar över traditionella verksamheter. Inte heller Skaraborg kommer undan globaliseringen.

Bakom olika trender och skilda utgångspunkter för vad som bestämmer den regionala utvecklingen finns numer en i stort stabil kärna av teoretiska kunskaper med stöd i empiriska studier. Olika skolor inom forskningen kan betona olika delar olika starkt. Men i praktiken är det relativt enkelt att ta fram en bild av väsentliga strukturer för en regional utveckling och för de processer som behöver fungera i en region för att den ska bli framgångsrik i kunskapsekonomin. Att dessa strukturer och processer framstår som relevanta utifrån sunt förnuft stärker tilltron till dem. Den sammanställning av insikter som används som utgångspunkt för denna studie har i huvudsak hämtats från en modell som använts i ett europeiskt forskningsprojekt som letts av Euricur (European Institute for Comparative Urban Research) och som presenterats i boken *European Cities in the Knowledge Economy*. I studien ingår fallstudier från Amsterdam, Dortmund, Eindhoven, Helsingfors, München, Münster och Zaragoza.

Regioner som vill vara framgångsrika i kunskapsekonomin behöver ha vissa grundläggande strukturer på plats. En stark kunskapsbas med kvalificerad forskning/utbildning och en diversifierad och mångsidig ekonomi utgör grunden. En grund som i praktiken förutsätter en region med ett visst befolkningsunderlag och bygger på en god tillgänglighet lokalt/regionalt och med omvärlden. En hög attraktivitet för befolkning och inte minst ”kunskapsarbetare” förutsätter i sin tur hög livskvalitet, ett positivt socialt kapital, att klyftorna inte blir för stora och gynnas av mångfald.

Det regionala utvecklingsarbetet handlar om att stärka beskrivna strukturer men också om att se till att väsentliga processer fungerar i praktiken. Här finns ett uppdrag för såväl den offentliga sektorn som s.k. regionala partnerskap att stödja utvecklingsarbetet genom att agera för att befolkning och inte minst väl utbildade invånare attraheras till regionen, att ny kunskap skapas, att ny kunskap leder till nya affärer men också till en fortsatt utveckling av regionala styrkeområden eller kluster. Hur lyckosamma ansträngningarna blir beror i hög grad på värdet för inblandade parter. Därmed på hur starka de strategiska nätverken är. Samhällets samlade förmåga att organisera det gemensamma förändringsarbetet blir väsentligt.

Rapporten handlar om Skaraborgs långsiktiga utvecklingsförutsättningar. Framgång i framtiden handlar om kunskapsekonomin. Vad innebär det? Vad kännetecknar denna och vilka krav ställs på en region som vill vara framgångsrik? Hur väl lever Skaraborg upp till dessa krav? Teoretiskt? Praktiskt? Vad behöver utvecklas? Förändras? För att svara på frågorna har officiell statistik, intervjuer med utvalda ledare i Skaraborg samt två strukturerade arbetsmöten genomförts. Ett med företrädare för organisationer och den offentliga sektorn och ett med entreprenörer. Tillväxt Skaraborg har initierat utredningen som stöttats av Skaraborgs Kommunalförbund och Västra Götalandsregionen.

Resultat

De grundläggande strukturella förhållandena i Skaraborg är sammantaget svaga i förhållande till de krav som kunskapsekonomin ställer. De styrkor som finns måste utnyttjas väl. En befolkningsrik lokal arbetsmarknad är den tydligaste tillgången och ger förutsättningar för ökad attraktivitet. De lokala arbetsmarknaderna i Skaraborg har vuxit samman det senaste decenniet. För högskoleutbildade utgör Skaraborg nu en gemensam arbetsmarknad och invånarna blir allt mer inbördes beroende av utvecklingen i hela området. God lokal framkomlighet och god tillgänglighet till Göteborg och Stockholm med snabbtåg i centrum av regionen kompletterar dessa fördelar. Livskvaliteten är hög, enligt tillgängliga data, enligt ledare från olika delar av samhället och enligt entreprenörer som verkar i regionen.

Men strukturen behöver förstärkas på en rad områden. Den ekonomiska basen är diversifierad men det saknas uppenbart spets och bredd i denna diversifiering. Kunskapsbasen är relativt svag med låg utbildningsnivå, ett begränsat antal högskolestuderande och behov av tydligare specialisering. Homogenitet snarare än mångfald är Skaraborgs kännetecken när det gäller invånare. Andelen med annan bakgrund är låg, den kreativa klassen liten etc. Tillgängligheten i ett internationellt europeiskt perspektiv är dålig. Olycksriskerna är höga och hastigheterna låga på de största genomfartsvägarna.

Utvecklingen i Skaraborg det senaste decenniet tyder på en försvagad konkurrenskraft gentemot omvärlden. Produktion och produktivitet har ökat snabbt men det har varit svårt att ta nya marknadsandelar i en omfattning som leder till nya jobb. Befintliga kluster är hårt konkurrensutsatta. Utbildningsnivån bland befolkningen och de som arbetar har genomgående ökat långsammare än i omvärlden. Ett begränsat nyföretagande med motsvarande utveckling stryker under denna bild. Befolkningsutvecklingen är med några undantag relativt svag. Ett bälte från Lidköping med omnejd över Skara och Skövde mot Hjo visar något starkare utveckling. Energi pekas mangrant och trovärdigt ut som ett område där det finns förutsättningar att nå framgång i framtiden. En samlad satsning i Västra Götaland kan bidra till att detta blir verklighet. Skaraborg är också en del av Västsverige. En region som i internationella undersökningar av innovation och innovationspotential hamnar mycket högt. Kontaktytorna med Göteborg bör stärkas.

Varken organisation av utvecklingsarbetet eller ledarskapet kan anses ha fungerat fullt ut hittills. Från tid till annan finns dock ambitioner att ta tag i frågan om en gemensam utveckling i Skaraborg. För att dessa ska ge bättre resultat i framtiden bör mer genomtänkta processer användas. Ambitionerna måste också vara grundade i att det finns ett allvarligt och betydelsefullt mervärde av att arbeta gemensamt i Skaraborg. Och det om något visar denna utredning.

Den bild av styrkor och svagheter, hot och möjligheter som togs fram vid de två arbetsmöten som genomfördes fångar väl in resultaten från den analys av indikatorer som gjorts med stöd i statistiska data. Förmågan att attrahera invånare måste stärkas. För att det ska ske behöver organisation och ledarskap utvecklas så att det stora befolkningsunderlaget och den höga livskvaliteten medverkar till att attrahera nya också väl utbildade invånare. Utveckling och tillämpning av nya kunskaper behöver förstärkas ytterligare så att de områden som regionen är specialiserad inom klarar den fortsatta konkurrensen bättre än i dag. Ögonen behöver öppnas mot nya områden där Skaraborg i samverkan med övriga Västra Götaland och inte minst Göteborg har stora resurser och kunskaper.

Slutsatser och rekommendationer

En regions förutsättningar att vara attraktiv och framgångsrik i kunskapsekonomin förutsätter uthållighet, koncentration och ett utvecklingsarbete som omfattar förhållanden i såväl ekonomin, i den sociala dimensionen som i miljön. Utvecklingsarbete i kunskapsekonomin handlar därmed i grunden om hållbar utveckling.

Utredningen resulterar i en rekommendation att ta tag i fem kärnfrågor. Tre kan kopplas till de möjligheter som identifierades i en särskild SWOT-analys och som utgjorde huvudtema i merparten av de diskussioner som fördes i utredningen. De är att ta vara på livskvalitet och attraktivitet, att stärka ledarskap och organisation av utvecklingsarbetet och att betona kunskapsutveckling i samverkan mellan högre utbildning och näringsliv. Fjärde frågan är tillgänglighet och kopplingar till omvärlden. Den femte handlar om affärsdriven samverkan för konkurrenskraft och samhällsutveckling. I klartext om områden där det offentliga i olika former och näringslivet kan identifiera gemensamma intressen. Ett mycket enigt Skaraborg har här pekat ut energifrågan som lämplig för utveckling av nya tillväxtkluster. Kärnfrågorna som beskrivs mer utförligt i avslutningskapitlet är:

1. Livskvalitet och attraktivitet
2. Ledarskap och organisation i Skaraborg
3. Kunskapsutveckling i mötet mellan högskola och det omgivande samhället
4. Tillgänglighet och koppling till omvärlden
5. Affärsdriven samverkan för konkurrenskraft och samhällsutveckling

1. Regioner och kunskapsekonomin

Bakgrund

Förutsättningarna för det regionala förändrings- och utvecklingsarbetet har ändrats radikalt under de senaste tio till femton åren. Sverige har blivit medlemmar i EU, med en halv miljard invånare, som efterhand lever och verkar under allt mer lika grundförutsättningar. Tidigare slutna planekonomier som Kina och Ryssland har anammat marknadsekonomin med hull och hår. Utvecklingen av informationsteknologin, inte minst i form av Internet och ökad datakapacitet, har skett under samma period och bidrar aktivt till vad som sammantaget blivit en allt mer knivskarp konkurrens om nya möjligheter mellan nationer och regioner.

Länder och regioner med hög levnadsstandard och lång industriell tradition har egentligen bara ett alternativ att gå vidare, djupare in i kunskapsekonomin. Slutsatsen är given. Det framtida välståndet i Sverige och dess regioner behöver i växande grad bygga på dynamiskt nyskapande, en hög kunskapsnivå och en kompetent arbetskraft. Det är i kunskapsekonomin som de svenska regionerna ska vara framgångsrika i framtiden.

Vad innebär det i praktiken? Vad kännetecknar kunskapsekonomin och vilka krav ställer den på en region som vill vara framgångsrik? Hur väl lever Skaraborg upp till dessa krav? Vad säger teorin och hur ser det ut i praktiken? Vad kan behöva utvecklas och förändras? Detta är centrala frågor i denna rapport och för att etablera ett framgångsrikt utvecklingsarbete i Skaraborg.

Rapporten handlar således om Skaraborg. En region som är väl lämpad för en studie av kunskapsekonomi, framtid och förändringsarbete. Skaraborg har drygt en kvarts miljon invånare. Här finns högskola och universitetsfilial. Huvuddelen av invånarna bor och arbetar inom Skaraborgs gränser. Tidsavstånden till närmast större marknader som Göteborg är för de flesta för långa för daglig pendling. Här finns ett formaliserat samarbete kring gemensamma kommunala frågor men också kring utvecklings- och förändringsarbete i samhället som helhet.

Kommunförbundet Skaraborg, Skaraborgssamverkan och Tillväxt Skaraborg som (på uppdrag av Kommunförbundet) ansvarat för Tillväxtprogram Skaraborg har under de senaste åren varit de ledande aktörerna på respektive område. Vid årsskiftet 2007 gick dessa tre organisationer samman inom ramen för verksamheten i ett nybildat Skaraborgs Kommunalförbund. Skaraborg är samtidigt en del av ett större sammanhang i Västergötland, Västra Götaland och Västsverige. Skaraborg är en av fyra regiondelar i Västra Götaland. Samverkan inom Västra Götalandsregionens ansvarsområden som vård och omsorg, kommunikationer, kultur, utvecklings- och förändringsarbete är omfattande.

En gemensam Vision för Västra Götaland utgör underlag för utvecklingsarbetet. Tillväxtprogram Västra Götaland och Strukturfondsprogrammet Mål 2 för Västsverige kanaliserar lejonparten av de mer "fria" utvecklingsresurserna i regionen. Näringslivet är i många stycken starkt integrerat med och beroende av övriga delar av Västsverige.

Regioner och kunskapsekonomi – väsentliga strukturer och processer

Kunskapsekonomins grunder

Kunskapsekonomin karakteriseras av att kunskap och information är en viktig insatsvara men dessutom allt oftare slutprodukt.² Av att kunskap som går att sätta fingret på och kodifiera är väsentlig men också allmänt tillgänglig via Internet etc. Av att tyst kunskap - som handlar mer om kreativitet och som fortfarande förmedlas bäst i möten mellan människor - är vad som skapar särskilda konkurrensfördelar. En ekonomi vars utveckling därmed är beroende av symboliska analytiker eller av vad som under senare år kommit att kallas den kreativa klassen.³ Kunskapsekonomin kännetecknas också av att den ger höga premier för den som träffar rätt, men det omvända är lika sant. Det gäller att välja relevant kunskap och att tolka den rätt.⁴ Som en naturlig process i denna utveckling minskar betydelsen av skillnader i produktion av varor och tjänster. Det sker inte minst då varors kunskaps- och tjänsteinnehåll blir större och upptar en större del av värdet.

Och så regionerna. Kunskapsekonomi är en nätverksekonomi. Den bygger på specialisering i olika funktioner, på mångfald i verksamheter och på samverkan. Kunskapsekonomi är därmed i grunden en urban ekonomi eller en stadsekonomi. I mer befolkningsrika och täta områden finns de starkaste förutsättningarna för specialisering, mångfald och möten.⁵

Vad kan då städer eller regioner göra för att stärka sina förutsättningar att utvecklas? På kort sikt är möjligheterna att påverka definitivt begränsade. Med en allt mer avancerad informationsteknologi som huvudmotor skapar globalisering och ökad rörlighet för kapital en allt större konkurrens mellan länder och regioner om investeringar, invånare och ekonomisk aktivitet. På lång sikt är möjligheterna att påverka större. Inte minst om regionens har en konkurrenskraftig struktur från början. Den inneboende kraften i en region kan stärkas på väsentliga områden. Processer kan fungera mer eller mindre väl. Ett starkt ledarskap, gemensamma visioner och gemensamt arbete i en region påverkar framtiden.

En region som vill vara framgångsrik i kunskapsekonomi har teoretiskt sett en lång rad krav att leva upp till. Där ska finnas starka grundförutsättningar i form av strukturer på en rad områden. Strukturer som i sin tur ger förutsättningar för att de mest väsentliga processerna/aktiviteterna för att bli framgångsrik ska lyckas. Det ska finnas organisatorisk kapacitet, ledarskap, handlingskraft. Delarna och deras inbördes förhållande sammanfattas i figur 1.

Grundläggande strukturer

Grundvillkoret för en region som vill vara konkurrenskraftig i kunskapsekonomi är att ha en tillräckligt stark kunskapsbas och ekonomisk bas. En stark kunskapsbas handlar om tillgång till såväl kodifierad som s.k. tyst kunskap. Grunden är universitet, högskolor och forskningsinstitut. En kreativ befolkning med vilja och förmåga för nyskapande utgör ett nödvändigt komplement. En stark ekonomisk bas i form av en ekonomi som präglas av både mångfald och specialisering utgör långsiktigt en nödvändighet för en framgångsrik region. Mångfald i aktiviteter och kvalificerad specialisering i olika funktioner är idealet. En diversifierad ekonomi har genomgående en tyngd inom tjänster och service och en god tillgänglighet till företagstjänster.

I praktiken har ”ny ekonomisk geografi” tagit över som dominerande modell för att förklara grundläggande drivkrafter bakom regional utveckling under det senaste decenniet. I Sverige är de långsiktiga sambanden mellan befolkningsrika och täta lokala marknader – statistiskt avgränsade efter invånarnas vardagsregioner - och ekonomisk tillväxt och utveckling, starkt.⁶ Större och tätare lokala marknader skapar förutsättningar för bättre resursutnyttjande och mer nyskapande och därmed för högre tillväxt, ökad levnadsstandard och fler valmöjligheter, i mer robusta regioner.

² Stiglitz (1999)

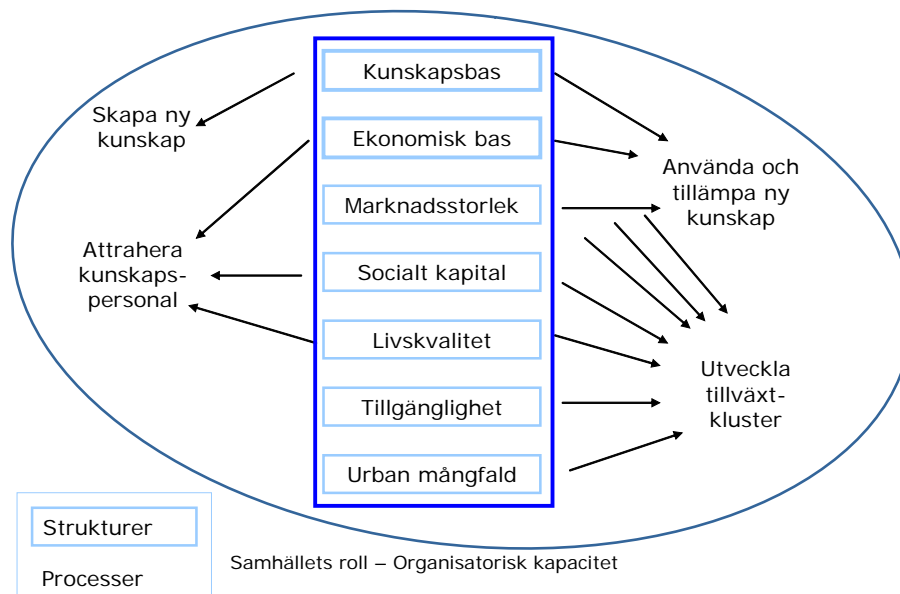
³ Reich (1991), Florida (2000)

⁴ Castells (2000)

⁵ Krugman (1996)

⁶ Johansson/Strömqvist (2005), ITPS (2006)

Figur 1 Grundläggande strukturer och processer för en kunskapsregion

Anm: Tolkning av Van den Berg et al European cities in the knowledge economy, s.19 ff (2005)

Förklaringen är att den större lokala marknaden ger underlag för en omfattande specialisering i funktioner i kombination med en mångfald av aktiviteter i olika näringar. Något som i sin tur bygger på de interna och externa skalfördelar som företag naturligt har i en mer befolkningsrik och mer tät region. För invånarna lockar det breda utbudet av arbetstillfällen. För företagen lockar det bredare utbudet av personal och den större lokala marknaden. Och mer befolkningsrika regioner hamnar i en uppåtgående spiral. Ett bredare utbud av personal och en större lokal marknad fördelar de fasta kostnaderna på fler och bidrar till specialisering och mångfald. Näringslivets bredd bidrar i sin tur till en naturlig – inte alltid medveten - kunskapsöverföring mellan företag, forsknings- och utbildningsinstitutioner. Att stödja och förstärka dessa drivkrafter utgör i dag exempelvis kärnan i tillväxtarbetet i Västra Götaland.

Övergången till en ekonomi som domineras av kunskaper och nyskapande av kunskap är i sig en förklaring till den ökade betydelsen av lokala marknader. Invånarna har tagit över från råvaror, kraftkällor eller fabriker som den viktigaste resursen för företagets utveckling. Företagen får söka sig till människan istället för tvärtom. Hög livskvalitet blir då en central faktor i "kampen" om invånarna. Och det gäller givetvis inte minst i kampen om de kreativa, väl utbildade invånarna. I litteraturen radas en rad väsentliga förhållanden upp. En attraktiv region behöver attraktiva bostadsområden, bostäder av hög kvalitet, en njutbar och hälsosam natur- och stadsmiljö, god tillgång till nöjen och kultur samt inte minst en väl fungerande samhällsservice med hög kvalitet.

Men kraven på strukturen slutar inte här. Kunskapsekonomin är en global ekonomi och en nätverks-ekonomi, något som ställer stora krav på tillgänglighet och kommunikationer. Tillgängligheten behöver vara god såväl lokalt, regionalt som internationellt. Höghastighetståg och vägar med länkar till regionala kunskapscentra är i princip ett villkor för framgång. En högkvalitativ IT-infrastruktur är numer en självklarhet. Anslutning till internationella flygplatser är väsentligt i en globaliserad ekonomi. Lokal infrastruktur i olika former, t.ex. i form av mötesplatser, bidrar till fler möten ansikte mot ansikte

Två grundläggande strukturfrågor återstår. Den första är jämlikhet och socialt kapital. Klyftorna mellan invånarna får inte bli för stora. Förutom att det inverkar menligt på attraktionskraften kan en kunskapsekonomi inte bäras upp av ett fåtal. Den sista strukturella pusselbiten som teoretiskt bör vara på plats är mångfald. Och det är mångfald ur en rad aspekter. Mångfald bland invånarna leder till

kreativitet men krävs också för att attrahera olika grupper med olika bakgrund.⁷ Mångfald i branscher och aktiviteter (se ovan) har visat sig ge bättre utveckling än specialisering. Lika viktigt är att forskningen redan på 1960-talet visade att mångfald i den lokala miljön - små kvarter, blandad bebyggelse med olika ålder, koncentration av befolkning – ger bättre ekonomisk utveckling än dess motsats.⁸

Det går snabbt att notera att den uppräknade av faktorer som beskrivs som väsentliga för att en region ska ha förutsättningar att vara attraktiv och framgångsrik i kunskapsekonomin blir lång. I praktiken täcker den in stora delar av samhällsstrukturen. Och här finns möjligen den första läxan i förhållande till de snabba och enkla lösningar som ibland förs fram. Regionalt utvecklingsarbete handlar om samhällsutveckling i stort. Det berör förhållanden i såväl ekonomin, i den sociala dimensionen som i miljön. Och det handlar om förändring av grundläggande ofta trögrörliga strukturer. Resultatet är därmed beroende av långsiktighet och uthållighet.

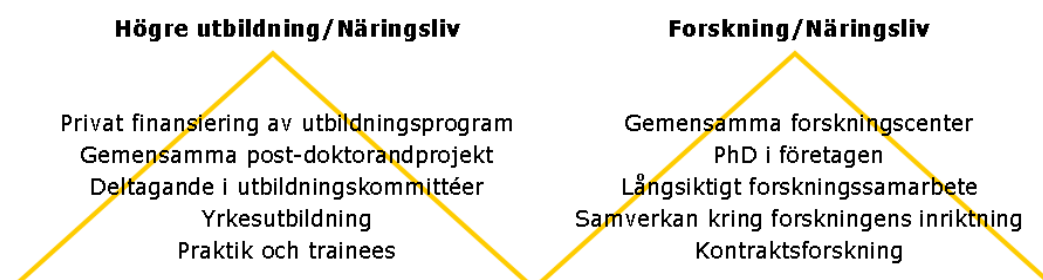
Väsentliga processer

En stark struktur är en förutsättning för att understödja de aktiviteter eller processer som behöver fungera väl om en region ska vara attraktiv och framgångsrik i kunskapsekonomin. De fyra grundläggande aktiviteterna/processerna är att skapa ny kunskap, att använda och tillämpa ny kunskap, att attrahera nya invånare och att utveckla nya tillväxtkluster. I figur 1 ovan markerar pilarna de strukturer som teoretiskt sett bedöms som viktigast för att understödja de olika processerna.

Samspelet mellan högskolor, forskningsinstitut och lokala/regionala företag är betydelsefullt för utveckling av ny kommersiellt användbar kunskap. Multinationella företag har ofta en roll som är lik högskolornas och är både producent och konsument av ny kunskap i en region. Samverkan kring utbildningsprogram, forskning, inkubatorer, finansiering är inslag som kan stärka dessa processer. Resultatet kan bland annat avläsas i antalet nya företag.

En diversifierad ekonomi och en stor lokal marknad förbättrar förutsättningarna att använda och tillämpa ny kunskap regionalt. Styrkeområden inom utbildning och forskning är väsentliga faktorer liksom förekomst av en policy som vågar prioritera forskning. Förmågan att skapa icke-akademisk ny kunskap ska inte förringas. En räckvidd av aktiviteter som bygger på olika grader av engagemang i skärningen mellan högre utbildning och näringsliv samt i skärningen mellan forskning och näringsliv, kan identifieras. I figur 2 ges exempel på olika samverkansprocesser. Från botten till toppen sorterade i mer och mer avancerat och långsiktigt samarbete. Hur framgångsrik en region är inom detta område kan avläsas i en hög omvandlingstakt med bibehållen konkurrenskraft i den lokala ekonomin.

Figur 2 Grundläggande strukturer och processer för en kunskapsregion

Anm: Tolkning av Van den Berg et al European cities in the knowledge economy

Den attraktionskraft en region har på nya invånare är framför allt knuten till en mångsidig ekonomi och livskvalitet. Mångsidigheten i ekonomin har ett direkt samband med den lokala arbetsmarknadens storlek. Livskvalitet är som konstaterats ovan ett mycket brett begrepp med koppling bl.a. till natur-

⁷ Jacobs (1961), Florida (2000)

⁸ Jacobs (1961, 1984)

och boendemiljöer och till samhällsservice. Attraktionskraften avläses i befolkningens flyttningsrörelser och i deras förändring över tid. Med grund i kopplingen till kunskapsekonomin är flyttmönstren bland studenter och personer med längre utbildning särskilt betydelsefulla.

Att utveckla tillväxtkluster av någon egentlig omfattning, förutsätter en hög kvalitet i hela samhällsstrukturen. Det krävs en betydande kritisk massa för att kluster ska bli självförstärkande. Globalt verk samma större företag är i princip ett villkor. Samspel och samverkan mellan olika aktörer är en förutsättning. Länkar mellan befintliga aktiviteter och nya verksamheter/prioriteringar är betydelsefulla. Lokala och regionala aktörers ambitioner bör vara höga vilket också bör avspeglas i tydliga visioner, mål, strategier och handlingsprogram.

Organisatorisk kapacitet och ledarskap

Den sista punkten har en direkt koppling till vad som kan beskrivas som samhällets samlade organisatoriska kapacitet. Den definieras som förmågan att få alla inblandade aktörer att samverka med idéer och lösningar för att skapa en mer långsiktigt hållbar utveckling i den region där man verkar. Ett ramverk bör finnas på plats och inkludera en gemensam vision och en strategi som beskriver hur strukturer bör utvecklas och processer stärkas långsiktigt. Såväl offentliga som privata aktörer bör omfattas, visa ledarskap och agera som föredömen. Politiker kan göra särskilt viktiga insatser genom att agera som mäklare i en regions förändringsarbete. Kommunikation och investeringar i strategiska nätverk är kärnverksamheter. Framgången beror till stora delar på och kan avläsas genom att studera organisationen av arbetet och inte minst uppfattningen om dess värde.

Underlag

Utredningen bygger i huvudsak på tre olika typer av källor. Arbetet inleddes med att runt femton absoluta nyckelpersoner (ledare) med koppling till politik, näringsliv, högskolor/universitet gavs möjlighet att lämna en personlig bild av Skaraborgs förutsättningar i kunskapsekonomin. Personliga intervjuer genomfördes med startpunkt i den redovisade modellen. De intervjuade har i stort sett fritt fått formulera viktigare frågor för sig, den egna organisationen och Skaraborg under ca en timma.

De personliga intervjuerna kompletteras av två betydligt mer strukturerade arbetsmöten. Vid det första deltog företrädare för kommuner och organisationer i Skaraborg och vid det andra entreprenörer som verkar i regionen. Var och en gavs möjlighet att fylla i ett frågeformulär som dels innebar konkret betygsättning av dagens strukturer och processer (utifrån den redovisade modellen), dels innebar möjligheter att fritt uttrycka förändringskrav m.m. inom olika områden. Halvdagen avslutades för båda grupperna med en gemensam aktivitet enligt Open Space. Syftet med denna var att få fram mer preciserade idéer för framtiden.

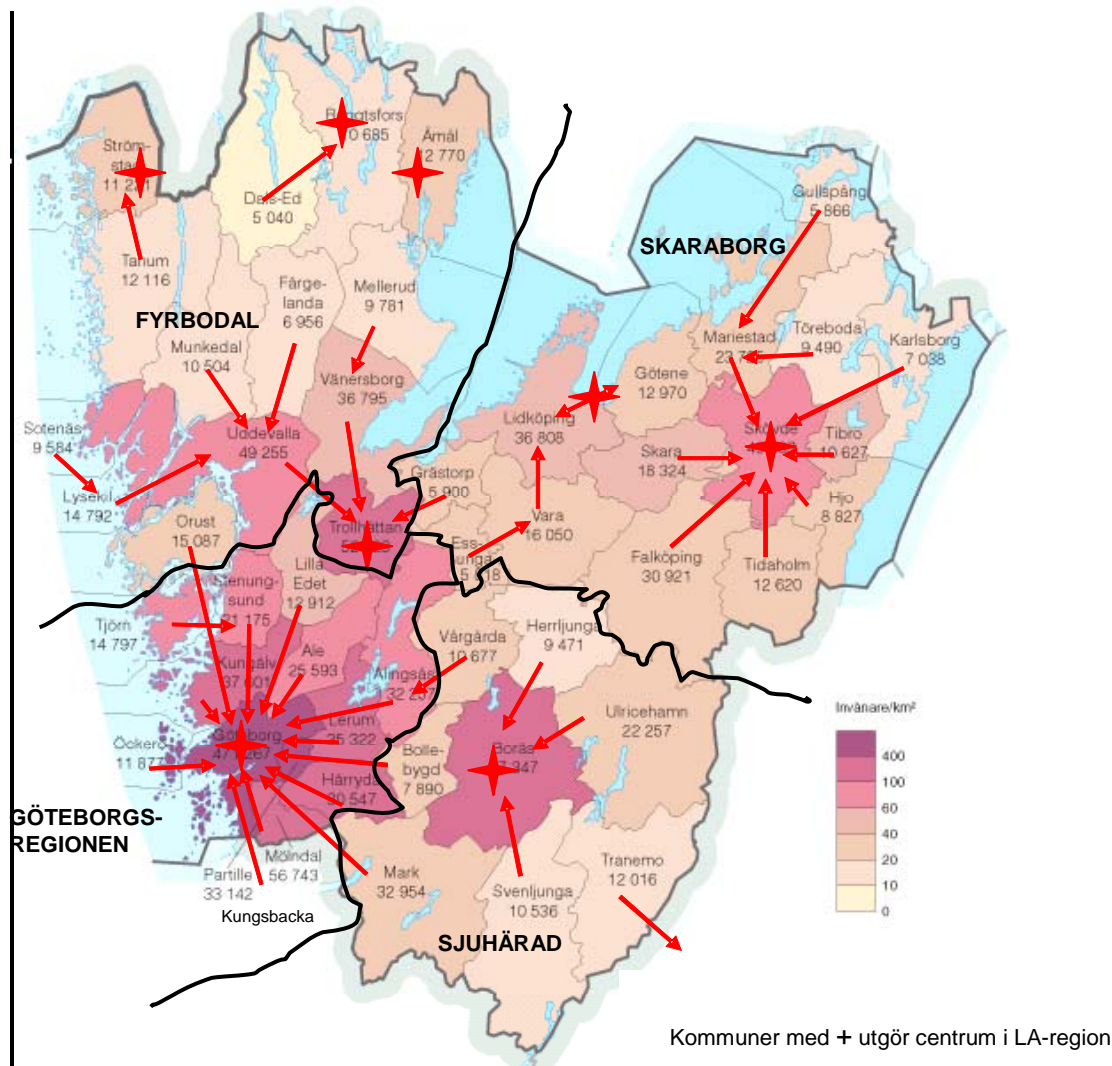
Intervjuer och arbetsmöten kompletteras med officiell statistisk och material från andra utredningar. Ett antal nyckelindikatorer används när så är möjligt för att spegla situation och utveckling med avseende på de strukturer och processer som beskrivits ovan. Jämförelser görs oftast med situationen inom övriga delar av Västra Götaland och med riket. Slutsatserna bygger på en samlad tolkning av de olika delarna i källmaterialet. De två arbetsmötena har haft stor betydelse för att på ett så neutralt sätt som möjligt ta fram upplevda styrkor, svagheter, hot och möjligheter med koppling till kunskapsekonomin och Skaraborg. Men resultaten vidimeras i stort fullt ut av intervjuerna. Urvalet av intervjupersoner och deltagare vid de två arbetsmötena gjordes av projektets referensgrupp. Deltagande personer samt underlag för arbetsmöten finns som bilaga 1.

Någon total kartläggning av utvecklingsarbetet eller alla de samverkansprojekt, klusterinitiativ etc. som pågår har givetvis varken varit möjlig eller ett syfte med denna studie. Metoden att värdera arbetet blir då oftast att söka efter de praktiska resultat som faktiskt åstadkommit. Även här hamnar dock värderingen på en övergripande nivå. Detsamma gäller i hög grad diskussionerna kring Skaraborgs organisatoriska kapacitet. Men återigen pekar det samlade materialet i en riktning.

Regioner och regionala indelningar

Den rapport handlar om förutsättningarna för Skaraborg att konkurrera i kunskapsekonomin. Den regionala indelning som bäst speglar dessa förutsättningar bygger på invånarnas möjligheter att nå arbetstillfällena och företagens marknader för arbetskraft. Dessa sammanfaller i vad som kommer att kallas lokala arbetsmarknadsregioner vilka avgränsas statistiskt av SCB baserat på verkliga pendlingsrörelser. En kommun där mer än en av fem som har arbete pendlar till en annan kommun för att arbeta räknas inte som självständig.

Figur 3 Lokala arbetsmarknader i Västra Götaland (LA2003)

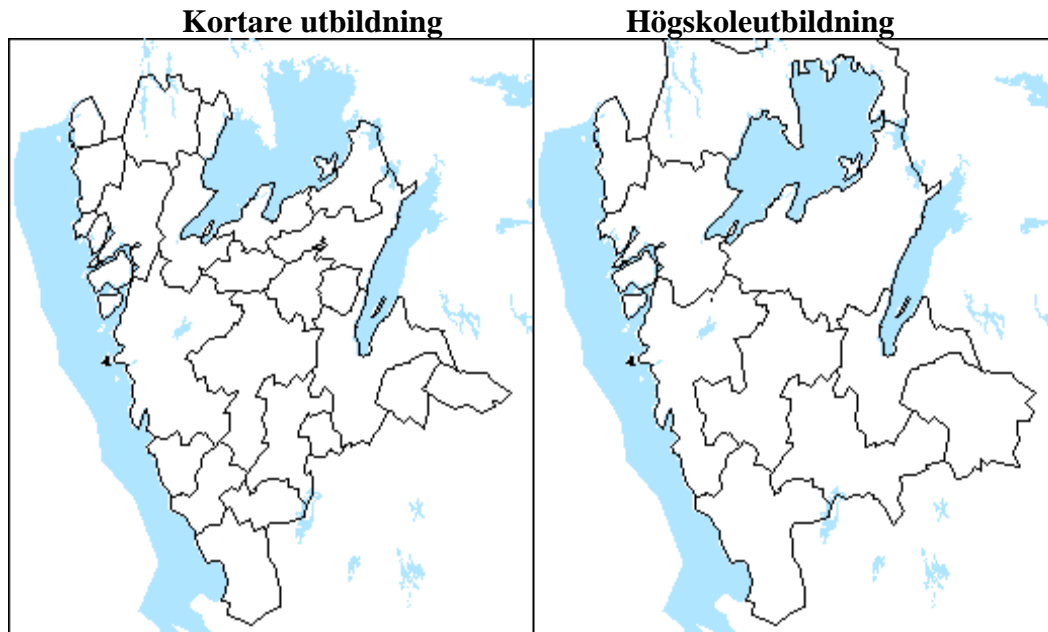

Källa: SCB, bearbetning från Västra Götalandsregionen (2007)

För Skaraborg ger SCBs avgränsning ett komplext mönster. Skövde och Lidköping utgör centrum i regionens två lokala arbetsmarknadsregioner. I praktiken är dock utbytet mellan Lidköping och Götene så stort att dessa bildar gemensamt centrum i en region till vilken Vara kopplas trots nettoinpendling. Även Essunga ingår via Vara i Lidköpings LA-region. Skövde utgör ett naturligt centrum för omgivande kommuner. Töreboda och Gullspång ingår dock i Skövde LA genom sin pendling till Mariestad. I figuren syns också övriga lokala arbetsmarknadsregioner med centrum i Västra Götaland.

De lokala arbetsmarknadsregionernas storlek skiljer sig för olika befolkningsgrupper. De största skillnaderna finns mellan invånare med olika lång utbildning. För högskoleutbildade utgör Skaraborg i dag en gemensam lokal arbetsmarknad med Skövde som centrum (se figur 4 – högra bilden). Efterhand som den generella utbildningsnivån hos befolkningen stiger (och i takt med att arbetsmarknaden utvecklas i riktning mot en högre andel tjänster med mindre plats- och tidsbestämt arbete) kommer en allt mer gemensam arbetsmarknad att bildas för huvuddelen av Skaraborgs invånare. Alla invånare i Skaraborg blir således allt mer inbördes beroende av utvecklingen i hela området. Skaraborg är därmed redan i dag en högsta grad meningsfull analysnivå. För att fånga in inomregionala skillnader används även dagens lokala arbetsmarknader samt kommunnivån.

Figur 4 Lokala arbetsmarknader avgränsade efter utbildningsnivå LA2003

Anm: Kortare utbildning=Längsta utbildning<Högskoleutbildning
Källa: Temaplan (2006)

2. Skaraborgs förutsättningar i kunskapsekonomin

Huvuddelen av beskrivningen av Skaraborgs förutsättningar i kunskapsekonomin baseras på ett försök att finna mätbara indikatorer med koppling till de diskuterade frågorna. Statistiken kompletteras med resultat från intervjuer och arbetsmöten. När organisatorisk kapacitet ska diskuteras blir huvudkällan planerings- och strategidokument, intervjuer och arbetsmöten.

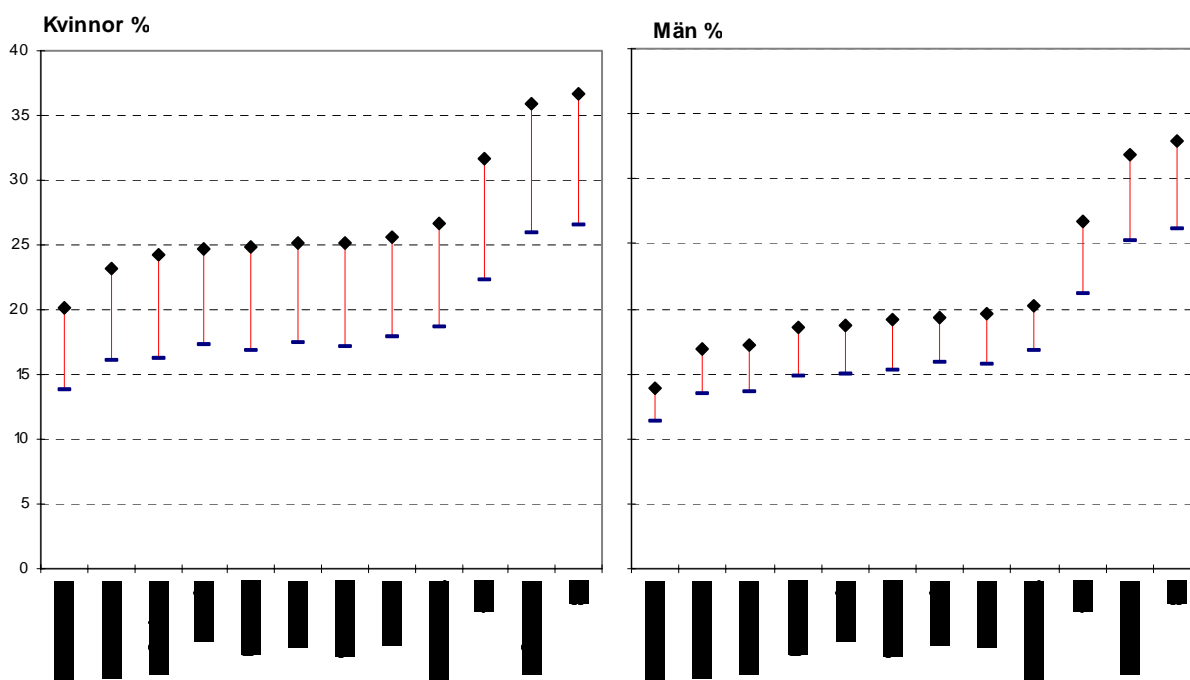
Strukturer

Inledningsvis diskuteras var och en av de sju områden som identifierades i genomgången tidigare. Strukturer som bör vara på plats med viss inriktning och visst innehåll för att bidra till konkurrenskraft i kunskapsekonomin.

Kunskapsbas

Befolkningens utbildningsnivå är i nivå med övriga regioner i Västra Götaland med motsvarande storlek och struktur (Sjuhärad och Trollhättan LA). Det innebär samtidigt att den är betydligt lägre än i Göteborgsregionen och lägre än för det svenska genomsnittet som i stort sett är detsamma som snittet för Västra Götaland. Utbildningsnivåerna är betydligt högre och ökningen det senaste decenniet betydligt snabbare för kvinnor. Skillnaderna mellan Göteborgs LA och övriga LA ökar både för män och för kvinnor. Men huvudbudskapet är snabbt stigande utbildningsnivåer hos befolkningen.

Figur 5 Andel med högre utbildning i åldern 17-74, kön, år 1996 och 2005

Källa: SCB, Hållbar utveckling Västra Götaland, s.51 (2007)

Skaraborgs profil finns inom primärnärings och industriell tillverkning. Verksamheten inom dessa områden präglas av uthållighet, uppfinningsriktighet och bygger på effektiva produktionsprocesser. Andelen FoU i företagen är begränsad. Utbildningsnivåerna är låga. Utbildningsprofilen på arbetsmarknaden i Skaraborg är utbildning som är kortare än treårigt gymnasium samt yrkesförberedande gymnasieutbildning med överrepresentation på sju respektive tre procentenheter i förhållande till riksnivån.

Även i förhållande till näringslivets inriktning i Skaraborg är utbildningsnivåerna låga. I samtliga branscher med undantag för metallvaruindustrin är andelen med högre utbildning lägre än för motsvarande bransch i Sverige som helhet. Inom utbildning och hälso- och sjukvårdssektorerna är andelen högutbildade på samma nivå som i riket.

I företagstjänstesektorn och i de branscher som kan räknas till upplevelsenäringsen är värdena mycket låga i förhållande till de svenska. Låga relativa andelar gäller också exempelvis för försvar, transportmedels-, livsmedels- och maskinindustri. På totalt 112 000 jobb har närmare 6 000 färre i arbete högskoleutbildning än vad som motsvarar ett värde på riksnivå för respektive bransch.⁹

Tabell 1 Utbildningsnivåer på arbetsmarknaden i Skaraborg 2005

	Andel i olika utbildningsnivåer i Skaraborg LA				Totalt antal jobb R	Total andel av jobb (%) i:				
	Kort	Gymnasium 3	Högskola <3	Högskola >3		R	Riket	VG	LA	GBG
Jordbruk och livsmedel	60,6	28,1	7,2	4,1	8 054	7,2	2,8	3,0	2,1	
Skog, trä och möbler	68,4	22,4	6,1	3,2	5 817	5,2	2,6	2,3	1,4	
Teko	58,5	29,0	9,7	2,8	176	0,2	0,3	0,6	0,3	
Papper och tryck	58,3	25,6	9,9	6,2	1 725	1,5	2,0	1,6	1,5	
Kemi och plast	61,4	27,1	7,2	4,3	1 547	1,4	1,3	1,4	1,4	
Läkemedel och instrument	43,0	32,9	8,7	15,4	356	0,3	1,1	1,1	1,6	
Stål och metall	64,3	22,5	8,2	5,0	1 298	1,2	1,2	0,6	0,4	
Maskiner och metallvaror	59,4	25,9	9,1	5,5	8 256	7,4	4,1	4,0	3,1	
ICT-industri	48,3	36,5	9,9	5,4	203	0,2	1,3	1,0	1,0	
Fordon	55,1	30,1	10,4	4,5	6 768	6,0	2,4	6,3	5,5	
Bygg	66,0	26,7	5,7	1,5	6 164	5,5	6,0	5,8	6,0	
Handel	55,5	33,7	7,7	3,0	7 842	7,0	7,8	8,0	7,8	
Partihandel	53,5	29,3	11,0	6,2	3 597	3,2	4,7	5,0	6,0	
Upplevelser	51,7	29,8	10,1	8,4	3 895	3,5	4,9	4,6	5,1	
Kommunikationer	64,6	25,0	6,1	4,3	5 309	4,7	6,1	6,3	7,0	
Finanser	37,7	34,0	14,6	13,7	986	0,9	2,0	1,4	1,6	
Företagstjänster	43,5	25,7	15,0	15,8	7 041	6,3	12,2	11,7	14,0	
Offentlig infrastruktur	33,8	17,5	20,6	28,1	7 719	6,9	6,7	5,8	5,9	
Utbildning	24,0	9,7	22,4	43,8	11 555	10,3	10,9	10,2	10,3	
Vård	27,2	11,3	20,5	40,9	7 692	6,9	7,4	7,5	7,3	
Omsorg	53,5	26,6	10,2	9,6	11 162	10,0	8,7	8,5	7,7	
Organisationer	46,1	20,4	13,1	20,4	1 568	1,4	1,5	1,2	1,1	
Hushållstjänster	48,2	41,7	6,8	3,3	1 087	1,0	0,8	0,8	0,8	
Okänd	63,1	19,1	10,2	7,5	2 336	2,1	1,3	1,2	0,9	
Summa	50,0	23,8	12,1	14,2	112 153	100,0	100,0	100,0	100,0	

Anm: Dagbefolkning = antalet jobb i regionen, R=LA Skövde+ LA Lidköping, VG=Västra Götaland.

Källa: SCB, egen indelning och egna beräkningar. Klusterindelning för Västra Götaland enligt bilaga 2

År 1995 besattes två tredjedelar av samtliga jobb i Skaraborg av personal med som högst tvåårig gymnasieutbildning. År 2005 hade denna andel minskat till hälften. Andelen med högskoleutbildning har under samma period ökat från en femtedel till en dryg fjärdedel. Utvecklingen innebär dock att Skaraborg när det gäller andel högskoleutbildade har halkat ytterligare efter Riket (27-35%), Västra Götaland (26-34%) och Göteborgsregionen (30-38%).

Utbildningsnivåerna ökar nu snabbt. De senaste tio åren innebär förlorade marknadsandelar och en relativt sett långsam utveckling av kvalifikationsnivån på arbetsmarknaden i Skaraborg i förhållande till rikets utveckling. Detsamma gäller befolkningens utbildningsnivå totalt sett.

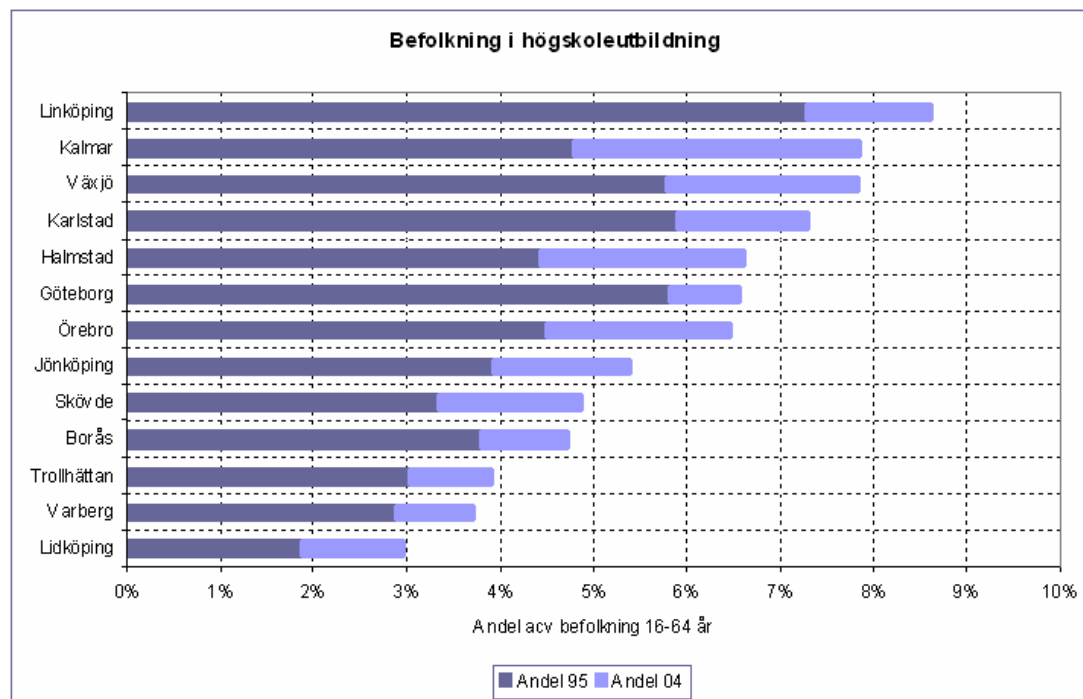
Ovanstående genomgång pekar också mot att antalet invånare med kreativa yrken är relativt lågt. Det bekräftar även bilden av en arbetsmarknad med fortsatt tyngdpunkt på mer standardiserad verksamhet. Och det gäller även inom de områden som utgör regionens huvudsakliga specialisering.

⁹ Beräkningen genomförd med arbetsmarknaden indelad i 61 branscher. Källa SCB, egna beräkningar.

Allt fler i högskolestudier

Drygt 8 000 invånare i Skaraborg studerar på högskola i regionen. Omkring 6 800 av dessa studerar i Skövde och 1 300 i Lidköpings LA. I förhållande till befolkningen i åldern 16-64 år innebär det drygt fyra procent. Det är samma nivå som för Trollhättans och Borås LA. Det är dock en betydligt lägre andel än för t.ex. Halmstad, Karlstad, Växjö och Kalmar. Ökningen de senaste tio åren är i stort i linje med övriga regionala högskolor. Även här sticker dock Kalmar, Växjö och Halmstad ut från mängden.

Figur 6 Högskolestuderande 1995-2004, andel av befolkning

Källa: Högskoleverket

Högskolan i Skövde utgör den dominerande akademiska kunskapsbasen. Verksamheten är bred och bjuder in till utbildning i allt från beteendevetenskap, data, ekonomi och samhällsvetenskap över humaniora, naturvetenskap, språk, teknik, vård och till undervisning. I grunden finns en betydande och inte sällan framgångsrik tradition av IT som ämnesövergripande specialisering. Högskolan har masterexamensrättigheter i datavetenskap.

Under 2006 beslutade högskolan dessutom, efter en process i regionen, att koncentrera de särskilda satsningarna och verksamheten i stort i riktning mot två forskningsmiljöer: IT och systembiologi vilka på sikt kommer att kompletteras med Vård. Högskolan tog in mer än 75 Mkr i forskningspengar under 2006 i en situation där varje statlig krona kräver finansiering med två ytterligare kronor från andra aktörer.

I den granskning som högskoleverket genomfört sedan år 2000 och som publicerades våren 2007 får Högskolan i Skövde viss kritik. Totalt åtta ämnen har fått examensrätten ifrågasatt. Bland annat utbildningen till högskoleingenjörsexamen i två fall samt utbildningen som leder till sjuksköterskeexamen i två fall. Antalet anmärkningar motsvarar genomsnittsnivån i Sverige. Skillnaderna är dock betydande. Medan t.ex. Högskolan i Borås har fått två ifrågasättande hamnar Högskolan i Jönköping på 15. De flesta brister som påpekats när det gäller ämnen vid Högskolan i Skövde är åtgärdade.

I Skara finns en del av Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU). Här bedrivs en koncentrerad verksamhet med forskning och undervisning med inriktning på fyra profilområden: industrinära livsmedelskompetens, djurhållning, djurmvårdnad och precisionsodling med nära kopplingar till jordbruksföretag och andra intressenter i Skaraborg.

Skaraborgs starkaste kunskapsbas kan samtidigt finnas samlad utanför högskolor och universitet i områdets stora företag och enheter – i Volvo med dess olika delar – och i den offentliga sektorn med betoning på hälso- och sjukvård och i den militära verksamheten.

Ekonomisk bas

Skaraborg har en bred ekonomisk bas att stå på. Antalet branscher är i stort på samma nivå som i andra större lokala marknader som Trollhättan, Linköping och Borås. Tabell 2 visar samtidigt på en svaghet i strukturen. Även om det i Skaraborg finns en bred uppsättning av olika branscher är antalet arbetsställen inom varje bransch ofta begränsat. Ofta finns bara några få aktörer inom olika områden. Det samlade utbudet blir lågt och konkurrensen kan bli lidande.

Ett tydligt exempel är utbudet av (tillgängligheten till) företagstjänster som ligger på ca en tiondel av den i Göteborgs LA. Utbudet är så svagt att forskare som studerat Västsveriges ekonomiska geografi dragit slutsatsen att en förstärkt tillgänglighet till företagstjänster i första hand måste sökas i Göteborgsregionen med stöd av en utvecklad transportinfrastruktur. Först på längre sikt kan en egen regional marknad utvecklas till ett mer fullvärdigt alternativ.¹⁰

Tabell 2 Antal branscher i olika typer av marknader år 2000

LA region	Alla branscher	Varumarknad	Marknader för tjänster till företag	Tillgänglighet till företagstjänster
Stockholm	492	337	155	
Göteborg	447	297	150	100
Malmö	446	294	152	
Borås	343	214	129	22
Linköping	376	240	136	
Trollhättan	328	205	123	15
Skövde	359	232	127	9
Jönköping	338	207	131	
Lidköping	274	168	106	10
Gislaved	261	162	99	
Varberg	245	139	106	
Säffle	185	114	71	3
Ljungby	199	117	82	
Lysekil	164	93	71	4
Strömstad	167	92	75	2
Bengtsfors	137	82	55	1

Anm: Tillgänglighet till företagstjänster mäter allt tjänsteutbud som finns i regionens kommuner inkl omgivning. Hänsyn tas till hur stort avståndet är till varje utbudskälla. I tabell 2 har Göteborgsregionens tillgänglighet satts till 100. Övriga regioners tillgänglighet visas som andel av Göteborgsregionens. De minsta regionernas möjlighet att välja leverantörer av företagstjänster uppgår som synes till mindre än 5 procent av nivån i Göteborgsregionen.

Källa: Johansson/Strömqvist (2005) s.115

Skaraborgs genomsnittliga andel av de svenska jobben är knappt tre procent. När det gäller sektorer med mer direkt koppling till kunskapsekonomin är värdena lägre (se tabell 3). Med början på ”Annan teknisk konsultverksamhet” är antalet jobb mindre än hälften av vad de skulle vara om de motsvarade strukturen i riket. Låga värden gäller också för besöksnäringens kärnindikatorer hotell och restaurang. Undantaget är nöjesparker där Sommarland har en tiondel av de anställda i branschen i Sverige.

Skaraborgs specialisering finns inom de områden som har med de mer grundläggande behoven hos invånarna att göra. Det handlar om att bo och leva. Livsmedel och handel med livsmedel är en tydlig specialitet liksom byggverksamhet och material för byggnadsindustrin, kök och köksinredningar, vitvaror etc. En specialisering som innebär att regionen blir konkurrensutsatt men också en speciali-

¹⁰ Johansson/Strömqvist (2005) s.115

sering som vilar på grundläggande mänskliga behov med en stadig efterfrågan. De försiktiga trender som finns för mer närproducerad mat gynnar Skaraborg om de utvecklas till att blir mer påtagliga också i de val som kunderna gör i praktiken. Den hausse och individualisering som präglat områden som bo, bygga, renovera hittills under 2000-talet har skapat starka grundläggande utvecklingsförutsättningar för de företag som verkar inom dessa branscher.

Den andra tydliga specialiseringen handlar om försvarsverksamhet. I Skaraborg finns en fjärdedel av de anställda i luftförsvaret och 15 procent av de i armén. Dessa två huvudområden kompletteras av verksamheter med koppling till fordonsindustrin. I antalet sysselsatta är specialiseringen med koppling till att bo och leva den viktigaste följd av fordonsindustrin. (Se bilaga 3 för komplett lista).

Tabell 3 Regional specialisering – sektorer med stark koppling till kunskapsekonomin

Antal jobb i respektive region år 2004								
Bransch	Lokal arbetsmarknad				Specialiseringsindex*			Andel av
	Sverige	Lidköping	Skövde	R	Ldkpg	Skvd	R	Sverige
Naturvetenskaplig forskning och utveckling	7 097	147	11	158	2,7	0,1	0,8	2,2%
Redovisning/bokföring, revision, skatteråd	25 213	143	382	525	0,7	0,8	0,8	2,1%
Förmedling och rekrytering av personal	10 914	34	182	216	0,4	0,9	0,7	2,0%
Hotellverksamhet med restaurangrörelse	23 018	41	386	427	0,2	0,9	0,7	1,9%
Restaurangverksamhet	69 963	255	1 023	1 278	0,5	0,8	0,7	1,8%
Bankverksamhet (ej centralbank)	41 780	189	502	691	0,6	0,6	0,6	1,7%
Uthyrning av personal	24 853	95	313	408	0,5	0,6	0,6	1,6%
Annan teknisk konsultverksamhet	54 490	155	441	596	0,4	0,4	0,4	1,1%
Utbildning vid universitet och högskolor	41 224	0	435	435	0,0	0,5	0,4	1,1%
Diverse övriga företagstjänster	7 333	21	50	71	0,4	0,4	0,4	1,0%
Andra stödtjänster till finansförmedling	3 967	7	29	36	0,2	0,4	0,3	0,9%
Reklambyråverksamhet	13 580	17	105	122	0,2	0,4	0,3	0,9%
Övr. konsultverksamhet system/programvara	55 737	48	436	484	0,1	0,4	0,3	0,9%
Juridisk verksamhet (ej patent/copyright)	8 290	17	54	71	0,3	0,3	0,3	0,9%
Konsult företags org., info etc.	33 420	85	199	284	0,3	0,3	0,3	0,8%
Arkitektverksamhet	5 215	13	30	43	0,3	0,3	0,3	0,8%
Utgivning av programvara	14 759	38	75	113	0,3	0,3	0,3	0,8%
Samhällsvetenskaplig forskning och utveckling	1 847	0	14	14	0,0	0,4	0,3	0,8%
Uthyrning av bygg- och anläggningsmaskiner	4 084	5	16	21	0,2	0,2	0,2	0,5%
Teknisk forskning och utveckling	10 575	0	7	7	0,0	0,0	0,0	0,1%
Totalt antal jobb	4 160 188	31 590	80 853	112 443	1,0	1,0	1,0	2,8%

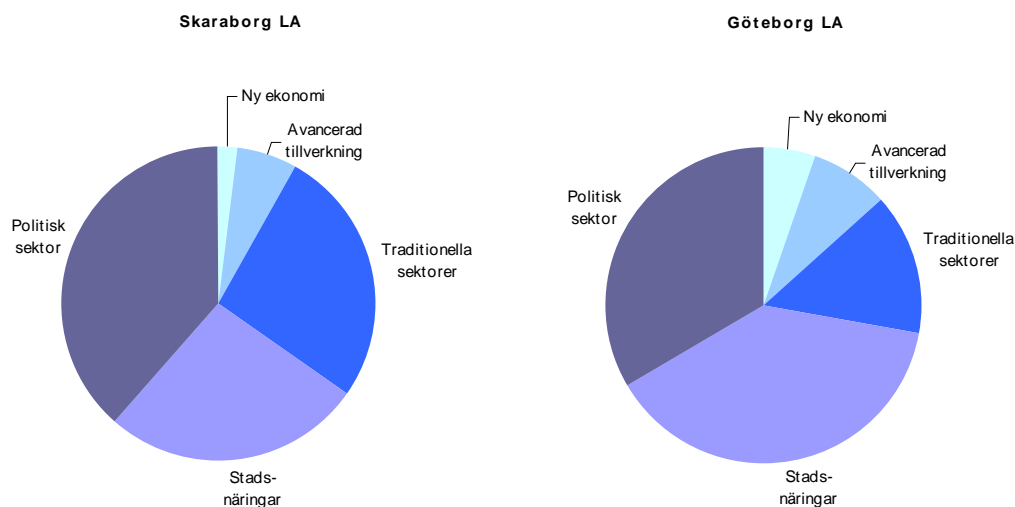
* Specialiseringsindex beräknas som andel av jobb i region/andel av jobb i Sverige i respektive bransch
Anm: Bransch SNI 2002 5-siffrnivå, R är summa av Lidköpings och Skövdes LA, Grästorp saknas därmed i beräkningen
Källa: SCB

När strukturen studeras efter en indelning i grövre aggregat är det traditionella sektorer, avancerad tillverkning samt sektorer där politiker i hög grad beslutar om förutsättningarna som dominerar i förhållande till strukturen i Sverige. Få arbetar i stadsnäringsar eller i verksamheter med koppling till IT och kommunikationssamhället (s.k. ny ekonomi). I förhållande till Västra Götaland är det traditionell industri och den politiska sektorn som sysselsätter många.

En relativt stor del av den ekonomiska basen är beroende av politiska beslut (försvar, hälso- och sjukvård, jordbruk m.m.) och dessa kan bedömas ha utfallit relativt väl för Skaraborg de senaste tio åren. Betoningen i övrigt på relativt standardiserad produktion med relativt lågt utbildad arbetskraft gör Skaraborg sårbar och utsatt för ett stort konkurrenstryck.

Ständiga effektiviseringar blir i högre grad än i många andra regioner en förutsättning för att klara verksamhet och jobb. De senaste tio åren med tilltagande global konkurrens har därmed varit tuffa.

Figur 7 Arbetsmarknadens struktur i aggregat, andel i jobb, 2005

Anm: Aggregaten är konstruerade av BAK-Basel Economics, Schweiz. Se bilaga 2 för definitioner
Källa: SCB, Egna beräkningar

Den lokala marknadens storlek

Sambandet mellan den lokala marknadens storlek och utveckling av befolkning, sysselsättning och ekonomi är långsiktigt mycket starkt. I nedanstående tabell redovisas samtliga de 87 lokala arbetsmarknadsregioner som avgränsas statistiskt av SCB för Sverige, baserat på invånarnas pendlingsmönster efter storlek (LA2003).

Resultatet är närmast övertydligt. Desto fler invånare de lokala arbetsmarknaderna har desto starkare utveckling av ekonomi, jobb och befolkning. Det bör noteras att utvecklingen som kan avläsas i tabell 4 skett under en period med hög tillväxt i Sverige och med en omfattande inkomstutjämnning mellan individer och skatteutjämnning mellan regioner. Och det är utjämningsinsatser som radikalt stärker förutsättningarna för en likvärdig servicenivå och för att bo och verka där man önskar i Sverige. Den nya ekonomiska geografins grundkrafter är mycket starka.

Tabell 4 Utveckling av befolkning, jobb, ekonomi i lokala arbetsmarknadsregioner, %

Lokal arbetsmarknads-befolkning	Antal lokala marknader	Befolknings-tillväxt 1995-2004	Sysselsättnings-tillväxt 1994-2003	Tillväxt i total lönesumma 1995-2004
mindre än 10 000	17	-10,5 %	-6,7 %	16,6 %
10 000-50 000	39	-6,5	-1,7	22,8
50 000- 100 000	8	-1,3	4,0	32,7
100 000-500 000	20	-0,2	4,9	32,4
större än 500 000	3	7,1	13,5	46,6

Anm: SCB LA2003, 87 regioner för Sverige fördelade efter storleksklass

Källa: Temaplan/Västra Götalandsregionen, Västsverige och den nya ekonomiska geografien II, 2006 s.14

Tabellen beskriver därmed också de starka grundförutsättningar som finns för en god utveckling av befolkning, sysselsättning och ekonomi i Skaraborg. Skövde LA-region är Sveriges nionde mest befolkningsrika. Lidköping återfinns på plats 27 av 87 regioner. I inledningen visades hur den lokala arbetsmarknaden för de med högskoleutbildning redan i dag omfattar i stort hela Skaraborg. Skaraborg

bildar när det blir verklighet för hela befolkningen en gemensam arbetsmarknadsregion med en kvarts miljon invånare och kommer då att vara en av de fem mest befolkningsrika i Sverige.

Tabell 5 Lokala arbetsmarknadsregioner, LA2003

Lokal arbetsmarknad	Rang- ordning	Befolkning År 2004	Utveckling 1995-2004
Stockholm	1	2 231 278	163 812
Malmö-Lund	2	958 775	51 906
Göteborg	3	939 324	56 299
Linköping	4	244 439	1 763
Västerås	5	224 225	2 188
Örebro	6	220 394	3 293
Jönköping	7	202 018	1 634
Trollhättan	8	197 156	-1 232
Skövde	9	177 348	-5 774
Kristianstad	10	174 032	-1 023
Borås	17	141 113	1 276
Halmstad	22	110 884	4 276
Lidköping-Götene	26	71 967	-1 369
Gislaved	27	61 886	-1 295
Varberg	31	54 338	2 436
Falkenberg	37	39 438	488
Strömstad	51	23 690	508
Bengtstors	61	15 276	-1 511
Ämål	64	12 823	-562
Summa	87	9 011 392	173 896

Källa: SCB, egna beräkningar

Stora lokala marknader har i normalfallet även en tät kärna av sysselsatta. Marknadens storlek är avgörande för den samlade specialisering och mångfald som kan nås men ett tätt centrum stärker förutsättningarna att utnyttja den stora marknadens fördelar.¹¹ Här blir resultatet för Skaraborg svagare. Både Skövde och Lidköping LA uppvisar en relativt låg täthet då det gäller sysselsättning i centrum av respektive region.

Tabell 6 Täthet i lokala arbetsmarknadsregioner (LA2000), rangordnad

Rank Sverige	LA-region	Sysselsatta per ha 2000	Rank Sverige	LA-region	Sysselsatta per ha 2000
1	Stockholm	19,1	13	Sundsvall	11,9
2	Malmö	18,6	14	Örebro	11,6
3	Göteborg	14,2	15	Gotland	11,6
4	Linköping	13,7	16	Skövde	11,1
5	Kristianstad	13,3	17	Nyköping/Oxelös	10,7
6	Norrköping	13,0	18	Växjö	10,4
7	Umeå	12,8	19	Gislaved/Gnosjö	10,4
8	Helsingborg	12,7	20	Strömstad	10,4
9	Borås	12,2	...		
10	Karlstad	12,2	29	Lysekil	9,2
11	Kalmar	12,1	38	Lidköping/Götene	7,9
12	Trollhättan	12,0	55	Bengtstors	6,7

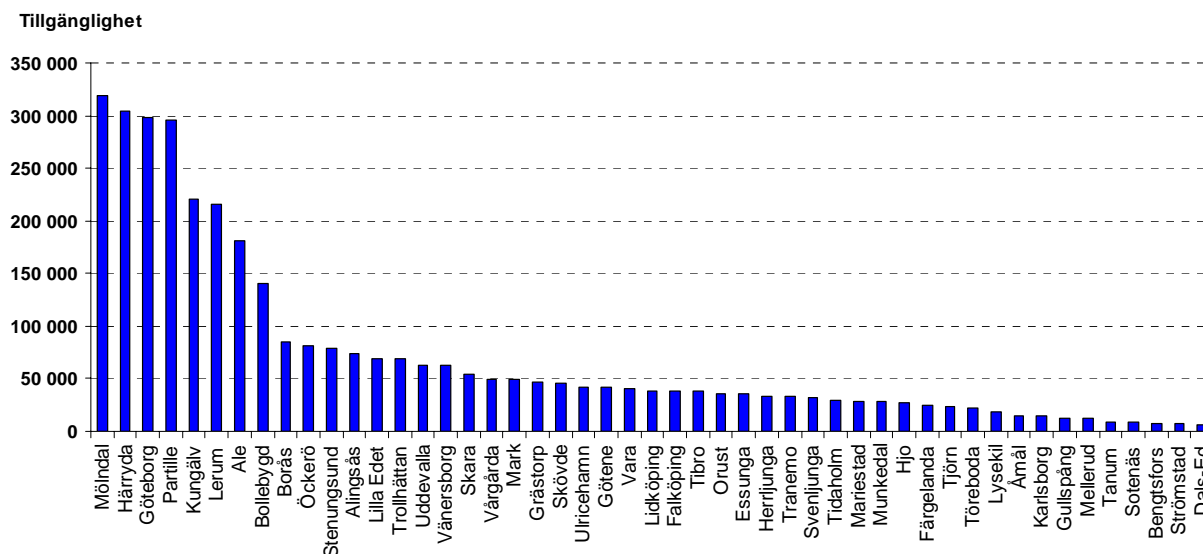
Anm: Sysselsatta per hektar i den största tätorten i respektive LA-region. Totalt 100 LA-regioner – LA2000

Källa: Ekberg/Einarsson (2005) s.40

En annan väsentlig aspekt i större lokala arbetsmarknadsregioner med stor yta och många ingående kommuner (som Skövde LA) är tätheten i relation till LA-regionens samlade storlek. Andelen sysselsatta i den största tätorten i respektive LA-region jämförs med hela LA-regionens sysselsättning. Måttet avser att ange graden av koncentration av ekonomisk aktivitet till den största tätorten i respektive lokal arbetsmarknad. Av de tio största lokala arbetsmarknaderna i Sverige uppvisar Skövde LA då den minst koncentrerade graden av ekonomisk aktivitet till centrum.

¹¹ Ekberg/Einarsson (2005) s.40

Figur 8 Total tillgänglighet arbetsplatser 2000 – Kommuner i Västra Götaland

Källa: Ekberg/Einarsson (2005) s.27 (Data: Temaplan Ab och JIBS)

Den småstadsstruktur som dominerar Skaraborg, och som får genomslag i ovanstående statistik, gör att tillgängligheten till arbetstillfällen och till alternativ på arbetsmarknaden, trots starka grundförutsättningar, i dag är relativt begränsad (se figur 8). Inom ramen för ”normal” tid för pendling når invånarna i Skara, Grästorp och Skövde flest arbetsplatser. Nivån är dock en sjättedel av den i centrum av Göteborgsregionen och lägre än i Trollhättan, Uddevalla och Vänersborg. Kommunerna Götene, Vara, Lidköping, Falköping och Tibro ligger i gruppen därefter. För de som bor i Gullspång, Karlsborg och Töreboda är tillgängligheten i praktiken begränsad och alternativen få.¹²

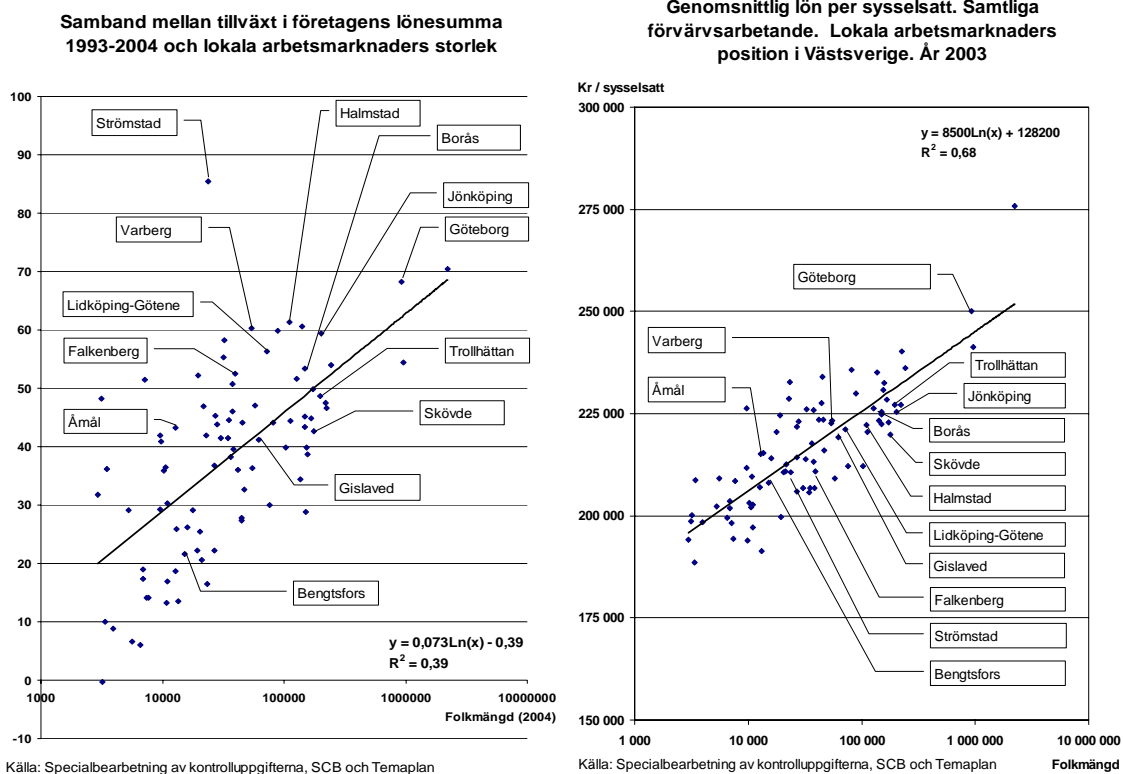
Sammantaget har Skaraborg ett befolkningsunderlag och en gemensam marknad som ger förutsättningar för en stark regional utveckling. Såväl täthet som koncentration är dock svaga sidor. Utvecklingen de senaste femtio åren visar att det tar många decennier att förändra denna struktur om det ens är önskvärt.

De stora lokala marknaderna i Skaraborg utgör således bara en konkurrensfördel om de möjligheter de medför kan användas och används på ett aktivt sätt. Hittills har så inte varit fallet. Utvecklingen av näringslivets samlade lönesummor är den enskilt bästa indikatorn på ekonomisk tillväxt i en region. Efter krisen i inledningen på 90-talet är det i Göteborgsregionen och i de mest attraktiva marknaderna utefter Västkusten som tillvästen är särskilt stark. Lidköpings LA klarar sig också bra. Utvecklingen i Skövde LA är svagare än vad regionens storlek ger underlag för. Det gäller även Gnosjö (Gislaved LA), Trollhättan och Bengtstors LA.

Även när det gäller genomsnittlig lön per sysselsatt (där sambandet mellan lön och storlek är mycket starkt) är det främst den svaga integrationen på Skövde LA som blir tydlig. Att Skaraborg ännu inte fungerar som en gemensam region kan också avläsas i de ledande handelsföretagens val av etableringsorter. Med ett mindre dominerande centrum än vad samtliga andra lika stora marknader visar är det särskilt viktigt med en tät reell samverkan, väl utvecklade mötesplatser etc. Om inte blir t.ex. Skövde i praktiken bara centrum i en relativt begränsad och gles region. Centrala och mindre centrala delar i en lokal arbetsmarknadsregion är i detta perspektiv lika beroende av att marknaden verkligen fungerar gemensamt för att de mycket viktiga storleksfördelarna (s.k. agglomerations-effekter) ska kunna tas till vara.

¹² Värdena för framför allt Strömstad men också Tanum och Dals-Ed underskattas kraftigt då relationer med Norge/Östfold ej ingår i analysen. Indikatorn är trögrörlig och värden för år 2000 speglar också dagens läge väl.

Figur 9 Ekonomisk tillväxt och lönesumma/sysselsatt, 1993-2004 resp. 2003

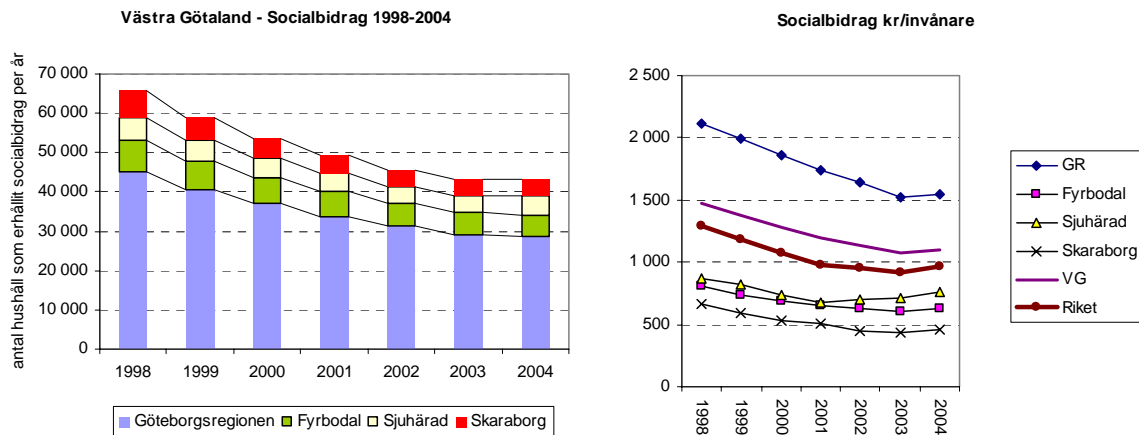

Källa: Temaplan/Västra Götalandsregionen, Västsverige och den nya ekonomiska geografin II

Jämlikhet och socialt kapital

Skaraborg är av tradition ett samhälle med starka nätverk mellan invånarna och ett livskraftigt föreningsliv. Sex av tio anger att de är intresserade av och en femtedel menar att de har möjlighet att påverka den lokala politiken. Värdena är relativt lika inom Västra Götaland men något högre för Skaraborg. Mer än en tredjedel anger att de är personligen bekant med någon kommunpolitiker vilket är fler än i andra delar av Västra Götaland.¹³ I förhållande till Svenska snittvärden är inkomsterna låga men inkomstskillnaderna är också mer begränsade. Att Skaraborg är ett i grunden starkt sammanhängande samhälle speglas av antalet som får socialbidrag samt kostnaderna för desamma per invånare i förhållande till övriga delar av Västra Götaland och Sverige som helhet.

Figur 10 Utveckling av socialbidrag, antal samt bidrag i kr/invånare, 1998-2004

Ila: Västra Götalandsregionen (2007), Hållbar utveckling i Västra Götaland, s.49 (www.vgregion.se)

¹³ Nilsson L., Antoni R., (2006), som.gu.se

Men allt är självklart inte rosenkimrande. I alla större städer i Västsverige finns bostadsområden där invånare samlas som diskrimineras, har svaga resurser eller ”hamnat” i utanförskap. I värsta fall ligger dessa bostadsområden avskilda från övrig bebyggelse med relativt stora avstånd till centrum i städerna och i en miljö som är bland de minst attraktiva i respektive kommun.

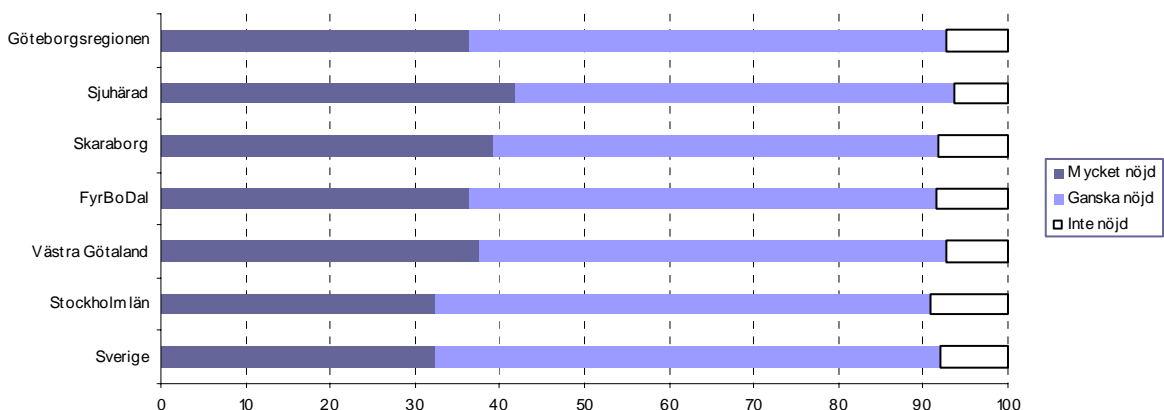
Områdena karakteriseras av att under hälften av alla har jobb. Fyra av tio eller fler går ur grundskolan utan godkänt betyg i alla ämnen. Valdeltagandet är under 60 procent i kommunalvalen. Ungefär en tredjedel av befolkningen har inte mer än grundskoleutbildning och inkomsterna är runt hälften av medianen i Sverige. I dessa områden är andelen utlandsfödda oftast kring 50 procent. I sådana bostadsområden bor närmare en femtedel av befolkningen i Göteborg, Trollhättan och Borås och upp mot *en av tio* i Skövde, Vänersborg och Uddevalla.¹⁴

Livskvalitet

Livskvalitet är ett brett begrepp. En attraktiv region är beroende av attraktivt boende, njutbar natur- och stadsmiljö, tillgång till nöjen och kultur. Som bas krävs i dag en väl fungerande samhällsservice.

Huvudindikatorn för livskvalitet är andelen som är nöjda med livet. De sista decennierna visar stadigt stigande siffror för Västra Götaland när det gäller andelen mycket nöjda och en något minskande andel som inte är nöjda. Värdena för Skaraborg är efter de i Sjuhärad de starkaste i Västra Götaland. Skaraborgaren är också mer nöjd än genomsnittsvensken. När det gäller andelen som inte är nöjda befinner sig befolkningen i Skaraborg på samma nivå som de i Sverige och Västra Götaland.

Figur 11 Nöjd med livet? Andelar, 2005

Källa: SOM-institutet, egna beräkningar. Svar på frågan: Hur nöjd är du på det hela taget med det liv du lever?

Skaraborgarna är dessutom i stort nöjda med sitt boende och trivs i allmänhet. Nivåerna är relativt lika i Västra Götaland. Invånarna är mycket nöjda med servicen i hemkommunen men också mer nöjda än missnöjda med den service de får från landstinget. Värdena för kommunens service är något högre och för landstinget något längre än för andra delar av Västra Götaland. Ett genomgående drag är att de som brukat vård, omsorg, utbildning etc. är betydligt mer positiva än de som bara hört talas om servicen via medier eller på annat sätt.¹⁵ En genomgång av det samlade utbudet av hushållstjänster blir dock mer negativ. Sektorn är liten och outvecklad. Det kan vara så att invånarna i Skaraborg tvingas utnyttja tjänsteutbudet i grannregioner och att det låga utbudet gör att regionen på sikt kan få svårigheter att behålla sin befolkning.¹⁶

Att värdera natur- och kulturmiljön objektivt är i stort ogörligt. Men uppenbart finns ett antal särtecken som utgör unika styrkor att ta vara på i den mån de kan exploateras för en bättre regional utveckling i

¹⁴ Samtliga värden och beräkningar SCB. Presenterade i Utanförskapet 2006, www.folkpartiet.se

¹⁵ Nilsson L., Antoni R., (2006)

¹⁶ Johansson/Strömquist (2005) s.100

stort. Att Skaraborg i två riktningar avgränsas av två av Europas största relativt välmående sjöar med allemansrätt och med Göta Kanal som förenande länk utgör långsiktigt en betydande resurs. Till detta kommer de Västgötska plåtåbergen som sticker upp som böljande frodiga kulturhistoriskt intressanta oaser i ett annars platt eller kargt landskap. Flera av de ledare som intervjuades beskrev detta landskap och dess historia som grunden för vad de uppfattar som en mycket hög livskvalitet i Skaraborg.

Utbudet av nöjen och kultur har med få undantag ett direkt samband med befolkningsunderlaget. Andelen anställda inom området i Skaraborg är relativt lågt. Men tveklöst finns såväl ett antal spektakulära attraktioner som händelser i området. Bland anläggningarna sticker t.ex. Sommarland, Varnhems klosterkyrka och Axevalla travbana ut som ett samlat kultur- sport- och fritidscentrum som kompletterat med golfbanor etc. håller stor bredd och hög kvalitet. Golfbanorna ligger överhuvudtaget tätt. Breddidrotten är mycket aktiv med toppar i en framgångsrik handbollsverksamhet i Skövde och dito bandy i Lidköping. Läckö slott är vida känt, besökt och uppskattat. Konserthus finns i Skövde och Vara etc. När det gäller händelser saknar den årliga Trandansen på Billingen motsvarighet i Norra Europa och är det stora numret.

Stadsmiljöerna är svårare att värdera. Att Lidköping behållit sitt centrum intakt och värdet av detta påpekas genomgående av dem som deltagit i studien. De projekt som pågår för att öka attraktivitet och livskvalitet i centrala Mariestad framstår som mycket framsynta. Men också i flera andra städer pågår en utveckling av centrum och centrummiljöer. Skövde har genom Högskolan, Kärnsjukhuset m.m. de starkaste förutsättningarna att utveckla en livsmiljö med en mer direkt koppling till kunskaps-ekonomin. Också här pågår en rad projekt för att så ska ske. I Skövde finns också det tydligaste exemplet på en exploatering av plåtåbergens unika miljö för boende. Värdet av detta för breda grupper i befolkningen är uppenbart. Och detta är en utveckling som kunnat ske utan att stora miljövärden gått förlorade. Samtidigt finns det givetvis gott om exempel på mindre attraktiva centrum, tätorter, boendemiljöer och bostadsområden över hela Skaraborg. Några mer omfattande insatser när det gäller landskapsarkitektur är svåra att finna.

Miljösituationen är generellt sett god. Miljön påverkas i relativt begränsad grad av mänskliga aktiviteter och det gäller i huvudsak också miljöns påverkan på invånarnas hälsa. De största undantagen från detta utgörs av jordbruket som leder till monokulturer och som göder vattendrag etc. Inom hälsoområdet finns ett kontinuerligt problem med höga radonhalter som måste hanteras.

Tillgänglighet

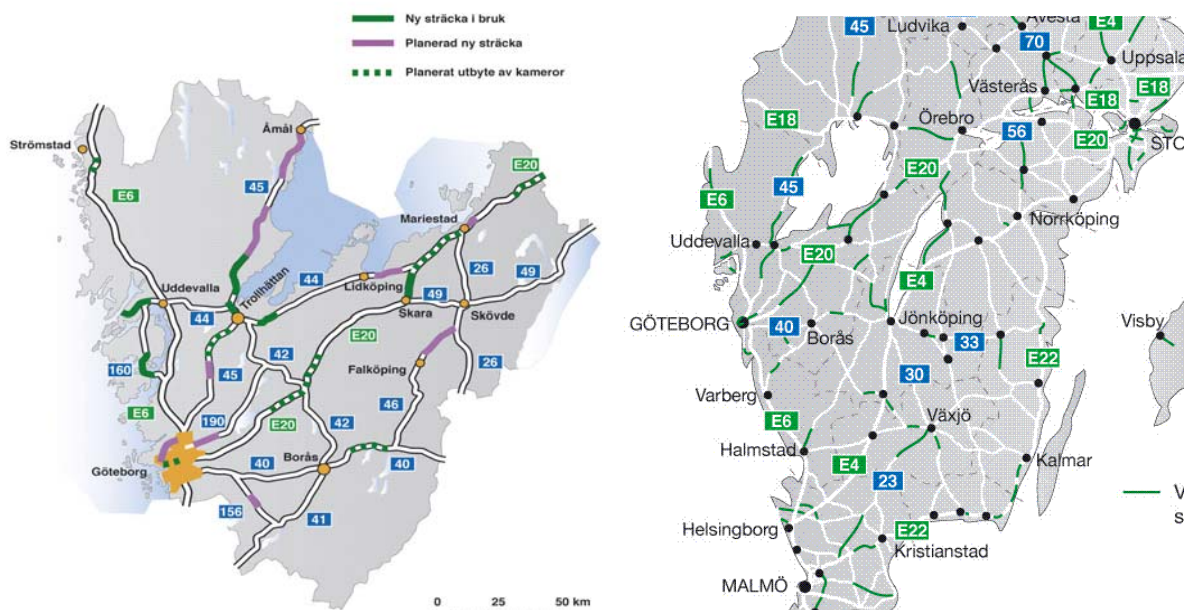
Tillgängligheten är en verklig nyckelfråga för Skaraborg. Dels för att regionen saknar en större stad men också för att man saknar mer omfattande civil flygtrafik och därmed egna snabba internationella kopplingar. Det lokala och regionala väg- och järnvägsnätet har dock betydande styrkor. Framkomligheten på vägarna är mycket god. Relativt snabba länkar finns mellan de flesta orter. På järnvägssidan har Skövde sannolikt landets starkaste position i förhållande till Stockholm och Göteborg. Med en timma till Göteborg och två till Stockholm skapas förutsättningar att bedriva kvalificerad verksamhet och att utnyttja tjänster på en bredare marknad. Något som understryks i de intervjuer som gjorts.

Men uppenbara svagheter finns också. Både för väg och järnväg. Europavägen genom Skaraborg är olycksdrabbad, medger inte helt höga hastigheter och har hög trafikintensitet. Vägverk och polis står bakom den bedömning som medfört att ingen annan europavägsträcka i Sverige har fler s.k. hastighetskameror efter vägkanten. Och hastighetskameror sätts upp just av dessa skäl.¹⁷

När det gäller tågtrafiken är hela trafikeringen (och särskilt den med snabba tåg) uppbyggd efter behoven i de två storstäderna. Sen och tidig trafik blir därmed inte anpassad för de behov som invånarna i Skaraborg har. Här finns betydande förbättringar att göra som också skulle stärka möjligheten att från Skaraborg utnyttja de internationella flygplatserna vid Landvetter och Arlanda. Minst ett tidigt snabbtåg till Göteborg som startar i Skövde och minst ett sent nattåg med slutstation Skövde är ett första steg. Därefter kommer tåg med motsvarande principer från Stockholm.

¹⁷ Efter att Riksväg 45 genom Dalsland blivit E45 har konkurrensen om den svagaste sträckan ökat betydligt.

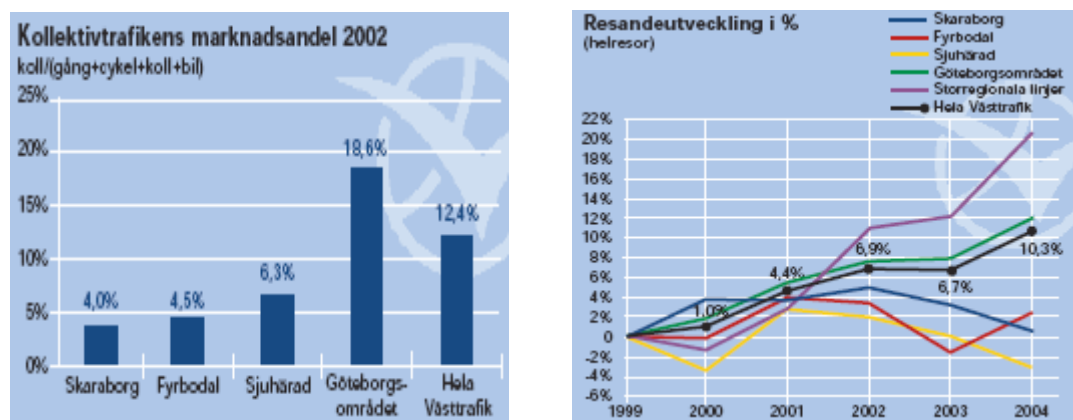
Figur 12 Trafikintensitet och olycksrisiker, Hastighetskameror, 2006

Källa: Vägverket/Polisen

Det är också så att regionens grundläggande struktur med många orter i ett relativt glest befolkat stadslandskap gör det svårt att bedriva en attraktiv och framgångsrik kollektivtrafik. Även om utbudet är gott är det svårt att fånga en splittrad befolknings resandebehov. Markandsandelen är bara fyra procent i Skaraborg vilket är lägst i Västra Götaland. Fyrbodals liknande struktur och problem. Och medan resandeutvecklingen är mycket god på de storregionala, långa linjerna och har ökat med 20 procent (än mer 2007) innebär de fem senaste åren ett konstant kollektivresande i Skaraborg. Skaraborgarna är mycket beroende av privatbilsim för att kunna utnyttja sin stora marknad. Det är därmed särskilt väsentligt att en aktiv omställning till mer förnybara bränslen sker i Skaraborg.

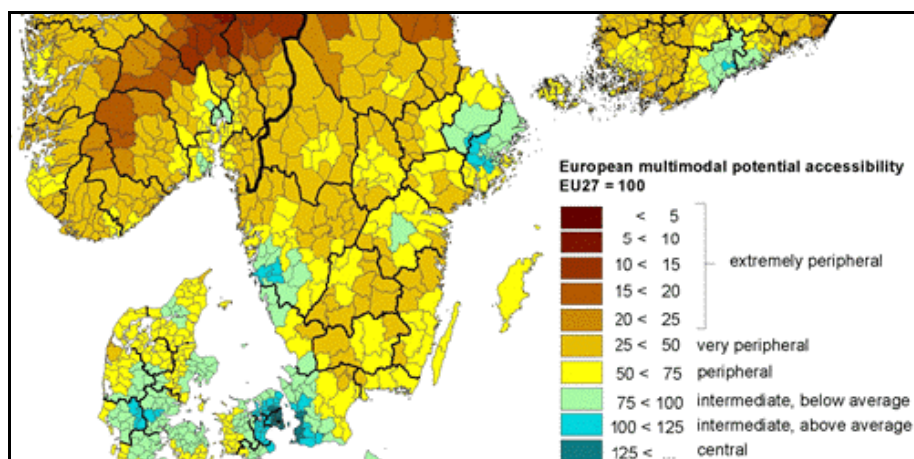
Figur 13 Kollektivtrafik – Markandsandel samt resandeutveckling

Källa: Västtrafik Verksamhetsplan 2006-2008

I ett Europeiskt perspektiv ligger Skaraborg mycket perifert. Figur 14 beskriver den samlade potentiella tillgängligheten till de 27 medlemsländerna i EU. Bra kommunikationer till Göteborgs-regionen med en relativt god tillgänglighet är den centrala frågan i det Europeiska perspektivet. Tillgängligheten till Göteborgs Hamn som bl.a. är Nordens enda med transoceaniska linjer är i detta sammanhang en styrka. Grundfrågan blir dock fortsatt intern samverkan och samarbete för att utnyttja regionens inneboende potentiella storleksfördelar.

Figur 14 Total potentiell tillgänglighet till Europa (EU27=100)

Källa: Nordregio (www.nordregio.se)

Mångfald

Behovet av mångfald för kreativitet och för att attrahera olika grupper och därmed nå en stark utveckling i kunskapsekonomin handlar om en rad aspekter (se inledningen). Ett flertal av dem har redan behandlats i tidigare avsnitt. Kvar står mångfald bland invånarna. Och här framstår Skaraborg som relativt homogent. Andelen invånare från andra länder är jämfört med övriga delar av Sverige lågt. Antalet sysselsatta i mer fria yrken kan bedömas vara begränsad. Den privata tjänstesektorn har stor spridning men få aktörer inom respektive område. Mångfald är inte Skaraborgs styrka.

Den kreativa klassen är personer med särskilda kreativa talanger. De kan vara entreprenörer, designers, skribenter eller IT-entreprenörer. Att ha denna typ av invånare i en region är en faktor som stärker förutsättningarna för utveckling. Gruppen i sig menar att det viktigaste för dem själva med koppling till Västsveriges framtid är kvalificerad industriell verksamhet, bra högre utbildning och kvalificerad informationsteknologi.¹⁸ Kärnan av den kreativa klassen bedöms utgöra ca 15 procent av befolkningen i Göteborgsregionen. Värdena för Skaraborg blir låga och i första hand koncentrerade till Skövde.

I Lidköpings LA var 4 800 personer eller 6,4 procent av befolkningen födda utrikes 2006. Det är hälften av nivån i Sverige. Lidköpings och Västerviks LA är de två marknader utanför Norrland som har den lägsta andelen som är födda i ett annat land. På marknaderna i Småland som präglas än mer av en stor andel arbetsintensiv industriell tillverkning ligger nivåerna oftast mellan 10 och 14 procent. Skövde LA med 8,4 procent utrikes födda ligger i mitten av LA-regionerna. Utvecklingen de senaste fem åren innebär ingen positionsförändring för Skaraborg.

Processer

Starka strukturella förutsättningar ger goda möjligheter till en bra utveckling i kunskapsekonomin. Om dessa strukturella förutsättningar inte omsätts i väl fungerande processer i en region förlorar de dock snart i innehåll och värde. För de som är involverade i den regionala utvecklingspolitiken på olika nivåer finns uppenbara behov av att skilja på strukturer och processer. Det är lika relevant att fråga sig vad de basala styrkorna och svagheter är som vad som fungerar mer eller mindre väl.

De krafter som påverkar utvecklingen av regional ekonomi och sysselsättning (och därmed invånarnas möjligheter att leva ett bra liv) är så starka, att de satsningar som görs måste vara de som bäst stärker möjligheterna för invånare och företag att utvecklas. Fyra processer hanteras här utifrån den modell som beskrevs i inledningen (figur 1). En region behöver klara att skapa ny kunskap, att använda och tillämpa ny kunskap, att attrahera nya invånare och att utveckla tillväxtkluster.

¹⁸ Antoni R. Göteborgs Universitet (citerad av Västsvenska Industri- och Handelskammaren, 2007-03-20. www)

Skapa ny kunskap

I praktiken och för en region handlar denna fråga först och främst om att skapa kommersiellt användbar kunskap. Vad som är ”genuint” ny kunskap eller resultatet av tillämpning eller anpassning av kunskap som tagits fram på annat håll är givetvis omöjligt att avgöra genom enkla indikatorer. Här analyseras skapandet av ny kunskap i huvudsak utifrån bildandet av nya företag. I följande avsnitt (som handlar om att utnyttja och tillämpa kunskap) diskuteras i vilken mån Skaraborg klarat en hög omvandlingstakt med bibehållen konkurrenskraft. Det innebär att huvudaspekterna på frågorna sammantaget täcks in i dessa båda avsnitt.

Det svenska nyföretagandet är lågt men ökar relativt snabbt under senare år. Nyföretagandet i Skaraborg är mycket lågt och ökar långsamt. Kommunalförbunden med centrum i Västra Götaland har totalt 50 medlemskommuner och endast i undantagsfall når kommuner i Skaraborg en ranking på den övre halvan. Bäst värden visar Vara, Lidköping och Skara. Övriga kommuner är fast förankrade i botten av nyföretagarlistan i Västra Götaland. Gullspång, Töreboda, Falköping, Karlsborg och Mariestad ligger kontinuerligt på plats 40 till 50.

Tabell 7 Nyföretagande, antals samt andel av 1000 invånare, 2003-2006

	Antal		Andel				03-06	05-06
	2006	2003-2006	2003	2004	2005	2006		
Fyrbodal	1 218	4 714	4,0	4,8	4,6	4,7	4,6	4,7
Göteborg	6 550	24 138	5,9	7,1	6,8	7,4	6,8	7,1
Sjuhärad	1 111	3 910	3,6	4,8	5,1	5,4	4,7	5,3
Skaraborg	988	3 535	3,1	3,4	3,5	3,9	3,5	3,7
Västra Götaland	9 341	34 498	4,9	5,8	5,7	6,1	5,6	5,9

Anm: Göteborgsregionen inklusive Kungsbacka medför att summa kommunalförbund > värdet för Västra Götaland

Källa: Nyföretagarcentrum, egna beräkningar

Sambandet mellan den lokala marknadens storlek och nyföretagande är normalt sett starkt. En stor lokal marknad ger utrymme för fler aktiviteter och en större mångfald. Även i detta perspektiv framstår värdena som bekymmersamma. I den mån ett framgångsrikt nyskapande av kunskap sker, har det hittills inte givit några avtryck i ett stärkt nyföretagande totalt sett.

En mångsidig men samtidigt tunn tjänstesektor både för företags- och hushållstjänster ger ett svagt stöd för nyskapande och nyföretagande. Sannolikt krävs ökade satsningar på entreprenörskap i Skaraborg för att bryta dagens utveckling. Möjligen är en ökad offentligt finansierad verksamhet som drivs i andra former en förutsättning för att få fart på en slumrande tjänstesektor och lokalt entreprenörskap. Detta kan kombineras med aktiviteter för att stimulera avknoppningar också i övrigt.

Utnyttja och tillämpa ny kunskap

För att klara att använda ny kunskap krävs styrkeområden inom utbildning och forskning, i högskolor och universitet och i näringslivet. Samverkan mellan näringsliv och utbildning/forskning är viktig och olika väl utvecklad i olika regioner. Även mindre uttalat akademisk kunskap används givetvis för kommersiella syften. I slutändan avläses en regions förmåga att tillämpa ny kunskap i en hög omvandlingstakt med bibehållen konkurrenskraft i den lokala ekonomin.

En samlad bild av utvecklingen i Skaraborg under de senaste tio åren ger en relativt tydlig bild av den pågående omvandlingen och av förändringen av Skaraborgs konkurrenskraft. Också i Skaraborg har en ökad andel av ekonomin överförts i en snabbt växande tjänsteföretagande (se tabell 8). Men utvecklingen är långsammare än för Sverige och för Västra Götaland.

Lidköpings LA utvecklas dock något bättre än t.ex. Borås. Skövde LA ligger i nivå med ett stagnerande Gnosjö och med Åmål. en förklaring till de svaga värdena i Skövde LA kan vara betydelsen av stora enheter i näringslivet och i det offentliga vars upphandlingsbeslut etc. sällan gynnar en mindre lokal och regional ekonomi. En relativt svag befolkningsutveckling spelar dessutom självklart in.

Tabell 8 Tillväxt i lönesumma i LA-regioner i ett tioårsperspektiv

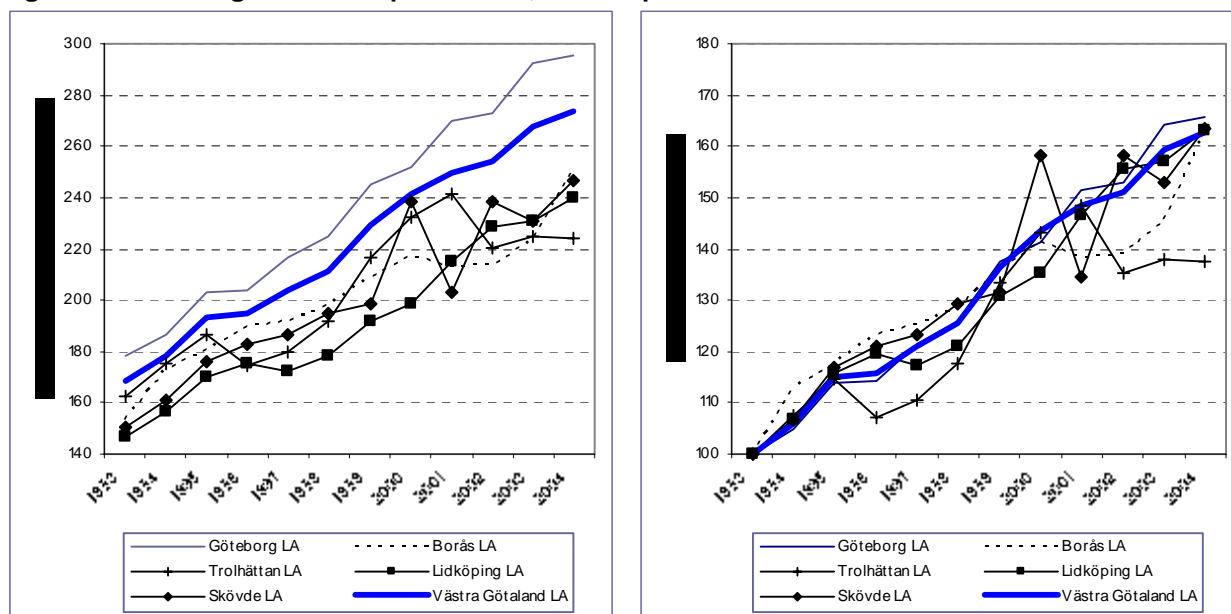
Lokal arbetsmarknad	Befolkning 2005	Total Lönesumma Miljarder kronor 2004	Tillväxt per år %		
			Total lönesumma 1995-2004	Lönesummor Tjänsteföretag 1993-2004	Lönesummor Industriföretag 1993-2004
Göteborg	946 822	108,8	4,5	5,6	4,4
Trollhättan	197 043	20,0	3,5	5,5	2,5
Skövde	177 566	17,5	2,7	4,3	2,9
Borås	141 441	15,3	3,5	4,7	3,7
Lidköping	71 984	7,3	3,6	4,9	3,8
Gislaved (Gnosjö)	61 414	6,7	2,7	4,4	3,0
Strömstad	23 759	2,1	4,8	7,1	4,2
Bengtstors	15 116	1,3	1,1	5,4	0,2
Åmål	12 737	1,2	2,3	4,0	3,1
Västra Götaland	1 528 455	165,9	4,0	5,4	3,7
Stockholms län	1 889 945	248,9	4,4	5,8	3,6
Sverige	9 047 752	987,6	3,6	5,3	2,9

Källa: SCB samt Temaplan (2006) s.17 och s.22

Industrin har relativt sett utvecklats bättre. Här slår den starka västsvenska positionen igenom och såväl Skövde som Lidköpings LA utvecklas i nivå med eller i Lidköpings fall betydligt bättre än för riket. Sammantaget ger detta en omvandling och utveckling i linje med den nationella för Lidköping medan Skövde LA som helhet utvecklats svagt.¹⁹ Men sammanhanget är värt att notera. Den svenska tillväxten under de senaste tio åren var i jämförbara priser och valuta en av de starkaste bland samtliga s.k. västländer.²⁰ Högre än för EU och i nivå med den i USA. Och Västra Götaland visade under samma period den snabbaste BNP-tillväxten av samtliga län i Sverige.²¹

Då utveckling av produktion per invånare mäts för de olika lokala arbetsmarknaderna i Västra Götaland blir också bilden mer positiv.

Figur 15 Utveckling av samlad produktion, BRP/Cap 1000 SEK samt Index 1993

Källa: SCB, Egna beräkningar

¹⁹ I Skövde och Lidköpings LA närmar sig tjänstesektorn industrin som dominerande sektor. Tjänsteverksamhet är sedan länge större än industrin i Jönköping, Halmstads och Göteborgs LA. I Göteborgs LA kommer närmare tre fjärdedelar av lönesummorna i dag från tjänstesektorn. VGR/Temaplan 2006, s.42

²⁰ BNP mätt i köpkraftspariteter (PPS) och dollar (USD)

²¹ Västra Götalandsregionen (2007), s.23

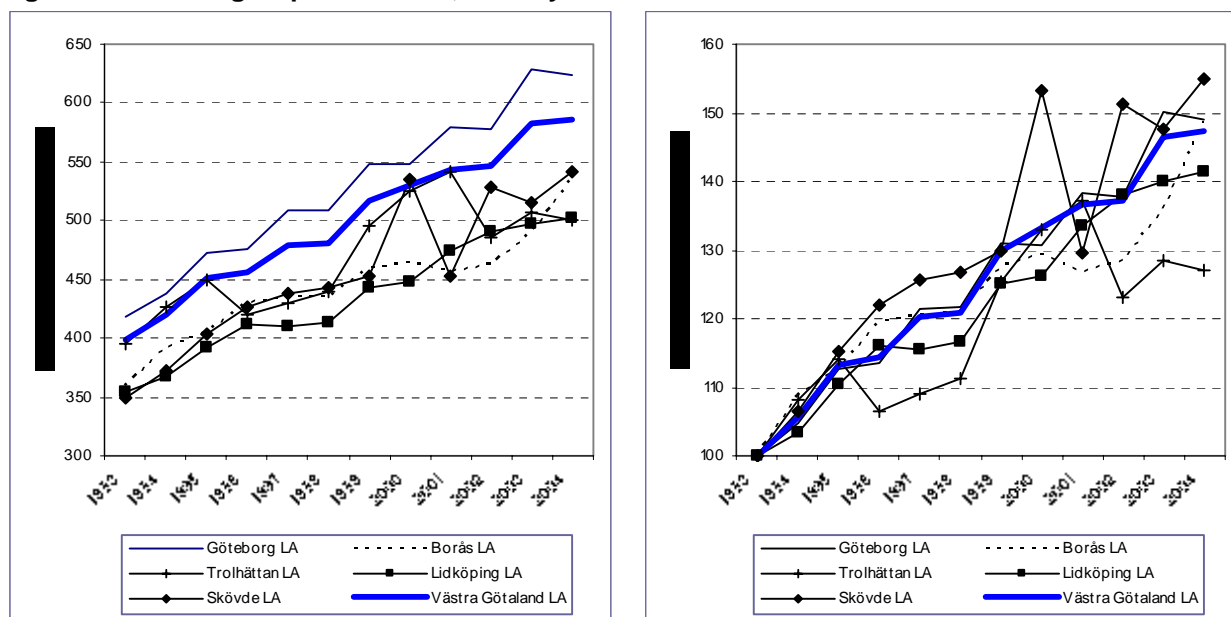
Utvecklingen i såväl Lidköping som Skövde LA är i stort i linje med den för Västra Götaland som helhet. Nivåerna är fortsatt lägre. Beroendet av resultaten i större företag för Skövde LA (läs t.ex. Volvo) blir tydlig genom snabbt skiftande värden. Trollhättan LA visar en svagare utveckling och även här finns viss ryckighet med en koppling till bl.a. fordonsindustrin (se figur 15). De snabbt skiftande värdena i Skövde gör att bedömningen av utvecklingen blir beroende av basåret. Om basåret sätts till 2000 har Lidköping den starkaste utveckling av samtliga LA i Västra Götaland (undantaget Strömstad) medan Skövde LA har den svagaste. Med basår 2001 visar Skövde LA en stark utveckling.

En relativt god utveckling av produktionen och en svag utveckling av lönesummorna tyder på ett hårt omvandlingstryck och på en region, inte minst ett näringsliv, som har tvingats bli betydligt mer effektivt i sin produktion. Och produktiviteten har ökat starkt i Skaraborg, framförallt i Skövde LA. I löpande priser är ökningen mer än 50 procent här 1993-2004 vilket är något bättre än för Göteborgs LA. Arbetsproduktiviteten ligger dock fortsatt på 80 respektive 85 procent av den i Göteborgs LA för Lidköping respektive Skövde LA (se figur 16).

Ökad produktion, stark produktivitetstillväxt men få nya jobb

En relativt god tillväxt av produktionen, en stark produktivitetstillväxt och en relativt sett svagare utveckling av lönesummorna i regionen indikerar en svag sysselsättningsutveckling. Och så är också fallet. Den ökade konkurrensen har klarats med omfattande produktivitetsförbättringar men näringslivet i Skaraborg har inte förmått ta nya marknadsandelar i den grad att sysselsättningen kunnat öka nämnvärt. Arbetsmarknaden i Skaraborg har utvecklats svagt både utifrån den struktur som näringslivet uppvisar och utifrån dess profil då det gäller personalens utbildningsnivå.

Figur 16 Utveckling av produktivitet, BRP/Syss 1000 SEK samt Index 1993=100

Källa: SCB, Egna beräkningar

Om Skaraborgs arbetsmarknad utvecklats i samma takt som Sverige totalt sett mellan 1995 och 2005 hade regionen haft 7 000 fler jobb i dag. Om hänsyn tas till arbetsmarknadens struktur (beräknat på en indelning i 23 "klusterområden", se tabell 1) är utvecklingen 5 600 jobb sämre än den svenska. Om hänsyn tas till arbetsmarknads- och utbildningsstrukturen startåret 1995 är utvecklingen ca 500 jobb svagare än den i riket. Alla data pekar dock i samma riktning. För jämförelsens skull kan konstateras att motsvarande tal för Västra Götaland är en utveckling som är ca 23 000 jobb starkare än den i riket både totalt sett, då hänsyn tas till regionens specialisering i utgångsläget och till utgångsläget med avseende på utbildningsnivå. Den viktigaste förklaringen är utvecklingen i Göteborgs LA där motsvarande tal är +37 500, +33 500 och +21 700. Göteborg hade ett starkt utgångsläge men har överträffat detta i stort sett i samtliga branscher i förhållande till den nationella utvecklingen.

Insatser ska stärka processerna för nyskapande och utveckling

Fler medvetna satsningar på att förstärka insatserna för att skapa och tillämpa ny kunskap pågår i Skaraborg. Ett exempel är Gothia Science Park på campusområdet vid Högskolan i Skövde där man söker samla kunskapsintensiva företag inom t.ex. data, naturvetenskap, teknik, ekonomi och humanvetenskap. Här ska stora utvecklingsprojekt i samverkan företag, akademi och offentliga aktörer kunna drivas. Här finns också IDC West Sweden AB inriktat mot små och medelstora företag och Gothia Business Incubator som arbetar med entreprenörskap och avknoppningar från akademien. Verksamheten bedöms som kvalificerad och framgångsrik inom sitt område men lämnar än så länge inga mätbara spår i utvecklingen i regionen.

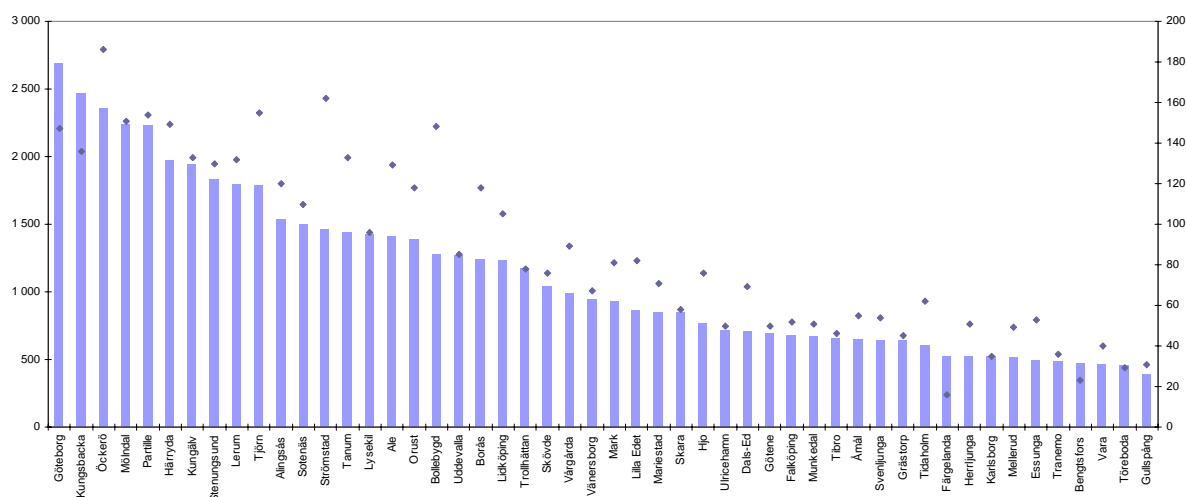
Attrahera invånare och kunskapspersonal

En hög livskvalitet och en bred och samtidigt spetsig arbetsmarknad är de två viktigaste faktorerna för att attrahera nya invånare. Långsiktigt är befolkningsutvecklingen en given indikator för en regions attraktivitet. I ett kortare perspektiv blir flyttmönstren centrala. Flyttmönstren bland studenter och personer med längre utbildning är särskilt viktiga att studera med utgångspunkt i kunskapsekonomin. Huvudindikatorn för regional attraktivitet är dock otvetydigt fastighetspriserna och deras utveckling. Priset speglar invånarnas värdering och betalningsvilja.

Sambandet mellan höga fastighetspriser och en stark regional utveckling är mycket starkt. Priser på småhus ger ett samlat uttryck för invånarnas uppfattning om ett områdes attraktivitet. I hög grad är detta kopplat till kvaliteten på dess infrastruktur i form av tillgänglighet till arbete, kommunikationer, vård, skola och omsorg, till kultur och meningsfull fritid.

Prisskillnaderna mellan olika delar av Västsverige är betydande. Priserna har under det senaste decenniet ökat snabbast där de sedan tidigare var höga. Skillnaderna i attraktivitet mellan olika delar av Västra Götaland och inom Skaraborg har förstärkts ytterligare. Tillgängligheten till hav och kust och till Göteborgs lokala arbetsmarknadsregion har varit helt avgörande för en mer omfattande värdestegring. I norra Skaraborg och på delar av Västgötaslätten (liksom i Dalsland) är prisutvecklingen mycket svag. Vid en svensk jämförelse har Gullspång, Töreboda och Vara genomsnittliga småhuspriser som rangordnar dem på plats 240 och nedåt av landets 290 kommuner. I Skaraborg är nivån högst och utvecklingen starkast i kommunerna Lidköping, Skövde, Mariestad och Hjo.

Figur 17 Priser på småhus 2005 samt prisförändring 1995-2005 i kommuner

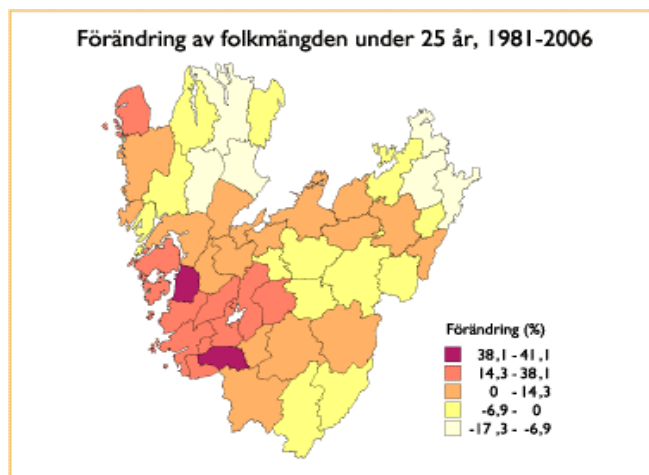

Anm: Sorterat efter medelpris på småhus (villor, rad- och kedjehus) 1000-tals kronor, som avläses på vänster axel. På höger axel avläses förändringen av köpeskillingskoefficienten (kvoten mellan pris och taxeringsvärde) i procent. Källa: Västra Götalandsregionen, Hållbar utveckling i Västra Götaland s.31 (2007)

Den svaga utvecklingen av priser på fastighetsmarknaden leder också till en negativ spiral för näringslivets investeringar. Satsningar i Skarborg blir osäkra när husen inte växer i värde. En variabel som alltid är viktig i företagandet.

Befolkningsutvecklingen de senaste 25 åren ger en likartad bild. Attraktionskraften vid kusten är stark och utvecklingen i Skarborg innebär i stort en konstant befolkning. Den positiva utvecklingen är koncentrerad till stråket utefter Vänerkusten, via Lidköping/Götene, Skara, Skövde och över till Vättern och Hjo. I övriga kommuner har befolkningen minskat. I Karlsborg, Töreboda och Gullspång har befolkningsutvecklingen varit mycket negativ de senaste 25 åren. En situation man delar med Bengtsfors, Färgelanda och Mellerud i Dalsland.

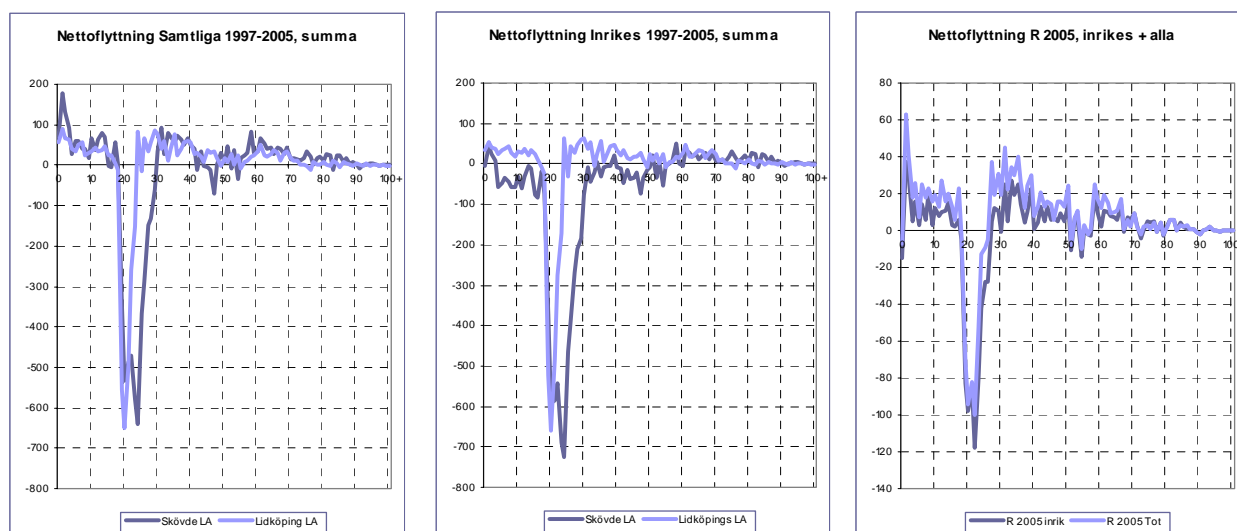
Figur 18 Befolkningsutveckling i kommunerna i Västra Götaland 1981-2006, %

Källa: SCB, regionfakta.com

Flyttningsrörelserna visar karakteristiska mönster för regioner utanför storstäderna. Ett stort antal ungdomar flyttar ut i åldrarna 18-25 år. För Skövde LA fortsätter dock utflyttningarna ändå upp i trettioårsåldern. Något som tyder på att de som genomgått högskoleutbildning i hög grad lämnar området. Men värdena visar också att inflyttningsströmmarna till den högre utbildningen inte är så stora att Skövde LA som helhet får ett betydligt mer positivt flyttmönster i yngre åldrar. Konkurrensen om studenterna är hård och ökar. Erfarenheterna från Skarborg säger att kultur/natur eller livskvalitet knappast fungerar som lockbete i dessa sammanhang. Det gör däremot en intressant stadsmiljö och bra och prisvärt boende.

Figur 19 Nettoflyttning i årtåsklasser 1997-2005 respektive 2005, antal

Källa: SCB, egna beräkningar

De inrikes flyttmönstren i mittenbilden ger en likartad bild för Lidköpings LA medan Skövdes LA försvagas betydligt. Nettoutflyttningen mellan 1997-2005 är här negativ ända upp mot 50 års ålder. Mellan 1997 och 2005 förlorade Skaraborg netto drygt 6 000 invånare i åldern 18-29 år. I början av perioden tusen per år och i slutet ca 400.

De senare åren ser värdena något bättre ut. Bilden till höger i figur 19 visar motsvarande värden för Skaraborg som helhet år 2005. Nettoinflyttning från 27/28 år och positiva tal i övergångsåren till pension är viktigt för en region som vill vara konkurrenskraftig det närmaste decenniet. Men en inte ovanlig synpunkt vid intervjuer och arbetsmöten är att det i de centrala städerna krävs ytterligare medvetna satsningar på ungdom och gatuliv.

De samlade flyttningsrörelserna är för Lidköpings LA mest omfattande med Skövde medan de för Skövde LA är mest omfattande med Göteborgs LA. För Skövde är också utbytet med Stockholms LA större än det med Lidköping. Netto har omflyttningarna inom Skaraborg i stort gått jämnt upp under 2000-talet. Lidköpings LA vinner på relationerna med såväl Göteborg som Stockholm medan Skövde förlorar mot Göteborg men visar positiva värden gentemot Stockholm.

Tabell 9 In-, ut- och nettoflyttningar 2001-2005 för Skövde LA och Lidköpings LA

	Skövde	Lidköping	Göteborg	Stockholm
Lidköping LA	2450/2400/+50	0/0/0	2300/2000/+300	1000/900/+100
Skövde LA	0/0/0	2400/2450/-50	4500/5100/-600	3300/3200/+100

Källa: SCB, egna beräkningar. Tabellen läses från vänster till höger. 2 450 personer flyttade från Skövde LA till Lidköping LA 2001-2005, 2 400 i motsatt riktning. Nettot blir +50 för Lidköping etc.

När det gäller flyttningsrörelser för de med högre utbildning är det tyvärr enkelt att från tidigare genomgångar konstatera att attraktiviteten är relativt svag. Skaraborgs ökning av befolkning med längre utbildning är såväl generellt som för de som är i arbete svag i förhållande till andra jämförbara regioner.²²

Utveckla tillväxtkluster

Det krävs en betydande kritisk massa för att kluster ska bli självförstärkande. En utveckling av tillväxtkluster förutsätter en stark kunskapsbas inom området, en omfattande ekonomisk aktivitet men också att det är möjligt att locka invånare, god tillgänglighet till omvärlden etc. Globalt verksamma företag är i stort nödvändigt, liksom samverkan mellan olika aktörer.

När det gäller utveckling av tillväxtkluster finns få tecken på någon form av verksamhet som uppfyller samtliga krav som teoretiskt sett ställs då det gäller samverkan och omfattning i de diskussioner som förts. I praktiken kan vi dock konstatera att Skaraborg uppvisar en betydande koncentration av verksamheter inom industriella områden som lantbruk och livsmedel, möbler, fordons- och transportmedel samt försvarsverksamhet.²³ Specialiseringsindex för regionen präglas av relativt sett arbetsintensiv tillverkningsindustri med koppling till dessa delar.

Fordonsindustrin har tydligast länkar till global verksamhet med omfattande FoU via t.ex. motorfabriken i Skövde en del i ett större västsvenskt kluster som också är internationellt tydligt urskiljbart. Inom jordbruks- och livsmedelssektorn finns dessutom av tradition en betydande samverkan mellan olika aktörer, numer stött av en omfattande extern aktivitet vid SLU i Skara som sammantaget gör detta till ett möjligt tillväxtkluster i regionen. Omfattande samverkan sker också inom möbelsektorn med Tibro som Sveriges möbelcentrum och med olika former av verksamheter spridda över området.

En gemensam nämnare vid i stort samtliga intervjuer och i de övningar som gjorts var betoningen av Skaraborgs kompetenser inom energiområdet. Och det gäller såväl företag, högskola, universitet och

²² Se avsnitten om kunskapsbas under avsnitt struktur.

²³ Se bilaga 3 där Skaraborgs branschspecialisering redovisas för Skövde LA, Lidköping LA samt för summan av dessa i förhållande till Sverige.

den offentliga sektorn. En koppling mellan kunskaper inom förbränning och praktisk produktion med omfattande tillgångar också då det gäller producenter av råvaror kan enligt i stort samtliga aktörer utvecklas till ett framtida tillväxtområde. I tider av ett ökat miljömedvetande och med ett ökat sökande efter alternativ till fossila bränslen globalt kommer detta att vara en bransch i tillväxt. Frågan är om kunskaperna och engagemanget räcker för att få till en verksamhet med bredd och spets inom området i Skaraborg. Om en satsning görs med koppling också till övriga resurser i Västra Götaland finns dock en betydande samlad kompetens att bygga på och en betydande potential att ta tillvara på.²⁴

Ett annat mer generellt område som fördes fram handlade om regionens kompetenser inom produktionsområdet och hur detta kunde kopplas till Högskolan i Skövdes inriktning på IT etc. Här pågår också verksamhet i dag i olika samverkansformer.

Om dagens initiativ för att utveckla mer fungerande kluster ska värderas med utfallet av ekonomin de senaste tio åren blir dock tongångarna inte allt för positiva. Inte för något av de 23 kluster som studerats har Skaraborg en starkare utveckling av både jobb och högskoleutbildade än vad riket har. Inget kluster kan heller uppvisa en högre andel sysselsatta samtidigt med en högre andel högskoleutbildade än riket. När det gäller jobb är dock både andelen högre och utvecklingen bättre än rikets inom jordbruk/livsmedel, kemi/plast, maskiner/metallvaror.

**Figur 20 Andel i jobb respektive högre utbildning 2005
Kluster i Skaraborg jämfört med Sverige**

Andel av jobb i Skaraborg jämfört med andel i Sverige

	Lägre	Högre
Högre	Vård (6.9)	
Andel i arbete med lång utbildning per kluster i Skaraborg jämfört med motsvarande andel i Sverige	Utbildning (10.3) Handel (7.0) Företagstjänster (6.3) Bygg (5.5) Kommunikationer (4.7) Upplevelser (3.5) Partihandel (3.2)	Omsorg (10.0) Maskiner/Metallvaror (7.4) Jordbruk/Fiske/Livsmedel (7.2) Offentlig infrastruktur (6.9) Fordon (6.0) Skog/Trä/Möbler (5.2) Kemi/Plast (1.4)
Lägre	Papper/Tryck (1.5) Organisationer (1.4) Stål/Metall (1.2) Finanser (0.9) Läkemedel/Instrument (0.3) ICT-industri (0.2) Teko (0.2)	Hushållstjänster (1.0)

Anm: I varje ruta rangordnat högsta till lägsta andel som arbetar i resp. kluster, inom parentes. Källa: SCB, analys VGR

För utbildningsnivån inom de olika klustren gäller motsvarande enbart för vårdsektorn. I detta perspektiv är det uppenbart att bildandet av Västra Götalandsregionen inte inneburit en försvagning av Skaraborgs utveckling – tvärtom. Vårdsektorn är dessutom enda kluster där andelen högt utbildade överstiger riksgenomsnittet.

Och det måste vara tydligt för alla att den låga nivån när det gäller t.ex. företagstjänster, teknisk forskning och utveckling och invånare med högre utbildning gör det svårt att utveckla kluster med global konkurrenskraft i kunskapsekonomin. Allianser med andra är givetvis nödvändiga. Kravet på att ha delar av de egna nätverken fast förankrade i organisationer med hög kunskapsnivå och att ha starka kopplingar till omvärlden blir grundläggande.

²⁴ ECON Analys (2007), tillgänglig på bl.a. www.vgregion.se – miljö, energi

Figur 21 Utveckling av andel i jobb och med högre utbildning, 1995-2005
Kluster i Västra Götaland jämfört med Sverige

Utveckling av antalet jobb i Västra Götaland i förhållande till utvecklingen i Sverige

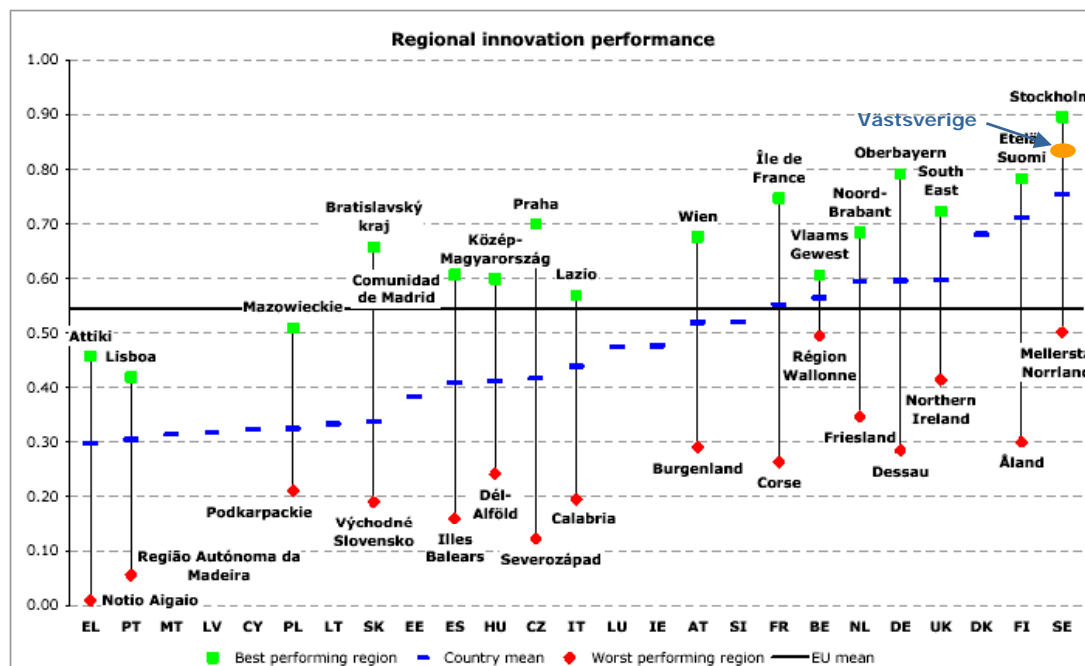
	Sämre	Bättre
Bättre	Omsorg (8.2) Skog/Trä/Möbler (5.0)	ICT-Industri (22.8) Läkemedel/Instrument (13.2) Offentlig infrastruktur (11.1) Företagsjänster (9.5) Stål/Metall (7.9) Fordon (7.7) Upplevelser (6.8) Kommunikationer (6.2) Bygg (2.2)
	Finanser (12.6) Papper/Tryck (8.0) Teko (7.5) Kemi/Plast (5.7) Maskiner/Metallvaror (5.4)	Vård (13.5) Organisationer (8.9) Handel (6.5) Utbildning (6.1) Partihandel (5.5) Jordbruk/Fiske/Livsmedel (4.8) Hushållstjänster (4.7)
Utveckling av andel med högre utbildning i respektive kluster i VG i förhållande till motsvarande utveckling i Sverige		
Sämre		

Anm: I varje ruta rangordnat högsta värde till lägsta. Inom parentes anges utveckling av andel högskoleutbildade i %-enheter mellan 1995 och 2005. Siffrorna är något överdrivna genom statistikomlägg år 2000. Källa: SCB/Beräkningar, analys VGR

Skaraborg en del i en miljö som gjord för modern konkurrenskraft

Skaraborg är samtidigt en del i Västsverige som totalt sett ligger på absolut toppnivå i Europa då det gäller privata satsningar på FoU, andelen tekniker och ingenjörer i industriell verksamhet och då det gäller att få utbyte av dessa resurser i ansökningar om nya patent. Ett av flera exempel på detta kan hämtas från den senaste Regional Innovation Scoreboard (RIS 2006) där Västsverige innehar andra plats i EU efter Stockholm. Liknande resultat ger de genomgångar som gjorts inom ramen för samarbetet mellan Göteborg/Oslo.²⁵

Figur 22 Förutsättningar för nyskapande i Västsverige (RIS 2006)

Källa: Hollanders, European Trend Chart on Innovation - European regional innovation scoreboard (2006 RIS)

²⁵ BAK Basel Economics opubl. Tillgänglig hösten 2007

Organisation och ledarskap

Organisatorisk kapacitet handlar om att få alla aktörer att samverka med idéer och lösningar för att skapa en långsiktigt hållbar utveckling för regionen. Ett ramverk i någon form krävs med en gemensam verklighetsuppfattning och vision samt en strategi som beskriver hur strukturer och processer bör utvecklas långsiktigt. Privata och offentliga aktörer bör delta och vara införstådda med riktningen och med de medel som används. Basen är dock den politiska viljan och handlingskraften. Det gäller särskilt tydligt i Sverige där en betydande del av produktionsresultatet hanteras i politiskt beslutade processer. Politiker kan göra särskilt viktiga insatser genom att agera som mäklare i förändringsarbetet. Kommunikation och nätverksbyggande är viktigt. Om arbetet är framgångsrikt eller inte kan avläsas genom att studera organisationen av arbetet och uppfattningen om dess värde.

Organisation och ledarskap

Den allmänna uppfattningen är att det gemensamma utvecklingsarbetet i Skaraborg är svagt utvecklat, att det hittills haft relativt begränsad betydelse och inte varit fullt ut på allvar. Trots det finns givetvis en rad exempel på gemensamma projekt som kan beskrivas som framgångsrika. Det gäller inte minst genomförandet av det regionala tillväxtprogrammet under perioden 2004-2006. Här fanns ett gemensamt engagemang med näringslivet som aktiva deltagare också i prioriteringar och beslut som även vid en nationell jämförelse får anses framsynt. De egna resurserna var dock begränsade och mer omfattande satsningar beroende av någon form av konsensusbeslut bland Skaraborgs kommuner. Något som gjorde färden svårnavigerad. Framgångsrika exempel finns också från en rad enskilda projekt med betoning på lokal- och regional utveckling från olika kommuner. Av vad som framkommit i de arbetsmöten som hållits har dock spridningseffekten mellan kommunerna varit relativt begränsad.

En gemensam organisation med ett något så när tydligt mandat att driva utvecklingsfrågorna samlat i Skaraborg skapades inte förrän vid ingången till år 2007. Detta efter att samarbetet i tidigare organisation i inledningen av 2000-talet haltade betänkligt. Någon gemensam strategi finns inte och därmed inte heller en gemensam bild av hur strukturer eller processer bör utvecklas. De försök att etablera övergripande gemensamma strategier och principer som gjorts måste i stort bedömas som misslyckade. Betecknande är att enbart två av de intervjuade ledarna ansåg att den relativt färska visionen om Skaraborgs stad är ett levande dokument med någon större betydelse för samarbetet. Politiker från olika kommuner blir från tid till annan också motståndare i utvecklingsarbetet istället för att driva utvecklingsfrågorna framåt gemensamt. Misstron kring allvaret i deklARATIONER och strategier är uppenbar.

Intervjuer och arbetsmöten har samtidigt visat att antalet intressenter och aktörer som inser behovet av och värdet av ett ökat samarbete är stort och växande. En gemensam strategi som också förmår definiera bort sådant som man inte ska arbeta med gemensamt (även om detta kan vara frågor av gemensamt intresse) förefaller väsentlig. Det är t.ex. osannolikt att man kan bli ense i frågor av fördelningskaraktär i en region som saknar ett mer dominerande centrum.²⁶ I frågor som inte har denna karaktär bör samarbetet kunnat stärkas betydligt. Ett stort antal försök till utvecklad kommunal samverkan inom olika sektorer har tagits fram och processats. Ofta har dessa försök givit begränsade resultat. I slutändan har de sällan eller aldrig kommit att omfatta alla kommuner i Skaraborg.

Flera av de intervjuade har pekat på svagheter i de processer som föregår försöken att ta fram gemensamma visioner och program inom olika områden. Förslagen har ofta varit färdigförhandlade mellan de mest betydelsefulla aktörerna då de går ut på remiss eller för beslut i enskilda kommuner. Möjligheten att påverka har varit mycket begränsad och engagemanget och förståelsen lokalt blir därmed givetvis svag eller rentav obefintlig. Jämförelsen med den process som under senare år genomförts för att ta fram en ny regionplan i Göteborgsregionen utfaller definitivt till Skaraborgs nackdel. Här har kommunfullmäktige i var och en av medlemskommunerna haft möjlighet att vid ett flertal tillfällen diskutera vilka frågor som är viktiga, vilka som är gemensamma respektive vilka de

²⁶ I regioner med dominerande centrum är detta också ofta en icke-fråga!

menar ska hanteras gemensamt utifrån ett relativt öppet resonerande tjänstemannaunderlag. Beslut har först därefter tagits om en inriktning för framtiden.²⁷

För utvecklingsåtgärder av strategisk karaktär där det gemensamma värdet inte är uppenbart är det väsentligt att den regionala nivån – oftast representerad av Västra Götalandsregionen – har en bestämd vision, visar ledarskap och handlingskraft. Den vision om ”Det goda livet” som tagits fram gemensamt av kommuner och region för Västra Götaland bör – så som det är tänkt - kunna fungera som en vägledning för arbetet. Den bör också kunna fungera som en starpunkt för ett arbete med att ta fram en gemensam ”regionplan” på samma sätt som i Göteborgsregionen. Men som påpekats ovan kräver det en betydligt mer levande debatt än hittills i Skaraborg. Några har menat att det behövs ett generationsskifte bland politiker och tjänstemän i ledande befattningar både lokalt och regionalt för att nuvarande mönster ska brytas. Den uppfattningen underbyggs inte av utredningens samlade resultat. Kompetens och vilja finns. Handlingskraften kan öka betydligt.

Särskild analys av styrkor, svagheter, hot och möjligheter

Vid de två arbetsmöten som hölls med representanter för kommuner och organisationer respektive för entreprenörer (företagare) genomfördes en särskild övning där var och en av deltagarna personligen fick sätta ”betyg” på förhållanden i Skaraborg i förhållande till kraven och utmaningarna i kunskapsökningen. Båda arbetspassen inleddes med en genomgång av den använda modellen. Deltagarna satte betyg från 1-5 på kvaliteten inom de olika strukturerna/processerna i dag, på den potential man uppfattar finns i Skaraborg på varje område, på betydelsen av de olika frågorna för den egna organisationen respektive för hur man uppfattade den för Skaraborg som helhet.

Resultatet som presenteras här i en analys av upplevda svagheter, styrkor, hot och möjligheter i Skaraborg är en rent matematisk sammanvägning av svaren där de båda grupperna väger lika tungt. Styrka är hög kvalitet, svaghet låg kvalitet. Möjligheter är stor potential i förhållande till dagens kvalitet samt ansett som betydelsefullt. Hot är liten potential kombinerat med mycket stor betydelse för Skaraborgs framtid.²⁸

Figur 23 SWOT-analys av synen på Skaraborgs förutsättningar i kunskapsökningen

<p>Styrkor Livskvalitet</p> <p>Jämlikhet och socialt kapital Ekonomisk bas</p>	<p>Svagheter Attrahera invånare Organisation/Ledarskap Tillämpa kunskap Befolkningsunderlag</p>
<p>Möjligheter Attrahera invånare Kunskapsutveckling Organisation/Ledarskap</p>	<p>Hot Organisation/Ledarskap Attrahera invånare Tillgänglighet Kunskapsbas</p>

Källa: Arbetsmöten november 2006

En samstämmig grupp pekar ut livskvaliteten i Skaraborg som den absoluta styrkan. Lika samstämmigt är det för de flesta också den enda bestämda styrkan. Samhörigheten och den ekonomiska basen ges dock i stort godkänt. Närmast bakom dessa kommer tillgänglighet och mångfald.

En region med hög livskvalitet, relativt små klyftor mellan invånarna och en relativt mångsidig ekonomi är teoretiskt sett attraktiv för invånare. Att förmågan att attrahera invånare på samma gång

²⁷ www.gr.to/ regional planering

²⁸ Tillförlitligheten i resultaten bedöms som god pga de stora samband som analysen visar med resultat av intervjuer, arbetsmöten och statistik i de andra delarna av undersökning. Bakomliggande material finns i bilaga 1.

anses vara den största svagheten, utgör ett av de allvarligaste hoten inför framtiden men också den största möjligheten är därmed egentligen ologiskt. Den tolkning som ligger närmast i linje med de resultat som redovisats tidigare är att livskvaliteten i och för sig utgör en betydande styrka, men att den är i stort okänd för omgivningen. Möjligheten att attrahera invånare kan vara betydande.

Resultaten pekar ut ytterligare en nyckelfråga. Det är den gemensamma organisatoriska kapaciteten för Skaraborg. Organisation och ledarskap kan utifrån de värden som givits tolkas som ett hinder för att utnyttja övriga förutsättningar i Skaraborg i dag på ett bra sätt. Potentialen att ändra på detta är stor, och det är viktigt. Också här konfirmeras resultaten vid intervjuer och diskussioner.

Att stärka utveckling av ny och kommersiellt användbar kunskap ses dessutom som en möjlighet för Skaraborg. Erfarenheten från arbetet med inkubatorer vid Högskolan i Skövde och SLU framstår i som relativt goda och nyföretagandet ökar, även om det går långsamt. En större tradition av företagande och kreativitet bland befolkningen i de västra delarna av regionen bidrar till den positiva synen.

Som konstaterats är befolkningsunderlaget i de lokala marknaderna i Skaraborg betydande. Skövdes lokala arbetsmarknad är teoretiskt Sveriges nionde största. I praktiken hänger större delen av Skaraborg ihop i en befolkningsrik men relativt gles marknad på mer än en kvarts miljon invånare. Att befolkningsunderlaget betraktas som en svaghet är ändå inte förvånande. Det särskilda stadslandskapet gör det svårare att se och utnyttja stordriftsfördelarna.

I övrigt behöver kopplingen mellan ny kunskap och de befintliga företagen stärkas. Tillgängligheten som ofta dominerar stora delar av debatten i vardagen hamnar på en relativt undanskymd plats. Det är framförallt en brist på utveckling av densamma som ses som ett hot. Kvaliteten i dag bedöms i stort som tillfredställande. I de mer fria kommentarerna blir dock tillgängligheten åter ett viktigt ämne.

Entreprenörerna (företagarna) är genomgående mer positiva till såväl struktur, processer som till hur samverkan i praktiken fungerar. På ett område är avvikelserna särskilt tydliga. Man har än större tilltro till möjligheterna att attrahera fler invånare och kvalificerade sådana till Skaraborg. Och sammantaget är det också betydelsen av att attrahera invånare som dominerar bilden i denna del av analysen. För denna fråga sammanfaller styrkor, möjligheter och hot.

Det ska också poängteras att möjligheterna bestämt handlar om att förbättra processer och ledarskap i Skaraborg. När styrkor finns bedöms de gälla strukturen. I linje med detta dominerar processerna också då det gäller upplevda svagheter. Strukturen bedöms således vara bättre än regionens förmåga att ta tillvara densamma. Utrymme för förbättringar blir enligt dem som deltagit i studien betydande.

Sammanfattning

De grundläggande strukturella förhållandena i Skaraborg kan sammantaget bedömas som svaga i förhållande till de krav som kunskapsekonomin ställer och kommer att ställa än mer bestämt i framtiden. De styrkor som finns måste därmed utnyttjas fullt ut. De tydligaste är en potentiellt befolkningsrik lokal arbetsmarknad – bland de fem största i Sverige. Andra styrkor är en bra lokal framkomlighet generellt samt mycket god tillgänglighet till Göteborg och Stockholm i centrum av regionen. En hög livskvalitet, en varierad och konkurrenskraftig naturmiljö och ett starkt socialt kapital utgör också positiva delar. De strukturella förutsättningarna i och kring regionens största stad Skövde har under lång tid utvecklats positivt.

Men strukturen behöver också stärkas på en rad områden. Det gäller den ekonomiska basen som är bred, men saknar rejäl spets och domineras av traditionell industri och sektorer där utvecklingen mer än i övrigt bestäms av politiska beslut. Det gäller kunskapsbasen där utbildningsnivåerna också inom regionens specialiteter är låga och där det i stort enbart är verksamheter inom den offentliga sektorn som klarar sig väl i en nationell jämförelse. Det gäller mångfald där det typiska för Skaraborg snarast är det homogena. Det gäller tillgänglighet i ett internationellt europeiskt perspektiv. Det gäller

moderniseringar och förbättringar för att minska olycksrisker och öka tempot på de största vägarna genom Skaraborg.

Utvecklingen under en så begränsad tid som ett decennium är i hög grad beroende av de strukturella förutsättningarna vid ingången av perioden. Utvecklingen i Skaraborg det senaste decenniet förefaller ha inneburit en försvagad konkurrenskraft gentemot omvärlden. Näringslivets förmåga att få avsättning för en ökad produktion med starkt växande produktivitet är positivt. Negativt är att detta inte kunnat ske på ett sådant sätt att sysselsättningen ökat nämnvärt eller så att kompetensnivåerna i verksamheten höjts gentemot omvärlden. En hård kamp för att bevara den egna positionen präglar det första riktigt globaliserade decenniet för Skaraborg. Och detta konstaterande gäller också de områden där Skaraborg har en tydligt specialiserad verksamhet. I några fall är sysselsättningsutvecklingen starkare än den svenska men kompetensnivåerna utvecklas långsammare. Den starkaste utvecklingen återfinns inom hälso- och sjukvård. Ett svagt nyföretagande som växer sakta oroar. Insatser görs men ännu inte på en nivå eller under så lång tid att verkligheten ser ut att påverkas i nämnvärd omfattning.

På lång sikt är förmågan att attrahera befolkning den tydligaste indikatorn på hur en region fungerar. I kunskapsekonomin är detta också den viktigaste framtidsindikatorn. Skaraborgs befolkningsutveckling är relativt svag. Långsiktigt finns ett bälte från Vänerkusten över Skövde mot Hjo med en positiv befolkningsutveckling. Utvecklingen i anslutning till Lidköping är bättre. Här ökar fastighetsvärdena mest och inflyttarna har en mer positiv åldersstruktur. Genomgående är dock ökningen av väl utbildad befolkning långsam i förhållande till mer expansiva regioner.

Konkurrenskraftiga kluster finns men handlar om områden där omfattande effektiviseringar har lett till och kan antas leda till en minskning av antalet arbetstillfällen. Energisektorn har dock enligt aktörer från alla delar av samhället en stor potential för framtiden. Möjligen kan en sådan specialisering (inom ramen för en samlad satsning i Västra Götaland) leda till starkare utveckling med ökad sysselsättning inom Skaraborgs kärnområden i framtiden. Skaraborg är också en inte oväsentlig del av Västsverige. En region som i internationella undersökningar av innovation och innovationspotential hamnar mycket högt. Kärnkompetenserna bakom denna position finns i Göteborgsregionen. Att utnyttja och förstärka de naturliga kontaktytor som finns med Göteborg måste därmed ses som en mycket viktig uppgift för aktörer i Skaraborg.

Organisation av och ledarskap i utvecklingsarbete uppfattas genomgående som en svaghet av aktörerna i Skaraborg. Ambitioner och samverkan måste öka betydligt. Insikten om att det är viktigt att så sker finns brett i regionen. Hos aktörer från alla delar av samhället. Mer genomtänkta processer bör användas. Utvecklingsarbete tar tid och allt kan inte vara gemensamma frågor ens i Skaraborg. Prioriteringar m vad man arbetar med gemensamt behövs. Bilden av styrkor och svagheter, hot och möjligheter från de två arbetsmötena överensstämmer väl med den analys av indikatorer som gjorts. Processer som visar upp och där en grundläggande god attraktivitet för invånare säkerställs behöver prioriteras. Organisation och ledarskap utvecklas.

3. Hela bilden - slutsatser och reflektioner

Beskrivningen av Skaraborgs förutsättningar i kunskapsekonomin i föregående kapitel baserades först och främst på mätbara indikatorer. I några fall gjordes hänvisningar till resultat av intervjuer och arbetsmöten. För organisatorisk kapacitet var huvudkällan intervjuer och arbetsmöten. I detta avslutande kapitel sker så den samlade analysen. Data har vägts samman med resultaten av de olika mötena till samlade slutsatser. Dessa har formats till fem kärnfrågor. De redovisas i en form som gör att de om så är önskvärt kan utgöra ett stöd för kommande arbete med att finna mål, strategier och insatser för det regionala utvecklingsarbetet i Skaraborg. Kapitlet avslutas med några reflektioner från utredningsarbetet.

Fem kärnfrågor för Skaraborgs framtid

Fem kärnfrågor står i centrum. De tre första har en direkt koppling till de möjligheter som identifierades i SWOT-analysen och som dessutom utgjorde huvudtema i merparten av de diskussioner som fördes i utredningen. De handlar om livskvalitet, ledarskap och kunskapsutveckling. Den fjärde kärnfrågan är tillgänglighet och kopplingar till omvärlden. Ständigt aktuell och ett område där synpunkter och argumentation varierar mer än i någon annan fråga i Skaraborg. Den femte tar sin utgångspunkt i önskan att finna områden där det finns en markerad vilja i näringslivet, forskning och högre utbildning och ett bredare samhällsintresse av mer affärsdriven samverkan för konkurrenskraft och samhällsutveckling i Skaraborg. Den kretsar i praktiken kring energifrågan med koppling till dieselteknik och bioenergi.

Kärnfrågorna är:

1. Livskvalitet och attraktivitet
2. Ledarskap och organisation i Skaraborg
3. Kunskapsutveckling i mötet mellan högskola och det omgivande samhället
4. Tillgänglighet och koppling till omvärlden
5. Affärsdriven samverkan för konkurrenskraft och samhällsutveckling

1. Livskvalitet och attraktivitet

Det är viktigt för alla parter oavsett om de representerar näringsliv, högskolor och universitet, intresseorganisationer eller kommuner att Skaraborg är attraktivt. Det finns en insikt om att det bara är som helhet Skaraborg har ett utbud som gör en region attraktiv för invånare och företag. Livskvaliteten anses genomgående hög. Natur och kulturvärden betyder mycket men även uppfattningen om en väl fungerande privat och offentlig samhällsservice ligger bakom. Många av de inflyttade entreprenörerna är närmast lyriska kring hur snabbt det går att klara vardagsbestyr i Skaraborg jämfört med i storstaden. Kunskapen om Skaraborgs företräden i omvärlden antas dock allmänt vara i stort obefintlig. Och det har givetvis ett samband med hur olika aktörer i Skaraborg agerat tidigare.

Tydliga bevis på den faktiskt låga attraktionskraften ges av fastighetspriser och flyttströmmar. Priserna på fastigheter är låga i förhållande till övriga Västsverige. De har också halkat efter under de senaste tio åren. Att det i centrala lägen i t.ex. Skövde och Lidköping är annorlunda ändrar inte denna generella bild. Befolkningens flyttmönster har stärkts under senare år men innebär fortfarande en rejäl förlust av ungdomar som inte fullt ut kompenseras av in- eller återflyttning. Nettoinflyttningen i åldern 25-30 år är betydligt starkare på Lidköpings lokala marknad än på Skövdes.

Med koppling till kraven i kunskapsekonomin och de generella förutsättningarna i Skaraborg utmynnar analyserna i tre målgrupper som bör uppmärksammas i framtidens ansträngningar att attrahera invånare. Med direkt koppling till kunskapsekonomin gäller det att i ökad utsträckning locka och behålla studenter. Konkurrensen om studenter mellan högskolorna ökar och betydelsen av att en hög andel får möjligheter att stanna kvar i området efter avslutade studier kan knappast överskattas. Den andra gruppen är entreprenörerna – de utmanande, nyskapande och kreativa. En grupp som sannolikt attraheras av ett samhälls- och utvecklingsklimat som betonar betydelsen av företagsamhet i

såväl teori som praktik. Och som också låter detta genomsyra den offentliga sektorns agerande. De ”nya” pensionärerna utgör en central ekonomisk faktor för framtiden och är den tredje gruppen. Skaraborg bör ha starka förutsättningar att attrahera denna grupp av invånare under åtminstone det närmaste decenniet. Relativt sett låga fastighetspriser, bra kommunikationer, god tillgänglighet och service, starka natur- och kulturmiljövärlden utgör en grund för detta.

En betoning av levande och väl fungerande stadsmiljöer i kombination med en byggverksamhet med hög kvalitet och där områdets unika förutsättningar då det gäller berg och vatten utnyttjas är sannolikt väsentligt. Utbredningen av externa köpcentrum har ännu inte gått så långt att stadskärnorna utarmats helt. Att knyta an till den egna kulturhistorien i särskilda byggprojekt kan vara attraktivt. Framgångsrika exempel på detta finns från många håll både i Sverige och från utlandet. Kanske finns det utrymme för ett eget La Heredia? Och korridoren mellan Skövde och Skara utgör utifrån sett en betydande möjlighet till attraktivt boende i den del av området varifrån flest arbetsplatser kan nås och där utbudet av natur, kultur, nöjes och fritidsaktiviteter redan är betydande. Att nybyggnad sker kontrollerat och med betoning på hållbarhetsperspektivet ger mervärden.

Möjligen är det typiskt för den bild av Skaraborg som sprids till omvärlden att de viktigaste frågorna vid de båda arbetsmötena (i de fria diskussionerna) i huvudsak kom att handla om kommunikationer, utbildning och entreprenörskap. När deltagarna tillfrågas om deras personliga skäl att bo och verka i Skaraborg blir den höga livskvaliteten i stort det enda svaret.

2. Ledarskap och organisation i Skaraborg

Att förändringsarbete tar tid är ett ofta förbisettt faktum då regionalt utvecklings- och förändringsarbete diskuteras. Stora ansträngningar har gjorts, inte minst under senare år, för att utveckla samverkan mellan de olika aktörerna i Skaraborg. Det gäller både för mellankommunal samverkan och regionalt utvecklingsarbete i partnerskap med andra aktörer. Och även om det näringslivsinriktade arbetet inom Tillväxt Skaraborg fungerat relativt väl är det uppenbart att ambitionerna när det gäller mellan-kommunal samverkan och samsyn i stort varit betydligt större än de resultat som uppnåtts.

Enstaka undantag bekräftar bilden av bristande samsyn och svagt ledarskap. Processer har inte fungerat och försök att skapa gemensam institutionell kapacitet har ofta havererat eller fått minska ambitionsnivån. Att ansträngningarna fortsätter och ger resultat är dock viktigt. Det finns från dem som intervjuats och som deltagit i olika arbetsmöten ett starkt mandat att utveckla en mer långtgående samverkan med Skaraborg som grund. Få ser några alternativ till en sådan utveckling inom ramen för samverkan i Västra Götaland. Det särskilda stadslandskapet med en allt mer gemensam arbetsmarknad för allt fler invånare i området gör det dessutom särskilt rimligt i ett medborgarperspektiv. Att den kulturella samhörigheten finns är otvetydigt.

En slutsats är att det inledningsvis vore värdefullt att definiera vad som är gemensamma resurser i Skaraborg och skilja det från de frågor man önskar samverka kring. Utgångspunkt bör enligt ett stort antal aktörer tas i Vision Västra Götaland som med breda penseldrag målar upp övergripande visioner på de flesta samhällsområden och som dessutom tidigare behandlats i kommuner och samverkansorgan i Skaraborg. En ”regionplan” som utarbetas efter den modell med rådslag som använts i Göteborgsregionen under senare år bör vara rätt väg att gå.

Till detta kommer ytterligare två frågor som ständigt är aktuella i Skaraborg. Den första har en direkt koppling till behovet av samverkan och handlar om de många små kommunerna. Ett mycket nära samarbete mellan närliggande kommuner blir sannolikt allt mer viktigt även om en sådan samverkan troligen inte kan omfatta hela Skaraborg. Bland näringslivets företrädare menar relativt många att kommuner borde slås samman. Och som i alla utredningar de senaste decennierna kan det också här konstateras att det splittrade medielandskapet är ett fortsatt hinder för rationell samverkan och för bra samhällsinformation för invånarna. En regional satsning på ökad samhällsbevakning i radio och TV kunde möjligen lindra den splittring som strukturen då det gäller skrivna medier bidrar till.

Även med koppling till två av de centrala sakområdena blir politiskt ledarskap viktigt. Det gäller dels satsningar på entreprenörskap och det utrymme som lämnas för entreprenörskap i offentligt finansierad verksamhet. Det gäller dels det stora behovet av att behålla individer med högre utbildning i området där kommuner och region måste vara aktiva som arbetsgivare samt stödja olika processer i samverkan med företagen.

3. Kunskapsutveckling i mötet mellan högskola och det omgivande samhället

Kopplingen mellan högre utbildning, forskning och det omgivande samhället är en ständig diskussionsfråga. Medan Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) med sin enhet i Skara genomgående får med beröm godkänt är situationen för den dominerande aktören – Högskolan i Skövde (HiS) - mer besvärande. Förutsättningarna för de båda verksamheterna är dock helt olika. Där SLU kan samspela med en betydande näring i regionen inom ett väl avgränsat fält består verksamheten vid HiS av en rad skilda forsknings- och utbildningsfält och saknar en naturlig koppling till en bestämd näring eller ett begränsat antal frågor som är viktiga för företag eller organisationer i gemen. Högskolan i Skövde uppfattas därmed som introvert. Ett i praktiken helt väntat resultat.

Det finns dock uppenbara möjligheter att förstärka och koncentrera den samverkan som förekommer. En av de vanligaste kommentarerna i denna utredning är att nuvarande rektor vid HiS ambitiöst och personligen verkat för att stärka arbetet med tredje uppgiften. Samtidigt finns få hänvisningar till ett mer systemiserat arbete med etablerade återkommande forum för detta arbete. Det institutionella systemet för koppling högskola/samhälle behöver således utvecklas och göras mer personberoende.

Med bakgrund i övriga resultat förefaller det betydelsefullt att en avsevärd del av ansträngningarna fokuseras på att stärka förutsättningarna för studenterna att komma ut i arbetslivet i regionen under och efter avslutad utbildning. Kopplingen utbildning/näringsliv bör i detta sammanhang sannolikt betonas på bekostnad av kopplingen forskning/näringsliv. Andra exempel från regionen visar att företag och offentliga arbetsgivare som ges förutsättningar att bygga upp och driva system med denna inriktning kan nå avsevärd framgång. I en region med relativt låg andel högskoleutbildade finns enligt intervjuer och arbetsmöten en betydande osäkerhet kring vad som sker på en högskola. Även inom detta område bör högskolans aktivitet vara betydande.

Verksamheten vid Gothia Science Park (GSP) i Skövde har i stort motsvarande syfte med kopplingen studenter och egen företagsamhet. Samstämmigheten är stor om att GSP bedriver ett arbete som utgör en nödvändig gemensam infrastruktur för en region i ett kunskapsamhälle och att satsningarna därför bör vara långsiktiga och betydande. Diskussionerna tyder vidare på att produktionsteknik på sikt har förutsättningar att bli ett område att koncentrera kontakterna mellan HiS och det omgivande samhället till. Det gäller både för näringsliv och offentlig sektor och kan kopplas till kunskaper inom simulering, förbränningsteknik, ergonomi etc. Verksamheter har startat inom detta område.

4. Tillgänglighet och koppling till omvärlden

Tillgängligheten till två av Sveriges tre storstadsregioner – Stockholm och Göteborg är sannolikt den bästa i Sverige i de centrala delarna av Skaraborg. Slutsatsen bygger på möjligheten att färdas med snabbtåg mellan Sveriges två största städer. Flera av företagen konfirmerar detta som en klar konkurrensfördel, t.ex. inom områden som företagstjänster och turism. Det i stort obefintliga utbudet av snabbtågstrafik på kvällstid utgör dock ett sällsynt onödigt hinder för Skaraborgs konkurrenskraft och attraktivitet för både invånare och företag.

Framkomligheten på vägnätet är totalt sett mycket god och en stor tillgång. ”Vägarna är inget att förstöra varumärket på” framstår som ett av utredningens mest relevanta citat. Samtidigt finns avsevärda problem med vägstandarden i kombinationen trafikintensitet, hastighet och olycksstatistik. Den sträcka av E20 som går genom Skaraborg framstår i detta perspektiv som en av Sveriges absolut mest problematiska. För internationella kontakter är situationen generellt svagare. Avstånden till internationella flygplatser är minst två timmar.

Flera goda exempel understryker betydelsen av en ökad aktivitet mot omvärlden, inte minst från olika offentliga aktörer i Skaraborg. Samverkan med Göteborg bör öka på områden där det finns gemensamma intressen. Och de är rimligt sett många. Även i övrigt bör utbytet med omvärlden öka. Fler i kommuner och bland övriga aktörer behöver agera mer aktivt, söka och ta hem nya idéer. Delta i olika former av europeiska och andra nätverk i vardagen. Den verksamhet som sedan länge bedrivits i Vara kommun utgör ett föredöme och borde vid det här laget fått efterföljare i Skaraborg. Om ett mer handfast program önskas kan det eventuellt utformas som en s.k. ”International Study Mission”. En form av kvalificerad studieresa som vänder sig till ledande företrädare i en region från politik, näringsliv och akademi med tre syften; att lära av en annan region i världen, att bygga bättre relationer mellan ledande företrädare från olika samhällssektorer i den egna regionen och att bygga relationer med omvärlden.²⁹

5. Affärsdriven samverkan för konkurrenskraft och samhällsutveckling

Att utveckla starka regionala profilmråden med aktivt deltagande av näringslivet i verksamheter som dessutom stärker regionens utveckling mer generellt kan betecknas som ett ideal för regionalt utvecklingsarbete med koppling till företagande i dag. Erfarenheterna säger att verksamheten bör vara affärsdriven och därmed sätta företagets behov i centrum samtidigt som intresset och betydelsen för samhällets utveckling och kopplingen till regionens resurser inom forskning och högre utbildning bör vara uppenbar. Verksamheten bör således stå på minst tre ben och beskrivs ofta under beteckningen ”Triple helix”. Tillgänglighet till minst ett globalt konkurrenskraftigt storföretag med koppling till området bedöms i princip vara en nödvändighet.

För Skaraborg finns ett uppenbart sådant område. I stort utan undantag pekar företag, högskolor och universitet och kommuner självmant på de kunskaper och resurser Skaraborg har på energiområdet och då framför allt dieselteknik och förnybara bränslen. Kopplingar kan göras till kultur och tradition inom näringslivet i stort och inte minst till den unika resurs som Volvos kunskaper utgör. Kopplingar kan göras till HiS och SLU:s genuina intresse och kunskaper inom olika skilda delar av detta frågekomplex. Kopplingar kan göras till en rad kommuners men också till Västra Götalandsregionens uttalade intresse att ligga långt fram på detta område. Kopplingar kan göras till en betydande lantbruks- och skogssektor med ambition att bidra till en mer effektiv och förnybar energiförsörjning.

För att en kvalificerad verksamhet ska komma igång krävs initiativförmåga, ledarskap och uthållighet från en samlad offentlig sektor. Bara politikerna kan ta rollen som utvecklingsmäklare. Förutsättningarna att fånga en gemensam fråga kan vara unikt starka just nu. Genomförandet bör sätta företagsamheten i centrum. Och därefter handlar det om att skapa ekonomiskt livskraftiga nätverk, om att hålla en regnskogsliknande process vid liv, en process i vilken aktörer med olika intressen, söker kompletterande sätt att skapa värde av resurser de är ömsesidigt beroende av.³⁰

Intryck och reflektioner

Det finns en samlad och betydande optimism om framtiden i Skaraborg. En mycket svag utveckling under 1990-talets krisår har i någon mån vänts under de första sex åren av 2000-talet. Lidköping med omnejd kan visa på en utveckling som på flera områden är bra. I de delar av regionen som har Skövde som centrum, som är mer beroende av stora företag och organisationer, och som omfattar de ett antal minde kommuner i norra Skaraborg, går det tyngre. Den centrala axeln Skövde – Skara – Lidköping har dock utvecklats relativt väl under senare år.

Det finns också en betydande självtillit. Tron på möjligheterna att påverka utvecklingen är obruten. Medvetenheten om värdet för företag och invånare av en bättre samverkan i Skaraborg är stor. Och det gäller i lika hög grad för representanter från företag, organisationer som för statliga och kommunala intressenter. Samtidigt kännetecknas utvecklings- och förändringsarbetet av en viss spretighet.

²⁹ För referenser se www.benchmarkingregions.se

³⁰ Se www.axess.se/svenska/2004/03/tema_waluszewski.php

Grundläggande diskussioner återkommer gång på gång. Nya manifest undertecknas i processer eller hanteras på ett sätt som gör att de av flera aktörer uppfattas som pappersprodukter snarare än skarpa dokument. Det gemensamma arbetet har ännu inte varit tillräckligt viktigt för att ge tillräckligt viktiga resultat.

En start för en ökad och mer allvarlig samverkan, med ett nytt kommunalförbund kan, som påpekats ovan, underlättas av att en betydligt mer bestämd diskussion förs och att en skillnad görs mellan vad som är gemensamma resurser skilt från vad som är gemensamma intressen. De processer som genomförs skulle sannolikt må väl av mer omfattande diskussioner i varje kommun innan beslut tas. Den process som genomförts i Göteborgsregionen under senare år med återkommande rådslag har fungerat väl och kan vara värd att studera och ta efter. En sådan process skulle underlättas om den egna analys- och utredningskapaciteten förstärktes. En idé som framförs av ledande aktörer inom regionen.

Och allvaret behöver öka. För mitt i allt detta är det lätt att få en känsla av att bilden som de olika aktörerna i Skaraborg i stort har gemensam är allt för glättad. Skaraborg har under det senaste decenniet - det första men inte det sista med utvecklad global konkurrens - definitivt förlorat konkurrenskraft. Om det nu är så att det är i kunskapsekonomin som framgångar ska sökas. Regionens kärnverksamheter inom jordbruk/livsmedel, boende och fordon har klarat att öka produktion och produktivitet. Men mycket få jobb har skapats och utbildningsnivåerna i dessa branscher och generellt har ökat svagare än för många andra regioner. Nyföretagandet är lågt och ökar sakta. Befolkningsutvecklingen är svag.

Avslutningsvis är det dags att slå fast att Skaraborg är och kommer att förbli en småstadsregion med resurser spridda över ett stort område. Skövde är ett naturligt centrum i övergången till en kunskapsekonomi med stort sjukhus, omfattande högskoleverksamhet, regionens dominerande företag, en betydande militär verksamhet och en mycket god tillgänglighet till Sveriges två största städer via Västra stambanan. Beräkningar som genomförts inom ramen för denna utredning visar samtidigt att den mycket expansiva period Skövde gått igenom sedan 1970-talet bara marginellt påverkat tyngdpunkten när det gäller befolkning och sysselsättning inom Skaraborg. I Skövde bor i dag en femtedel av befolkningen och finns en fjärdedel av jobben i Skaraborg. Att nå nivåer som hamnar i nivå med mer enkärniga regioner är i praktiken varken möjligt eller önskvärt inom överskådlig tid.

Ett Skaraborg med framtid i kunskapsekonomin måste bygga på regionens samlade krafter. En starkt samverkan mellan de centrala städerna är en möjlighet för att skapa en bättre drivkraft i utvecklingsarbetet. Skövde, Lidköping, Falköping, Mariestad och Skara innerhåller tillsammans närmare två tredjedelar av Skaraborgs befolkning. I centrum av Skaraborg med en i stort gemensam marknad finns tre attraktiva kommuner med över 100 000 invånare och med ett samlat utbud av service och aktiviteter som kan bedömas som minst lika intressant som det någon enskild kommun med 100 000 invånare kan visa upp.

Litteraturförteckning

- BAK Basel Economics, (2007) *Benchmarking Economic Performance and Innovation Potential of the GO-Region*, (publiceras hösten 2007)
- Castells, M. (2000), *The Information Age*, Vol. 1, 2, 3, Oxford
- ECON Analys, (2007) *En mindre fossilberoende ekonomi – Kan en region gå före? Kan Västra Götaland?*, Oslo
- Ekberg, T. & Einarsson, H. (2005), *HUR 2050 - Ett ekonomiskt perspektiv*, Göteborg
- Florida, R. (2000), *The Economic Geography of Talent*, Pittsburgh
- Florida, R. (2002), *The Rise of the Creative Class*, New York
- Folkpartiet (2006), *Utanförskapet*, www.folkpartiet.se
- Hollanders, (2006) *Trend Chart on Innovation - European regional innovation scoreboard*, xxx
- ITPS (2006), *Urbanisering, storstäder och tillväxt*, Östersund
- Jacobs, J. (1961), *The Death and Life of Great American Cities*, New York
- Jacobs, J. (1984), *Cities and the Wealth of Nation*, New York
- Johansson, B. & Strömqvist, U. (2005), *Västsverige och den nya ekonomiska geografin*, Göteborg
- Krugman, P. (1996), *Geografi och Handel*, Stockholm
- Nilsson L. & Antoni R., (2006), *SOM Västra Götaland 2005*, Göteborg
- Reich, R. (1991), *The Work of Nations*, New York
- Stiglitz, J.E. (1999), *Public Policy for a Knowledge Economy*, London
- Temaplan, (2006), *Västsverige och den nya ekonomiska geografin II*, vgregion.se
- Västra Götalandsregionen (2007), *Hållbar utveckling i Västra Götaland*, Göteborg, vgregion.se

Bilaga 1 Deltagande personer och underlag arbetsmöten

Förteckning över intervjuade personer

Gun-Inger Bertilsson, vd Madame Chic

Tommy Eriksson – vd Lantmännen Analycen

Tord Gustafsson, (m) – kommunalråd och kommunstyrelsens ordförande i Skövde

Kjell Hedvall, (s) – kommunalråd och kommunstyrelsens ordförande i Lidköping

Birgitta Johansson (s) – regionråd och andre vice ordförande i Regionutvecklingsnämnden

Inga Lisa Johansson – vd Daloc

Kent Johansson (c) – regionråd och ordförande i Regionutvecklingsnämnden

Leif Larsson – rektor Högskolan i Skövde

Desirée Lerider – vd Factum Reklambyrå

Gert Norell – kommunchef Vara

Carl Henrik Ohlsson – vd Länsförsäkringar Skaraborg

Margareta Stigson – rektor SLU Skara

Deltagare vid arbetsmöte med representanter för kommuner och organisationer 2006-11-06

Håkan Ahlström – kommunchef i Skövde

Sammy Almedahl – regionchef, Västsvenska Industri- och Handelskammaren

Karl-Evert Andersson – Svenska ESF-rådet

Bo Bergsten (kd) – kommunalråd och kommunstyrelsens ordförande i Götene

Jan Danielski – rektor Lidköpings Högskola On-line

Pelle Ekholm – kulturchef Tibro kommun

Kristina Eklöf – näringslivschef Skövde kommun

Mats Emilsson – vd AgroVäst AB

Ulf Eriksson (c) – kommunalråd och kommunstyrelsens ordförande i Falköping

Michael Fabri – vd IUC Tibro AB

Claes Helmersson – Industriellt Distrikt Skaraborg

Maria Henriksson – rådgivare Kooperativ Utveckling Skaraborg

Christer Johansson – vd Näringsrådhuset Skara AB

Elof Jonsson – företagsutvecklare LRF Skaraborg

Åke Jönsson – kommunalråd och andre vice ordförande i kommunstyrelsen Skövde

Thomas Jungbeck – vd Kommunförbundet Skaraborg

Lars Niklasson – prorektor Högskolan i Skövde

Mats Olsson – Hushållningssällskapet Skaraborg

Christer Oom – affärsutvecklare ALMI Företagspartner

Hans Richert – vd Elektroniskt Utvecklingscentra

Bengt Sjöberg – andre vice ordförande i kommunstyrelsen Töreboda

Per-Eric Ullberg Ornell – marknadsstrateg Lidköpings kommun

Deltagare vid arbetsmöte med representanter från näringslivet 2006-11-07

Magnus Bexell – SFS i Skara

Christina Björklund – Hotell Bellevue

Ida Ershytten – Brukbar Design

Thomas Fröjd – Fröjd & Wester AB

Charlotte Mattson – Woodstock Access

Stefan Munck – Urkraft Team & LedarskapHB

Lollo Nilsson – Jultorps Ranch

Mikael Pettersson – Fästningens Trafikskola

David Rosen – Lockpick Entertainment AB

Bengt Roser – Rosers Salonger

Roland Wahlstedt – Islandshästarna på Stora Kråkhult

Underlagsmaterial för arbetsmöten

SKARABORG I KUNSKAPSEKONOMIN

2006-11-06/07

Personlig värdering!

Hur är Skaraborgs förutsättningar att klara sig i kunskapsekonomin? Hur är kvaliteten i dag på olika betydelsefulla områden? Vilken är potentialen? Vilket område är viktigast för Skaraborg i stort respektive för mig/min organisation att satsa på att förstärka?

Skalor:

Kvalitet 5=Excellent, 4=Bra, 3=Ok, 2=Låg, 1=Obefintlig

Potential 5=Stor, 4=Bra, 3=Finns, 2=Begränsad, 1=Nej

Betydelse 5=Avgörande, 4=Mycket viktigt, 3=Viktig, 2=Mindre viktig, 1=Oviktig

Rangordna inom respektive grupp samt totalt områdena i angelägenhetsordning för insatser som kan drivas/genomföras i samverkan i Skaraborg.

	Kvalitet i dag	Potential för framtiden	Betydelse för R	Betydelse för mig/min org.	Rang Inom grupp	Rang Totalt
Strukturer						
Kunskapsbas						
Ekonomisk bas						
Befolkning						
Jämlikhet						
Livskvalitet						
Tillgänglighet						
Urban mångfald						
Processer						
Kunskapsutveckling						
Attrahera kunskap Kreativa invånare						
Tillämpa kunskap						
Utveckla kluster						
Organisatorisk kapacitet						
Ledarskap						
Gemensam syn på utvecklingsfrågorna						

Underlag ... fortsättning

Personliga kommentarer

1. Vad är viktigast att förändra och hur då det gäller de grundläggande strukturerna?
2. Vilka processer behöver stärkas/hur för att förändrings-/utvecklingsarbetet ska få full kraft?
3. Vilka förändringar behövs då det gäller ledarskap och organisation av utvecklings- och förändringsarbetet för att goda resultat ska nås?
4. Hur ska Skaraborg bli attraktivt för högutbildade med krav på ett välbetalt jobb och en stimulerande miljö?
5. På vilka områden kan samverkan med Göteborg stärkas? Är det viktigt?
6. Hur ska en mer omfattande privat tjänstesektor kunna utvecklas?
7. Vilka är de två viktigaste satsningarna för att stärka förutsättningarna för en stark utveckling i Skaraborg i framtiden?
8. Vilka är de två viktigaste satsningarna för Dig och Din organisation för att stanna kvar och verka i Skaraborg i framtiden?
9. Vad är avgörande för att Du bor och verkar i Skaraborg i dag?

Övriga synpunkter och funderingar mottages tacksamt på motstående sidor!

Arbetspass 2 – En djupdykning ner i förändringsbehoven (1 timma)

Gruppens inriktning:

1. Utse en ordförande och en sekreterare
2. Passet inleds med 3 minuters tystnad för personlig reflektion
3. Nedteckna två punkter med stor betydelse för området som ni vill diskutera
4. Kort! redovisning från var och en. Ingen diskussion tillåten under/efter redovisningarna
5. Öppen diskussion om urval av två relativt precisa frågor
6. Diskutera dessa och kom med förslag till förändringar
7. Anteckna era förslag kortfattat enligt följande mall.

A. Varför är frågan så viktig?

B. Vilka är nyckelfrågorna som måste lösas?

C. Vad bör göras i praktiken?

Bilaga 2 Aggregat och Klusterindelning för Västra Götaland

Indelning i kluster och sektorer i genomförda analyser

Branscher 61 (NACE)	Sektorer	Kluster (Västra Götaland)	BAKaggregat
0 okänd	99 Okänd	99 Okänd	6 Okänd
01 jordbruk och serviceföretag till jordbruk	1 Primär sektor	10 Jordbruk och livsmedel	5 Politisk sektor
02 skogsbruk och serviceföretag till skogsbruk	1 Primär sektor	11 Skog, trä och möbler	5 Politisk sektor
05 fiskare, vattenbrukare inkl serviceföretag	1 Primär sektor	10 Jordbruk och livsmedel	5 Politisk sektor
10-14 utvinning av mineral	2 Tillverkning	14 Kemi och plast	3 Traditionell industri
15 livsmedels- och dryckesvaruindustri	2 Tillverkning	10 Jordbruk och livsmedel	3 Traditionell industri
16 tobaksindustri	2 Tillverkning	10 Jordbruk och livsmedel	3 Traditionell industri
17-19 textil-, beklädnads- och lädervaruindustri	2 Tillverkning	12 Teko	3 Traditionell industri
20.2-.5 annan träindustri o varor av trä m.m., ej möble	2 Tillverkning	11 Skog, trä och möbler	3 Traditionell industri
20.1 sågverk och hyvlrier, träimpregneringsverk	2 Tillverkning	11 Skog, trä och möbler	3 Traditionell industri
21exkl.11 pappers och pappersvaruindustri	2 Tillverkning	13 Papper och tryck	3 Traditionell industri
21.11 massaindustri	2 Tillverkning	13 Papper och tryck	3 Traditionell industri
22 förlag, grafisk och annan reproduktionsindustri	2 Tillverkning	13 Papper och tryck	3 Traditionell industri
23 ind f stenkolsprod, raff petroleumprod o kärnbränsle	2 Tillverkning	14 Kemi och plast	3 Traditionell industri
24exkl.4+.5 övrig kemisk industri	2 Tillverkning	14 Kemi och plast	2 Modern industri
24.4+.5 ind f läkemedel, rengöringsmedel o toaletartik	2 Tillverkning	15 Läkemedel och instrument	2 Modern industri
25 gummi- och plastvaruindustri	2 Tillverkning	14 Kemi och plast	3 Traditionell industri
26 jord- och stenvaruindustri	2 Tillverkning	16 Stål och metall	3 Traditionell industri
27 stål- och metallverk	2 Tillverkning	16 Stål och metall	3 Traditionell industri
28 industri för metallvaror utom maskiner och apparat	2 Tillverkning	17 Maskiner och metallvaror	3 Traditionell industri
29 maskinindustri som ingår i annan underavdelning	2 Tillverkning	17 Maskiner och metallvaror	3 Traditionell industri
30 industri för kontorsmaskiner o datorer	2 Tillverkning	18 ICT-industri	1 Ny ekonomi
31+32 annan elektro- och teleproduktindustri	2 Tillverkning	18 ICT-industri	1 Ny ekonomi
33 ind f precisions-, medicinska o optiska instr, ur	2 Tillverkning	15 Läkemedel och instrument	2 Modern industri
34+35 transportmedelsindustri	2 Tillverkning	19 Fordon	2 Modern industri
36+37 övrig tillverkningsindustri	2 Tillverkning	11 Skog, trä och möbler	3 Traditionell industri
40 el-, gas- och värmeverk	7 Offentlig service	70 Offentlig infrastruktur	5 Politisk sektor
41 vattenverk	7 Offentlig service	70 Offentlig infrastruktur	5 Politisk sektor
45 byggindustri	3 Bygg	20 Bygg	3 Traditionell industri
50.1 handel med motorfordon utom motorcyklar	4 Handel	30 Handel	4 Stadsnäringar
50.2 bilserviceverkstäder	4 Handel	30 Handel	4 Stadsnäringar
50.3-.5 handel med reservdelar, tillbehör till motorford	4 Handel	30 Handel	4 Stadsnäringar
51 parti- och agenturhandel utom med motorfordon	4 Handel	31 Partihandel	4 Stadsnäringar
52 detaljh, ej med motorf, rep hushållsart o personl ar	4 Handel	30 Handel	4 Stadsnäringar
55 hotell och restauranger	4 Handel	32 Upplevelser	4 Stadsnäringar
60.1 järnvägsbolag	5 Kommunikationer	40 Kommunikationer	4 Stadsnäringar
60.2+.3 övriga landtransportföretag	5 Kommunikationer	40 Kommunikationer	4 Stadsnäringar
61 rederier	5 Kommunikationer	40 Kommunikationer	4 Stadsnäringar
62 flygbolag	5 Kommunikationer	40 Kommunikationer	4 Stadsnäringar
63 serviceföretag t transport, resebyrå o transportförm	5 Kommunikationer	40 Kommunikationer	4 Stadsnäringar
64.1 post- och budbilsföretag	5 Kommunikationer	40 Kommunikationer	1 Ny ekonomi
64.2 telekommunikationsföretag	5 Kommunikationer	40 Kommunikationer	1 Ny ekonomi
65+67.1 banker och andra kreditinstitut inkl stödtjänst	6 Företagstjänster	50 Finanser	4 Stadsnäringar
66+67.2 försäkringsbolag inkl stödtjänster	6 Företagstjänster	50 Finanser	4 Stadsnäringar
70 fastighetsbolag och fastighetsförvaltare	6 Företagstjänster	60 Företagstjänster	4 Stadsnäringar
71 uthyrningsfirmor	6 Företagstjänster	60 Företagstjänster	4 Stadsnäringar
72 datakonsulter o dataservicebyråer	6 Företagstjänster	60 Företagstjänster	1 Ny ekonomi
73 forsknings- o utvecklings- (FoU) institutioner	6 Företagstjänster	60 Företagstjänster	5 Politisk sektor
74 andra företagservicefirmor	6 Företagstjänster	60 Företagstjänster	4 Stadsnäringar
75.22 totalförsvaret	7 Offentlig service	70 Offentlig infrastruktur	5 Politisk sektor
75exkl.22 offentlig förvaltning	7 Offentlig service	70 Offentlig infrastruktur	5 Politisk sektor
80 utbildningsväsendet	7 Offentlig service	71 Utbildning	5 Politisk sektor
85.1+.2 hälso- och sjukvård	7 Offentlig service	72 Vård	5 Politisk sektor
85.312-.315+.324+.325 övrig vård och omsorg	7 Offentlig service	73 Omsorg	5 Politisk sektor
85.311+.323 servicehus, ålderdomshem, hemstänst, o	7 Offentlig service	73 Omsorg	5 Politisk sektor
85.321+.322 barnomsorg	7 Offentlig service	71 Utbildning	5 Politisk sektor
90 reningsverk, avfallsanlägg, renhållningsverk	7 Offentlig service	70 Offentlig infrastruktur	5 Politisk sektor
91 intresseorganisationer och religiösa samfund	8 Kultur	80 Organisationer	4 Stadsnäringar
92 enheter för rekreation, kultur och sport	8 Kultur	32 Upplevelser	4 Stadsnäringar
93-95 annan serviceverksamhet	9 Hushållstjänster	81 Hushållstjänster	4 Stadsnäringar
99 internat organisationer, utländska ambassader o d	7 Offentlig service	80 Organisationer	4 Stadsnäringar

Bilaga 3 Specialisering i Skaraborg

Antal jobb i respektive region år
2004

Näringsgren (bransch 5-siffrig SNI2002)	Lokal arbetsmarknad			Specialiseringsin dex			Andel av Sverige	
	Sverige	Lidköping	Skövde	R	Ldkpg	Skvd	R	Sverige
Tillverkning av fibercementvaror	18	0	18	18	0,0	51,5	37,0	100%
Tillverkning av stenkolsprodukter	7	7	0	7	131,7	0,0	37,0	100%
Tillverkning av varor av sten- och mineralull	533	216	185	401	53,4	17,9	27,8	75%
Övrig fjäderfäsköttsel	24	18	0	18	98,8	0,0	27,7	75%
Tillverkning av keramiska golv- och vägglattor	21	0	13	13	0,0	31,9	22,9	62%
Tillverkning av andra tekniska keramiska produkter	10	0	5	5	0,0	25,7	18,5	50%
Tillverkning av kyl- och frysskåp, tvättmaskiner etc	3593	530	1189	1719	19,4	17,0	17,7	48%
Urtillverkning	167	0	74	74	0,0	22,8	16,4	44%
Tillverkning av andra köksmöbler	2294	307	573	880	17,6	12,9	14,2	38%
Partihandel med mejeriprodukter, ägg, matolja, matf	889	18	321	339	2,7	18,6	14,1	38%
Tillverkning av fanér, kryssfänér och lamellträ	592	0	209	209	0,0	18,2	13,1	35%
Tillverkning av andra icke elfasta keramiska produkter utö	34	0	12	12	0,0	18,2	13,1	35%
Tillverkning av andra kontors- och butiksmöbler	4151	18	1294	1312	0,6	16,0	11,7	32%
Tillverkning av andra glasvaror inkl. tekniska glasvaror	279	0	81	81	0,0	14,9	10,7	29%
Tillverkning av keramiska hushålls- och prydnadsartiklar	789	196	9	205	32,7	0,6	9,6	26%
Tillverkning av gjutjärnsrör	103	0	26	26	0,0	13,0	9,3	25%
Flygförsvär	3594	848	0	848	31,1	0,0	8,7	24%
Sötvattensfiske	104	9	15	24	11,4	7,4	8,5	23%
Vård vid sjukhem o.d. utan läkare	481	0	97	97	0,0	10,4	7,5	20%
Framställning av beredda fodermedel	731	109	30	139	19,6	2,1	7,0	19%
Styckning av kött	5878	0	1007	1007	0,0	8,8	6,3	17%
Tillverkning av cement	511	0	86	86	0,0	8,7	6,2	17%
Annan mejerivarutillverkning	6559	983	72	1055	19,7	0,6	6,0	16%
Charkuteri- och annan köttvarutillverkning	7121	1089	50	1139	20,1	0,4	5,9	16%
Framställning av andra livsmedel	742	0	117	117	0,0	8,1	5,8	16%
Arméförsvär	8581	0	1305	1305	0,0	7,8	5,6	15%
Övrig avfallshantering	353	8	44	52	3,0	6,4	5,5	15%
Partihandel med spannmål, utsäde och djurfoder	2717	323	67	390	15,7	1,3	5,3	14%
Plastförpackningstillverkning	3874	347	201	548	11,8	2,7	5,2	14%
Smågrisuppfoäning	269	23	14	37	11,3	2,7	5,1	14%
Tillverkning av hushålls- och hygienartiklar av papper	3866	0	513	513	0,0	6,8	4,9	13%
Tillverkning av andra underkläder för kvinnor och flickor	39	0	5	5	0,0	6,6	4,7	13%
Tillverkning av verktygsmaskiner för metallbearbetning	1805	207	22	229	15,1	0,6	4,7	13%
Regummering	587	72	0	72	16,2	0,0	4,5	12%
Tillverkning av övriga verktyg och redskap	2408	281	13	294	15,4	0,3	4,5	12%
Potatisodling	866	60	43	103	9,1	2,6	4,4	12%
Motorfordonstillverkning	42654	0	5063	5063	0,0	6,1	4,4	12%
Tillverkning av trikäväv	197	15	8	23	10,0	2,1	4,3	12%
Partihandel med levande djur	86	0	10	10	0,0	6,0	4,3	12%
Kreatursslakt	1180	0	132	132	0,0	5,8	4,1	11%
Tillverkning av diskbänkar, sanitetsgoods m.m. av metall för	542	0	60	60	0,0	5,7	4,1	11%
Slaktvinsuppfoäning	398	30	14	44	9,9	1,8	4,1	11%
Sömnad av gardiner	448	5	43	48	1,5	4,9	4,0	11%
Tillverkning av byggnadselement av metall	2887	75	234	309	3,4	4,2	4,0	11%
Postorderhandel med övriga varor	1890	0	194	194	0,0	5,3	3,8	10%
Husdjursskötsel, blandad drift, mest svin	276	8	20	28	3,8	3,7	3,8	10%
Tillverkning av andra möbler	6106	0	615	615	0,0	5,2	3,7	10%
Reparation av ur och guldsmedsvaror	91	0	9	9	0,0	5,1	3,7	10%
Spannmålsodling m.m.	4223	229	176	405	7,1	2,1	3,5	10%
Uppfoäning av smågrisar och slaktsvin, blandat	733	35	35	70	6,3	2,5	3,5	10%
Blandat jordbruk, mest växtodling	1463	74	65	139	6,7	2,3	3,5	10%
Övrig trävarutillverkning	1972	8	179	187	0,5	4,7	3,5	9%
Tillverkning av kranar och ventiler	4047	0	382	382	0,0	4,9	3,5	9%
Service till djurskötsel utom veterinärverksamhet	2132	6	193	199	0,4	4,7	3,5	9%
Stärkelsestillverkning	333	30	0	30	11,9	0,0	3,3	9%
Övrig eftergymnasial utbildning	2153	0	187	187	0,0	4,5	3,2	9%
Partihandel med maskiner och verktyg för jordbruket inkl. t	3150	76	197	273	3,2	3,2	3,2	9%
Nöjesparksverksamhet	1608	0	139	139	0,0	4,4	3,2	9%
Matfiskodling	143	0	12	12	0,0	4,3	3,1	8%
Tillverkning av smycken och andra guld- och silversmedsvaro	647	17	37	54	3,5	2,9	3,1	8%
Pälsdjursuppfoäning	183	5	10	15	3,6	2,8	3,0	8%
Ostillverkning	1047	0	85	85	0,0	4,2	3,0	8%

Produktion av mjölk och nötkött, blandat	909	15	55	70	2,2	3,1	2,8	8%
Tillverkning av madrasser	925	6	63	69	0,9	3,5	2,8	7%
Blandat jordbruk, mest husdjurskötsel	2203	60	102	162	3,6	2,4	2,7	7%
Tillverkning av andra varor av betong, cement och gips	748	45	8	53	7,9	0,6	2,6	7%
Huggning, formning och slutlig bearbetning av sten för bygg	739	35	17	52	6,2	1,2	2,6	7%
Tillverkning av wellpapp och wellpappförpackningar	3071	0	214	214	0,0	3,6	2,6	7%
Framställning av mat till sällskapsdjur	201	0	14	14	0,0	3,6	2,6	7%
Tillverkning av maskiner för framställning av livsmedel, dr	1128	78	0	78	9,1	0,0	2,6	7%
Tillverkning av lättbetongvaror	160	0	11	11	0,0	3,5	2,5	7%
Partihandel med hudar, skinn och läder	132	0	9	9	0,0	3,5	2,5	7%
Annan plastvarutillverkning	8056	325	224	549	5,3	1,4	2,5	7%
Blandat jordbruk (växtodling i kombination med djurskötsel)	10562	245	471	716	3,1	2,3	2,5	7%
Tillverkning av metallstommar och delar därav	10502	601	110	711	7,5	0,5	2,5	7%
Mjölkproduktion	9443	95	537	632	1,3	2,9	2,5	7%
Ambulanstransporter och ambulanssjukvård	2092	39	101	140	2,5	2,5	2,5	7%
Utvinning av sand, grus och berg	1740	56	58	114	4,2	1,7	2,4	7%
Äggproduktion	458	21	9	30	6,0	1,0	2,4	7%
Gemensam verksamhet för det militära försvaret	10053	33	622	655	0,4	3,2	2,4	7%
Butikshandel med övriga begagnade varor	971	0	63	63	0,0	3,3	2,4	6%
Tillverkning av motorer och turbiner utom för luftfartyg oc	4056	256	7	263	8,3	0,1	2,4	6%
Gjutning av järn	1005	51	14	65	6,7	0,7	2,4	6%
Tillverkning av frukostflingor, mixer och andra livsmedelsb	829	53	0	53	8,4	0,0	2,4	6%
Centralköksverksamhet för skolor, omsorgs- och andra instit	2413	39	115	154	2,1	2,5	2,4	6%
Bokbinding	1231	0	78	78	0,0	3,3	2,3	6%
Odling av växter, blandat, mest jordbruksväxter	300	12	7	19	5,3	1,2	2,3	6%
Tillverkning av tvål, såpa, tvättmedel och polermedel	946	0	58	58	0,0	3,2	2,3	6%
Tillverkning av delar och tillbehör till motorfordon och mo	29007	191	1477	1668	0,9	2,6	2,1	6%
Husdjurskötsel, blandad drift, mest nötkreatur	750	22	21	43	3,9	1,4	2,1	6%
Distribution av elektricitet	6355	94	267	361	1,9	2,2	2,1	6%
Odling av köksväxter på friland	249	14	0	14	7,4	0,0	2,1	6%
Diverse övrig tillverkning av specialmaskiner	9364	36	489	525	0,5	2,7	2,1	6%
Övrig tillverkning av pappers- och pappförpackningar	1951	0	108	108	0,0	2,8	2,0	6%
Tillverkning av mjukt matbröd och färska bakverk	14209	560	219	779	5,2	0,8	2,0	5%
Industri- och institutionsvätt	3977	177	36	213	5,9	0,5	2,0	5%
Förvaltning i rikskooperativ regi	5445	40	248	288	1,0	2,3	2,0	5%
Partihandel med kött och köttvaror	1366	0	72	72	0,0	2,7	2,0	5%
Övrig fastighetsförvaltning	2145	35	78	113	2,1	1,9	1,9	5%
Fjäderfäslakt, beredning och hållbarhetsbehandling av fjäde	1411	50	23	73	4,7	0,8	1,9	5%
Smidning, pressning, prägling och valsning av metall; pulve	2904	15	135	150	0,7	2,4	1,9	5%
Övrigt	740	20	18	38	3,6	1,3	1,9	5%
Tillverkning av andra jord- och skogsbruksmaskiner	3291	151	17	168	6,0	0,3	1,9	5%
Tillverkning av övriga betongvaror för byggändamål	3969	176	20	196	5,8	0,3	1,8	5%
Huggning, formning och slutlig bearbetning av sten för pryd	287	14	0	14	6,4	0,0	1,8	5%
Tävling med hästar	1687	43	39	82	3,4	1,2	1,8	5%
Odling av prydnadsväxter i växthus	1408	15	53	68	1,4	1,9	1,8	5%
Nötköttsproduktion	3802	18	165	183	0,6	2,2	1,8	5%
Detaljhandel med reservdelar och tillbehör till motorfordon	3330	114	46	160	4,5	0,7	1,8	5%
Handel med husvagnar, husbilar, släpfordon och påhängsvagna	687	25	8	33	4,8	0,6	1,8	5%
Tillverkning av sockerkonfektyrer	1031	0	49	49	0,0	2,4	1,8	5%
Partihandel med blommor och växter	1437	15	53	68	1,4	1,9	1,8	5%
Småbruk	2344	33	77	110	1,9	1,7	1,7	5%
Fjäderfäskötsel, blandad drift	256	5	7	12	2,6	1,4	1,7	5%
Tillverkning av byggnads- och inredningssnickerier	12706	58	532	590	0,6	2,2	1,7	5%
Odling av växter, blandat, mest köks-, prydnads- och plants	302	7	7	14	3,1	1,2	1,7	5%
Butikshandel med frukt och grönsaker	520	0	24	24	0,0	2,4	1,7	5%
Tillverkning av maskiner för produktion av textil-, beklädn	1762	0	81	81	0,0	2,4	1,7	5%
Tillverkning av maskiner och apparater för kyla och ventila	7305	308	26	334	5,6	0,2	1,7	5%
Metallegoarbeten	25804	368	803	1171	1,9	1,6	1,7	5%
Partihandel med verktygsmaskiner	1865	6	77	83	0,4	2,1	1,6	4%
Partihandel med parfym och kosmetika	2791	10	114	124	0,5	2,1	1,6	4%
Hästuppfödning m.m.	654	9	20	29	1,8	1,6	1,6	4%
Veterinärverksamhet	3037	10	124	134	0,4	2,1	1,6	4%
Gymnasial yrkesutbildning m.m.	12322	8	532	540	0,1	2,2	1,6	4%
Tillverkning av monteringsfärdiga trähus	4940	215	0	215	5,7	0,0	1,6	4%
Administration av program för jordbruk, skogsbruk, jakt och	3774	24	140	164	0,8	1,9	1,6	4%

Kriminalvård	9772	0	423	423	0,0	2,2	1,6	4%
Tillverkning av cisterner, tankar, kar och andra behållare	859	0	37	37	0,0	2,2	1,6	4%
Uthyrning av bygg- och anläggningsmaskiner med förare	2855	19	103	122	0,9	1,9	1,6	4%
Drift av flyktingförläggningar	826	0	35	35	0,0	2,2	1,6	4%
Butikshandel med färger, fernissor och lacker	2748	30	86	116	1,4	1,6	1,6	4%
Allmän service och reparation av motorfordon utom motorcykl	16926	209	501	710	1,6	1,5	1,6	4%
Heldygnsvård med boende för barn och ungdomar	17249	174	543	717	1,3	1,6	1,5	4%
Administration av hälso- och sjukvård	8515	0	353	353	0,0	2,1	1,5	4%
Installationer och reparationer av elsystem till motorfordo	533	5	17	22	1,2	1,6	1,5	4%
Uthyrning och förvaltning av egna industrilokaler	2384	21	77	98	1,2	1,7	1,5	4%
Tillverkning av övriga verktygsmaskiner	3335	80	56	136	3,2	0,9	1,5	4%
Tillverkning av andra gång- och ytterkläder för kvinnor och	492	0	20	20	0,0	2,1	1,5	4%
Tillverkning av övriga elektriska hushållsmaskiner och hush	2451	99	0	99	5,3	0,0	1,5	4%
Tillverkning av formverktyg	1341	28	26	54	2,7	1,0	1,5	4%
Övrig catering	1566	47	16	63	4,0	0,5	1,5	4%
Turistservice	1251	8	42	50	0,8	1,7	1,5	4%
Vandrarhemsverksamhet m.m.	512	8	12	20	2,1	1,2	1,4	4%
Verksamhet i religiösa samfund	33187	360	931	1291	1,4	1,4	1,4	4%
Skorstensfejjarverksamhet	1724	18	48	66	1,4	1,4	1,4	4%
Butikshandel med textilier	1542	21	38	59	1,8	1,3	1,4	4%
Övrigt	2121	29	51	80	1,8	1,2	1,4	4%
Vägtransport av gods	60053	758	1468	2226	1,7	1,3	1,4	4%
Odling av köks-, prydnads-, och plantskoleväxter, blandat	567	7	14	21	1,6	1,3	1,4	4%
Tillverkning av lås och gångjärn	2353	77	10	87	4,3	0,2	1,4	4%
Partihandel med möbler för hemmet	2312	8	77	85	0,5	1,7	1,4	4%
Diverse övrig metallvarutillverkning	9263	67	262	329	1,0	1,5	1,3	4%
Brytning av kalk- och gipssten samt dolomit	254	0	9	9	0,0	1,8	1,3	4%
Kommunala kulturskolans utbildning	3560	28	97	125	1,0	1,4	1,3	4%
Öppna sociala insatser för äldre personer	95457	844	2467	3311	1,2	1,3	1,3	3%
Okänt	64921	741	1508	2249	1,5	1,2	1,3	3%
Övrigt	1273	12	32	44	1,2	1,3	1,3	3%
Däckservice	3197	33	77	110	1,4	1,2	1,3	3%
Vård och omsorg i särskilda boendeformer för äldre personer	146129	1294	3688	4982	1,2	1,3	1,3	3%
Övrigt	1683	26	31	57	2,0	0,9	1,3	3%
Drift av trav- och galoppbanor	712	0	24	24	0,0	1,7	1,2	3%
Odling av jordbruksväxter, blandat	1550	18	34	52	1,5	1,1	1,2	3%
Tillverkning av presenningar, tält, segel o.d.	1344	12	33	45	1,2	1,3	1,2	3%
Service till växtodling; plantering, sådd och skötsel av gr	4806	47	113	160	1,3	1,2	1,2	3%
Administration av universitets- och högskoleutbildning samt	2262	0	75	75	0,0	1,7	1,2	3%
Trafikskoleverksamhet	2581	20	65	85	1,0	1,3	1,2	3%
Butikshandel med konfektyrer	1232	17	23	40	1,8	1,0	1,2	3%
Ventilationsarbeten	6666	103	112	215	2,0	0,9	1,2	3%
Värme- och sanitetsarbeten	19304	216	406	622	1,5	1,1	1,2	3%
Butikshandel med tidningar och tidskrifter	342	0	11	11	0,0	1,7	1,2	3%
Tillverkning av mattor	187	0	6	6	0,0	1,7	1,2	3%
Tillverkning av vapen och ammunition	3630	0	116	116	0,0	1,6	1,2	3%
Linjebussverksamhet	12353	12	382	394	0,1	1,6	1,2	3%
Återvinning av skrot och avfall av metall	1293	13	28	41	1,3	1,1	1,2	3%
Butikshandel med bröd och konditorivaror	1748	12	43	55	0,9	1,3	1,2	3%
Konsumenttvätt	1050	10	23	33	1,3	1,1	1,2	3%
Partihandel med gruv-, bygg- och anläggningsmaskiner	2260	40	30	70	2,3	0,7	1,1	3%
Drift av konferensanläggningar	3658	92	21	113	3,3	0,3	1,1	3%
Butikshandel med inredningstextilier	2500	19	58	77	1,0	1,2	1,1	3%
Annan öppen hälso- och sjukvård, ej läkare	18077	52	504	556	0,4	1,4	1,1	3%
Butikshandel med kött och charkuterier	262	0	8	8	0,0	1,6	1,1	3%
Tillverkning av elfasta keramiska produkter	396	12	0	12	4,0	0,0	1,1	3%
Härvård	17213	151	370	521	1,2	1,1	1,1	3%
Slipmedelstillverkning	432	0	13	13	0,0	1,5	1,1	3%
Kroppsvård	5723	29	143	172	0,7	1,3	1,1	3%
Takarbeten av plåt	5701	66	104	170	1,5	0,9	1,1	3%
Hotellverksamhet utan restaurangrörelse	2566	40	36	76	2,1	0,7	1,1	3%
Byggande och reparation av fritidsbåtar	2912	19	67	86	0,9	1,2	1,1	3%
Butikshandel med fotoutrustning	1491	13	31	44	1,1	1,1	1,1	3%
Butikshandel med smådjur	1090	5	27	32	0,6	1,3	1,1	3%
Golv- och väggbeläggningsarbeten	6234	72	110	182	1,5	0,9	1,1	3%
Tillverkning av fabriksblandad betong	1068	0	31	31	0,0	1,5	1,1	3%
Gymnasieskolans yrkesinriktade linjer m m	37292	378	700	1078	1,3	1,0	1,1	3%
Övrigt	4108	77	41	118	2,5	0,5	1,1	3%
Lantbruksvetenskaplig forskning och utveckling	3417	9	89	98	0,3	1,3	1,1	3%
Insamling, sortering och omlastning av icke miljöfarligt av	6668	60	131	191	1,2	1,0	1,1	3%

Övrigt	1993	37	20	57	2,4	0,5	1,1	3%
Avverkning	6551	20	166	186	0,4	1,3	1,1	3%
Grundskoleutbildning och förskoleklass	191631	1541	3869	5410	1,1	1,0	1,0	3%
Butikshandel med ljud- och bildanläggningar samt videoutrus	5987	40	129	169	0,9	1,1	1,0	3%
Tillverkning av sittmöbler och säten	6129	0	173	173	0,0	1,5	1,0	3%
Butikshandel med glasögon och andra optiska artiklar, ej fo	4381	38	85	123	1,1	1,0	1,0	3%
Dagbarnvård	15068	165	258	423	1,4	0,9	1,0	3%
Diverse annan tillverkning	23842	162	507	669	0,9	1,1	1,0	3%
Lokalvård	40818	327	813	1140	1,1	1,0	1,0	3%
Detaljhandel med drivmedel	14507	139	266	405	1,3	0,9	1,0	3%
Butikshandel med herrkläder	3299	24	68	92	1,0	1,1	1,0	3%
Butikshandel med ur	970	5	22	27	0,7	1,2	1,0	3%
Glasmästeriarbeten	2427	13	54	67	0,7	1,1	1,0	3%
Övrigt	1245	26	8	34	2,8	0,3	1,0	3%
Butikshandel med tapeter, mattor och mjuka golvbeläggningar	442	0	12	12	0,0	1,4	1,0	3%
Butikshandel med blommor och andra växter, frön och gödselm	5780	53	103	156	1,2	0,9	1,0	3%
Tryckning av böcker och övriga trycksaker	12120	141	186	327	1,5	0,8	1,0	3%
Brand- och räddningsverksamhet	8409	61	165	226	1,0	1,0	1,0	3%
Butikshandel med barnkläder	782	0	21	21	0,0	1,4	1,0	3%
Övrig specialiserad butikshandel med livsmedel	1490	9	31	40	0,8	1,1	1,0	3%
Folkbiblioteksverksamhet	7006	45	143	188	0,8	1,1	1,0	3%
Övrigt	902	11	13	24	1,6	0,7	1,0	3%
Studieförbundens och frivilligorganisationernas utbildning	8763	34	199	233	0,5	1,2	1,0	3%
Hyvling	4330	64	49	113	1,9	0,6	1,0	3%
Plåt-, lack- och glasreparationer på motorfordon utom motor	3151	24	58	82	1,0	0,9	1,0	3%
Anläggning av motorvägar, vägar, flygfält och idrottsanlägg	25220	132	524	656	0,7	1,1	1,0	3%
Elinstallationer	36868	399	559	958	1,4	0,8	1,0	3%
Öppna sociala insatser för vuxna med missbruksproblem	886	0	23	23	0,0	1,3	1,0	3%
Tillverkning av spel och leksaker	619	10	6	16	2,1	0,5	1,0	3%
Övrigt	466	11	1	12	3,1	0,1	1,0	3%
Apotekshandel	11921	95	211	306	1,0	0,9	0,9	3%
Träimpregnering	235	0	6	6	0,0	1,3	0,9	3%
Byggnadssnickeriarbeten	8555	87	131	218	1,3	0,8	0,9	3%
Livsmedelshandel med brett sortiment, ej varuhus eller stor	64549	473	1171	1644	1,0	0,9	0,9	3%
Förskoleutbildning	101369	556	2019	2575	0,7	1,0	0,9	3%
Övrigt	631	12	4	16	2,5	0,3	0,9	3%
Partihandel med kaffe, te, kakao och kryddor	316	0	8	8	0,0	1,3	0,9	3%
Butikshandel med järnhandels-, bygg- och VVS-varor	9588	67	175	242	0,9	0,9	0,9	3%
Annan uthyrning av maskiner och utrustning	1945	24	25	49	1,6	0,7	0,9	3%
Butikshandel med belysningsartiklar	953	10	14	24	1,4	0,8	0,9	3%
Drift av sporthallar, idrottsplatser och andra sportanlägg	8753	67	153	220	1,0	0,9	0,9	3%
Förpackningsverksamhet	1592	40	0	40	3,3	0,0	0,9	3%
Specialiserad sluten somatisk sjukvård	199889	1007	4013	5020	0,7	1,0	0,9	3%
Utgivning av ljudinspelningar	1239	0	31	31	0,0	1,3	0,9	3%
Måleriarbeten	15821	140	255	395	1,2	0,8	0,9	2%
Kommunal vuxenutbildning o.d.	7464	56	130	186	1,0	0,9	0,9	2%
Grundvattenförsörjning	925	0	23	23	0,0	1,3	0,9	2%
Öppen hälso- och sjukvård, ej på sjukhus	55699	384	998	1382	0,9	0,9	0,9	2%
Diverse övrig rekreationsverksamhet	5727	41	101	142	0,9	0,9	0,9	2%
Förvaltning i bostadsrättsföreningar	5226	22	107	129	0,6	1,1	0,9	2%
Tillverkning av motordrivna handverktyg	3211	0	79	79	0,0	1,3	0,9	2%
Tillverkning av lyft- och godshanteringsanordningar	11573	196	88	284	2,2	0,4	0,9	2%
Administration av grundskole- och gymnasieskoleutbildning	6512	30	128	158	0,6	1,0	0,9	2%
Omsorg och sociala insatser i övriga boendeformer för vuxna	785	0	19	19	0,0	1,2	0,9	2%
Utbildning inom gymnasiesärskola	745	0	18	18	0,0	1,2	0,9	2%
Begravningsverksamhet	2247	18	36	54	1,1	0,8	0,9	2%
Butikshandel med glas, porslin och andra bosättningsvaror	4353	30	74	104	0,9	0,9	0,9	2%
Ambulerande och tillfällig handel med livsmedel	675	0	16	16	0,0	1,2	0,9	2%
Övrig havs- och kustsjöfart	1491	35	0	35	3,1	0,0	0,9	2%
Vallodling	556	0	13	13	0,0	1,2	0,9	2%
Uthyrning och förvaltning av egna bostäder	22291	121	400	521	0,7	0,9	0,9	2%
Partihandel med virke, andra byggmaterial och sanitetsgods	16245	151	228	379	1,2	0,7	0,9	2%
Folkhögskoleutbildning	6068	46	95	141	1,0	0,8	0,9	2%
Butikshandel med guldsmedsvaror och smycken	2722	18	45	63	0,9	0,9	0,9	2%
Reparation av elektriska hushållsartiklar	2566	8	51	59	0,4	1,0	0,9	2%
Dagstidningsutgivning	13186	23	279	302	0,2	1,1	0,8	2%
Byggande av hus	64376	473	992	1465	1,0	0,8	0,8	2%
Idrottsutövning	9584	56	162	218	0,8	0,9	0,8	2%

Administration av program för kultur, miljö, boende m.m.	6401	41	104	145	0,8	0,8	0,8	2%
Butikshandel med fisk, skal- och blötdjur	708	0	16	16	0,0	1,2	0,8	2%
Tillverkning av stålrör	6627	149	0	149	3,0	0,0	0,8	2%
Butikshandel med spel och leksaker	2271	16	35	51	0,9	0,8	0,8	2%
Handel med och service av motorcyklar inkl. reservdelar och	1741	21	18	39	1,6	0,5	0,8	2%
Butikshandel med skodon	4649	38	66	104	1,1	0,7	0,8	2%
Övriga takarbeten	1431	5	27	32	0,5	1,0	0,8	2%
Övrig specialiserad butikshandel	2282	10	41	51	0,6	0,9	0,8	2%
Annan nöjesverksamhet	987	5	17	22	0,7	0,9	0,8	2%
Naturvetenskaplig forskning och utveckling	7097	147	11	158	2,7	0,1	0,8	2%
Järnvägstransport	8647	32	160	192	0,5	1,0	0,8	2%
Partihandel med industriföremödenheter	2127	10	37	47	0,6	0,9	0,8	2%
Ridutbildning och uthyrning av hästar	2540	23	33	56	1,2	0,7	0,8	2%
Butikshandel med inspelade och oinspelade kassett- och vide	728	11	5	16	2,0	0,4	0,8	2%
Rivning av hus; markarbeten	19345	159	266	425	1,1	0,7	0,8	2%
Skogsvård	2019	0	44	44	0,0	1,1	0,8	2%
Porträttfotoverksamhet	1010	8	14	22	1,0	0,7	0,8	2%
Tillverkning av lager, kugghjul och andra delar till kraftö	4181	12	79	91	0,4	1,0	0,8	2%
Stöd till offentlig förvaltning	14788	69	252	321	0,6	0,9	0,8	2%
Obligatorisk socialförsäkring	18052	186	202	388	1,4	0,6	0,8	2%
Övriga stödtjänster till sjöfart	2154	0	46	46	0,0	1,1	0,8	2%
Administration av omsorg och socialtjänst	22295	77	399	476	0,5	0,9	0,8	2%
Partihandel med inspelade och oinspelade kassett- och video	798	0	17	17	0,0	1,1	0,8	2%
Odling av plantskoleväxter m.m. på friland	754	8	8	16	1,4	0,5	0,8	2%
Butikshandel med sport- och fritidsartiklar	9049	57	135	192	0,8	0,8	0,8	2%
Agenturhandel med virke och byggmaterial	567	0	12	12	0,0	1,1	0,8	2%
Museiverksamhet och kulturminnesvård	6900	26	119	145	0,5	0,9	0,8	2%
Tillverkning av plasthalvfabrikat	5418	15	98	113	0,4	0,9	0,8	2%
Annan postbefordran	9884	48	158	206	0,6	0,8	0,8	2%
Redovisning och bokföring, revision, skatterådgivning	25213	143	382	525	0,7	0,8	0,8	2%
Öppna sociala insatser för personer med funktionshinder	28049	123	461	584	0,6	0,8	0,8	2%
Annan formgivning	2405	0	50	50	0,0	1,1	0,8	2%
Partihandel med glas och porslin, tapeter, rengöringsmedel	1928	9	31	40	0,6	0,8	0,8	2%
Administration av infrastrukturprogram	10974	64	162	226	0,8	0,8	0,8	2%
Öppna sociala insatser för barn och ungdomar	1712	19	16	35	1,5	0,5	0,8	2%
Vård och omsorg i bostad med särskild service för personer	46613	252	699	951	0,7	0,8	0,8	2%
Sportadministration	1970	0	40	40	0,0	1,0	0,8	2%
Annan landtransport av passagerare	2718	15	40	55	0,7	0,8	0,7	2%
Drift av golfbanor	3362	24	44	68	0,9	0,7	0,7	2%
Butikshandel med väskor, reseffekter och lädervaror	746	0	15	15	0,0	1,0	0,7	2%
Partihandel med sport- och fritidsartiklar	2687	27	27	54	1,3	0,5	0,7	2%
Handel med personbilar	25393	123	384	507	0,6	0,8	0,7	2%
Övrig detaljhandel med brett sortiment	2764	0	55	55	0,0	1,0	0,7	2%
Butikshandel med alkoholhaltiga och andra drycker	4028	20	60	80	0,7	0,8	0,7	2%
Förmedling och rekrytering av personal	10914	34	182	216	0,4	0,9	0,7	2%
Beläggning och överdragning av metall	5509	5	103	108	0,1	1,0	0,7	2%
Tobakshandel	4030	10	69	79	0,3	0,9	0,7	2%
Partihandel med emballage	1639	0	32	32	0,0	1,0	0,7	2%
Tillverkning av parfymer och toalettkartiklar	564	0	11	11	0,0	1,0	0,7	2%
Tillverkning av radio- och TV-mottagare samt apparater för	2427	0	47	47	0,0	1,0	0,7	2%
Produktion av skogsodlingsmaterial	362	0	7	7	0,0	1,0	0,7	2%
Övriga öppna sociala insatser för vuxna	15500	84	215	299	0,7	0,7	0,7	2%
Butikshandel med elektriska hushållsmaskiner och -apparater	1985	0	38	38	0,0	1,0	0,7	2%
Partihandel med andra livsmedel, bl.a. fisk-, skal- och blö	3992	9	67	76	0,3	0,9	0,7	2%
Övrig tillverkning av maskiner för allmänt ändamål	10157	127	66	193	1,6	0,3	0,7	2%
Polisverksamhet	23920	130	324	454	0,7	0,7	0,7	2%
Isoleringsarbeten	1954	10	27	37	0,7	0,7	0,7	2%
Tillverkning av reseffekter, handväskor, sadeltyg o.d.	318	6	0	6	2,5	0,0	0,7	2%
Partihandel med järnhandelsvaror	4986	35	59	94	0,9	0,6	0,7	2%
Varulagring och magasinering	3352	33	30	63	1,3	0,5	0,7	2%
Tryckning av tidskrifter	1438	0	27	27	0,0	1,0	0,7	2%
Butikshandel med böcker och kontorsförbrukningsvaror	3528	13	53	66	0,5	0,8	0,7	2%
Partihandel med elektriska hushållsmaskiner och -apparater	1452	0	27	27	0,0	1,0	0,7	2%
Hotellverksamhet med restaurangrörelse	23018	41	386	427	0,2	0,9	0,7	2%
Övrig service till skogsbruk	975	0	18	18	0,0	0,9	0,7	2%
Uthyrning av video- och dvd-filmer	976	0	18	18	0,0	0,9	0,7	2%
Teknisk provning och analys	6251	22	93	115	0,5	0,8	0,7	2%
Reparation av skodon och andra lädervaror	435	0	8	8	0,0	0,9	0,7	2%

Framställning av destillerade, alkoholhaltiga drycker	875	16	0	16	2,4	0,0	0,7	2%
Restaurangverksamhet	69963	255	1023	1278	0,5	0,8	0,7	2%
Inspektion, kontroll, tillståndsgivning	12927	0	236	236	0,0	0,9	0,7	2%
Partihandel med kontorsmöbler	1427	7	19	26	0,6	0,7	0,7	2%
Campingplatsverksamhet m.m.	939	0	17	17	0,0	0,9	0,7	2%
Utgivning av tidskrifter	5137	88	5	93	2,3	0,1	0,7	2%
Skatteförvaltning, indrivning	15474	44	236	280	0,4	0,8	0,7	2%
Handel med lastbilar, bussar och specialfordon	3904	28	42	70	0,9	0,6	0,7	2%
Drift av personalmatsalar	3185	16	41	57	0,7	0,7	0,7	2%
Varuhus- och stormarknadshandel, mest livsmedel, drycker oc	10106	0	180	180	0,0	0,9	0,7	2%
Fåruppfödning	339	0	6	6	0,0	0,9	0,7	2%
Postbefordran via nationella posten	32129	141	427	568	0,6	0,7	0,7	2%
Butikshandel med damkläder	9239	34	126	160	0,5	0,7	0,6	2%
Partihandel med övriga maskiner för industri, handel och sj	17072	72	220	292	0,6	0,7	0,6	2%
Taxitrafik	19667	118	216	334	0,8	0,6	0,6	2%
Spel- och vadhållningsverksamhet	4240	6	66	72	0,2	0,8	0,6	2%
Partihandel med frukt och grönsaker	4018	49	19	68	1,6	0,2	0,6	2%
Butikshandel med herr-, dam- och barnkläder, blandat	15093	73	180	253	0,6	0,6	0,6	2%
Bankverksamhet utom centralbankverksamhet	41780	189	502	691	0,6	0,6	0,6	2%
Filmvisning	1212	8	12	20	0,9	0,5	0,6	2%
Tillverkning av medicinsk utrustning och instrument	7528	12	112	124	0,2	0,8	0,6	2%
Uthyrning av personal	24853	95	313	408	0,5	0,6	0,6	2%
Tillverkning av pumpar och kompressorer	5946	0	97	97	0,0	0,8	0,6	2%
Partihandel med VVS-armatur	4847	11	68	79	0,3	0,7	0,6	2%
Reguljär lufttransport	6645	107	0	107	2,1	0,0	0,6	2%
Tandvård	21873	122	227	349	0,7	0,5	0,6	2%
Glasstillverkning	1199	0	19	19	0,0	0,8	0,6	2%
Partihandel med kontorsförbrukningsvaror	2904	7	39	46	0,3	0,7	0,6	2%
Andra bygg- och anläggningsarbeten	14377	73	152	225	0,7	0,5	0,6	2%
Annan transportförmedling	20337	49	264	313	0,3	0,7	0,6	2%
Utbildningsservice	3066	9	38	47	0,4	0,6	0,6	2%
Butikshandel med kosmetika och hygienartiklar	2089	16	16	32	1,0	0,4	0,6	2%
Tillverkning av övrig elapparatur för motorer och motorford	990	0	15	15	0,0	0,8	0,6	2%
Annan verksamhet i samband med tryckning	2182	9	24	33	0,5	0,6	0,6	2%
Arbetsmarknadsutbildning	3838	0	58	58	0,0	0,8	0,6	2%
Partihandel med socker, choklad och sockerkonfektyrer	2528	0	38	38	0,0	0,8	0,6	2%
Ång- och hetvattenförsörjning m.m.	5665	68	17	85	1,6	0,2	0,6	2%
Partihandel med övriga hushållsvaror	8465	25	101	126	0,4	0,6	0,6	1%
Telefonserviceverksamhet (callcentertjänster)	9980	71	76	147	0,9	0,4	0,5	1%
Detektiv- och bevakningsverksamhet; säkerhetstjänst	15834	9	224	233	0,1	0,7	0,5	1%
Tillverkning av metalltrådvaror	1501	0	22	22	0,0	0,8	0,5	1%
Butikshandel med musikinstrument och noter	550	0	8	8	0,0	0,7	0,5	1%
Skadeförsäkring	15578	35	191	226	0,3	0,6	0,5	1%
Tillverkning av nitar, skruvar, kedjor och fjädrar	1732	12	13	25	0,9	0,4	0,5	1%
Partihandel med metallavfall och metallskrot	1248	0	18	18	0,0	0,7	0,5	1%
Rengöring, sanering och desinfektion	4462	29	35	64	0,9	0,4	0,5	1%
Fastighetsförmedling	6276	15	75	90	0,3	0,6	0,5	1%
Administration av arbetsmarknadsprogram	5884	27	57	84	0,6	0,5	0,5	1%
Stugbyverksamhet m.m.	841	0	12	12	0,0	0,7	0,5	1%
Träförpackningstillverkning	2045	0	29	29	0,0	0,7	0,5	1%
Butikshandel med telekommunikationsutrustning	2481	14	21	35	0,7	0,4	0,5	1%
Återvinning av skrot och avfall av icke-metall	640	0	9	9	0,0	0,7	0,5	1%
Sågning	10866	78	74	152	0,9	0,4	0,5	1%
Hudvård	1943	13	14	27	0,9	0,4	0,5	1%
Heldygnsvård med boende för vuxna med missbruksproblem	2389	17	16	33	0,9	0,3	0,5	1%
Åklagarverksamhet	1314	0	18	18	0,0	0,7	0,5	1%
Övrig detaljhandel, ej i butik	1400	0	19	19	0,0	0,7	0,5	1%
Stats- och kommunledning, lagstiftning och övergripande pla	28919	123	269	392	0,6	0,5	0,5	1%
Tillverkning av kex och konserverade bakverk	2070	0	28	28	0,0	0,7	0,5	1%
Övrig partihandel	1206	16	0	16	1,7	0,0	0,5	1%
Övrig fastighetsförvaltning på uppdrag	11317	27	123	150	0,3	0,6	0,5	1%
Butikshandel med datorer, kontorsmaskiner och programvara	2132	8	20	28	0,5	0,5	0,5	1%
Produktion av skog på rot, leveransvirke m.m.	7511	8	90	98	0,1	0,6	0,5	1%
Tillverkning av borstbinderiarbeten	537	0	7	7	0,0	0,7	0,5	1%
Uthyrning och förvaltning av egna, andra lokaler	12918	12	156	168	0,1	0,6	0,5	1%
Kyl- och frysinstallationsarbeten	1708	0	22	22	0,0	0,7	0,5	1%
Domstolsverksamhet	5455	19	51	70	0,5	0,5	0,5	1%
Nät drift	24678	8	304	312	0,0	0,6	0,5	1%
Butikshandel med hälsokost	1434	5	13	18	0,5	0,5	0,5	1%
Verksamhet i andra intresseorganisationer	14664	46	138	184	0,4	0,5	0,5	1%
Butikshandel med möbler för hemmet	9630	30	88	118	0,4	0,5	0,5	1%
Personalutbildning	3785	0	46	46	0,0	0,6	0,4	1%
Uppförande av andra byggnadsverk	3305	23	16	39	0,9	0,2	0,4	1%

Agenturhandel med möbler, hushålls- och järnhandelsvaror	604	0	7	7	0,0	0,6	0,4	1%
Gjutning av stål	432	5	0	5	1,5	0,0	0,4	1%
Övriga stödtjänster till landtransport	3470	7	33	40	0,3	0,5	0,4	1%
Administration av andra näringslivsprogram	1596	0	18	18	0,0	0,6	0,4	1%
Humanitära insatser	2064	0	23	23	0,0	0,6	0,4	1%
Agenturhandel med livsmedel, drycker och tobak	718	0	8	8	0,0	0,6	0,4	1%
Butikshandel med antikviteter och begagnade böcker	721	0	8	8	0,0	0,6	0,4	1%
Annan varuhus- och stormarknadshandel	4975	12	43	55	0,3	0,4	0,4	1%
Övrig sportverksamhet	638	0	7	7	0,0	0,6	0,4	1%
Partihandel med datorer och kringutrustning samt programvar	12241	81	53	134	0,9	0,2	0,4	1%
Annan teknisk konsultverksamhet	54490	155	441	596	0,4	0,4	0,4	1%
Intressebevakning inom arbetstagarorganisationer	8152	10	79	89	0,2	0,5	0,4	1%
Partihandel med bränslen	3064	12	21	33	0,5	0,4	0,4	1%
Konstnärlig, litterär och artistisk verksamhet	11162	44	76	120	0,5	0,4	0,4	1%
Byggplastvarutillverkning	2925	13	18	31	0,6	0,3	0,4	1%
Utbildning vid universitet och högskolor	41224	0	435	435	0,0	0,5	0,4	1%
Annan reparation av hushållsartiklar och personliga artikla	1616	0	17	17	0,0	0,5	0,4	1%
Övrig serviceverksamhet	763	0	8	8	0,0	0,5	0,4	1%
Partihandel med övriga insatsvaror	4007	6	36	42	0,2	0,5	0,4	1%
Tillverkning av instrument för styrning av industriella pro	1718	0	18	18	0,0	0,5	0,4	1%
Arrangerande av resor	2873	6	24	30	0,3	0,4	0,4	1%
Övrigt skogsbruk	883	0	9	9	0,0	0,5	0,4	1%
Tillverkning av tandproteser	2501	12	13	25	0,6	0,3	0,4	1%
Partihandel med elartiklar	7478	36	38	74	0,6	0,3	0,4	1%
Annan förlagsverksamhet	921	0	9	9	0,0	0,5	0,4	1%
Diverse övriga företagstjänster	7333	21	50	71	0,4	0,4	0,4	1%
Partihandel med mät- och precisionsinstrument	2480	0	24	24	0,0	0,5	0,4	1%
Övrig utbildning	1863	0	18	18	0,0	0,5	0,4	1%
Tillverkning av choklad och chokladkonfektyrer	2230	0	21	21	0,0	0,5	0,3	1%
Biluthyrning	1293	0	12	12	0,0	0,5	0,3	1%
Inkasso- och kreditkontrollverksamhet	1726	6	10	16	0,5	0,3	0,3	1%
Agenturhandel med blandat sortiment	658	0	6	6	0,0	0,5	0,3	1%
Andra stödtjänster till finansförmedling	3967	7	29	36	0,2	0,4	0,3	1%
Reklambyråverksamhet	13580	17	105	122	0,2	0,4	0,3	1%
Tillverkning av belysningsarmatur	2600	0	23	23	0,0	0,5	0,3	1%
Detaljhandel med båtar och båtutbehör	1018	0	9	9	0,0	0,5	0,3	1%
Aktiefonds-, räntefonds- och valutafondsverksamhet m.m.	2383	9	12	21	0,5	0,3	0,3	1%
Sjöfart på inre vattenvägar	1367	0	12	12	0,0	0,5	0,3	1%
Butikshandel med konst; galleriverksamhet	575	0	5	5	0,0	0,4	0,3	1%
Annan konsultverksamhet avseende system- och programvara	55737	48	436	484	0,1	0,4	0,3	1%
Beredning och hållbarhetsbehandling av potatis	1622	0	14	14	0,0	0,4	0,3	1%
Juridisk verksamhet utom patent- och copyrightfrågor	8290	17	54	71	0,3	0,3	0,3	1%
Konsultverksamhet avseende företags organisation, informati	33420	85	199	284	0,3	0,3	0,3	1%
Arkitektverksamhet	5215	13	30	43	0,3	0,3	0,3	1%
Partihandel med kläder och skodon	5875	16	32	48	0,4	0,3	0,3	1%
Beredning och hållbarhetsbehandling av fisk och fiskprodukt	2082	17	0	17	1,1	0,0	0,3	1%
Partihandel med uttjänta fordon	1104	0	9	9	0,0	0,4	0,3	1%
Försäkringsmäklarverksamhet	3080	7	18	25	0,3	0,3	0,3	1%
Partihandel med metaller och metallmalmer	2969	6	18	24	0,3	0,3	0,3	1%
Övrig marknadsföringsverksamhet	4139	12	21	33	0,4	0,3	0,3	1%
Ytvattenförsörjning	1385	0	11	11	0,0	0,4	0,3	1%
Underhåll och reparation av kontors- och bokföringsmaskiner	4264	0	33	33	0,0	0,4	0,3	1%
Tillverkning av andra oorganiska baskemikalier	2074	0	16	16	0,0	0,4	0,3	1%
Diverse övrig tillverkning av elapparatur	2724	0	21	21	0,0	0,4	0,3	1%
Utgivning av programvara	14759	38	75	113	0,3	0,3	0,3	1%
Samhällsvetenskaplig forskning och utveckling	1847	0	14	14	0,0	0,4	0,3	1%
Tillverkning av karosserier för motorfordon; tillverkning a	8818	12	53	65	0,2	0,3	0,3	1%
Provisionshandel	1231	0	9	9	0,0	0,4	0,3	1%
Verksamhet i politiska organisationer	1263	0	9	9	0,0	0,4	0,3	1%
Uthyrning av andra varor för personligt och hushållsbruk	710	0	5	5	0,0	0,4	0,3	1%
Försäljning och förmedling av resor; hotellbokning	6285	5	39	44	0,1	0,3	0,3	1%
Press- och övrig fotografverksamhet	872	0	6	6	0,0	0,4	0,3	1%
Tillverkning av dragen ståltråd	885	0	6	6	0,0	0,3	0,3	1%
Tillverkning av eldistributions- och elkontrollapparater	7808	0	52	52	0,0	0,3	0,2	1%
Generering av elektricitet	11142	0	74	74	0,0	0,3	0,2	1%
Annan gummivarutillverkning	4681	18	13	31	0,5	0,1	0,2	1%
Godshantering	5322	20	15	35	0,5	0,1	0,2	1%
Parti- och agenturhandel med reservdelar och tillbehör till	5627	8	29	37	0,2	0,3	0,2	1%

Agenturhandel med annat specialsortiment	1380	0	9	9	0,0	0,3	0,2	1%
Marknads- och opinionsundersökning	3084	20	0	20	0,9	0,0	0,2	1%
Partihandel med ljud- och bildanläggningar samt videoutrust	1557	0	10	10	0,0	0,3	0,2	1%
Partihandel med kemiska produkter	4082	10	16	26	0,3	0,2	0,2	1%
Radio- och TV-programverksamhet	10129	0	64	64	0,0	0,3	0,2	1%
Intressebevakning inom branschorganisationer	2774	0	17	17	0,0	0,3	0,2	1%
Reklamfotoverksamhet	817	5	0	5	0,8	0,0	0,2	1%
Renhållning och sanering samt efterbehandling av jord och v	1484	0	9	9	0,0	0,3	0,2	1%
Drift av teatrar, konserthus o.d.	5267	0	31	31	0,0	0,3	0,2	1%
Tillverkning av elektroniska komponenter	3304	0	19	19	0,0	0,3	0,2	1%
Övriga stödtjänster till försäkring och pensionsfondsverksa	1646	0	9	9	0,0	0,3	0,2	1%
Tillverkning av färg, lack, tryckfärg m.m.	3849	21	0	21	0,7	0,0	0,2	1%
Uthyrning av bygg- och anläggningsmaskiner	4084	5	16	21	0,2	0,2	0,2	1%
Utbildning inom grundsärskola	3717	0	19	19	0,0	0,3	0,2	1%
Agenturhandel med textilier, kläder, skodon och lädervaror	1188	0	6	6	0,0	0,3	0,2	1%
Databasverksamhet	1401	0	7	7	0,0	0,3	0,2	0%
Kollektivtrafikverksamhet	16135	0	76	76	0,0	0,2	0,2	0%
Konsultverksamhet avseende maskinvara	1523	0	7	7	0,0	0,2	0,2	0%
Byggande och reparation av fartyg	2355	10	0	10	0,6	0,0	0,2	0%
Framställning av öl	3567	0	15	15	0,0	0,2	0,2	0%
Kontorsservice och översättningsverksamhet	7650	5	25	30	0,1	0,2	0,1	0%
Diverse övrig textiltillverkning	2554	0	10	10	0,0	0,2	0,1	0%
Agenturhandel med maskiner, industriell utrustning, fartyg	1809	0	7	7	0,0	0,2	0,1	0%
Tillverkning av andra kemiska produkter utom konstfibrer	1300	5	0	5	0,5	0,0	0,1	0%
Tillverkning av skärverktyg	6095	23	0	23	0,5	0,0	0,1	0%
Intressebevakning inom arbetsgivarorganisationer	1867	0	7	7	0,0	0,2	0,1	0%
Mäss-, kongress- och dagkonferensverksamhet	2992	0	11	11	0,0	0,2	0,1	0%
Samhällelig informationsförsörjning	2115	0	7	7	0,0	0,2	0,1	0%
Databehandling	9102	0	25	25	0,0	0,1	0,1	0%
Tillverkning av gruv-, bergbrytnings- och byggmaskiner	7569	0	20	20	0,0	0,1	0,1	0%
Grafisk formgivning och service	3057	0	8	8	0,0	0,1	0,1	0%
Handel med elektricitet	1954	0	5	5	0,0	0,1	0,1	0%
Partihandel med textilier	1968	5	0	5	0,3	0,0	0,1	0%
Tillverkning av instrument och apparater för mätning, kontr	10774	0	26	26	0,0	0,1	0,1	0%
Fondanknuten livförsäkring	2115	0	5	5	0,0	0,1	0,1	0%
Övriga stödtjänster till luftfart	8886	19	0	19	0,3	0,0	0,1	0%
Film- och videoproduktion	3505	0	7	7	0,0	0,1	0,1	0%
Icke specialiserad partihandel med livsmedel, drycker och t	12886	5	19	24	0,1	0,1	0,1	0%
Partihandel med teleprodukter	3261	5	0	5	0,2	0,0	0,1	0%
Specialiserad sluten psykiatrisk sjukvård	5359	7	0	7	0,2	0,0	0,0	0%
Annan kreditgivning	5905	6	0	6	0,1	0,0	0,0	0%
Partihandel med medicinsk utrustning och apoteksvaror	10263	0	7	7	0,0	0,0	0,0	0%
Teknisk forskning och utveckling	10575	0	7	7	0,0	0,0	0,0	0%

